

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

NATAŠA MEOLIC

**EVALVACIJA PROGRAMA »SOCIALNOPEDAGOŠKA
POMOČ DRUŽINI« CENTRA ZA SOCIALNO DELO
MURSKA SOBOTA**

MAGISTRSKO DELO

Ljubljana, 2006

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

NATAŠA MEOLIC

Mentor: izr. prof. dr. Blaž MESEC

**EVALVACIJA PROGRAMA »SOCIALNOPEDAGOŠKA
POMOČ DRUŽINI« CENTRA ZA SOCIALNO DELO
MURSKA SOBOTA**

MAGISTRSKO DELO

Ljubljana, 2006

ZAHVALA

*Iskrena hvala možu Borutu in staršem za potrpežljivost
in spodbude v času magistrskega študija.*

Hvala prijateljici Danijeli za nasvete in pomoč pri pisanju naloge.

*Lepa hvala tudi izr.prof. dr. Blažu Mesecu za hitre in konstruktivne strokovne nasvete ter vsem, ki so
pripomogli k realizaciji raziskave.*

KAZALO VSEBINE

UVOD

1. TEORETIČNI DEL	10
1.1. DRUŽINA.....	10
1.1.1. Opredelitev družine	10
1.1.2. Oblike družine in zakona	11
1.1.3. Socializacija	13
1.1.4. Socializacijski procesi v družini	14
1.1.4.1. Vloge v družini.....	14
1.1.4.2. Komunikacija v družini	15
1.1.4.3. Razdelitev moči v družini	17
1.1.4.4. Zadovoljevanje potreb v družini	17
1.1.4.5. Pod sistemi in meje v družini	20
1.1.4.6. Družinska pravila	21
1.1.4.7. Družina in zunanje okolje.	21
1.1.4.8. Družina in oblikovanje samopodobe.....	22
1.1.5. Naloge družine.....	23
1.1.5.2. Funkcionalna družina	24
1.1.5.2. Nefunkcionalna družina	25
1.1.6. Družine z nižjim socialno ekonomskim statusom	26
1.1.7. Družina in revščina	27
1.2. SOCIALNO DELO Z DRUŽINO	30
1.2.1. Socialna preventiva.....	31
1.2.2. Pomoč družini za dom	32
1.2.3. Psihosocialna pomoč družini	34
1.2.4. Model izvajanja pomoči	35
1.2.5. Sistemsko socialno delo.....	37
1.2.6. Vzpostavljanje delovnega odnosa	40
1.2.7. Postmoderno v konceptu delovnega odnosa: konstruktivno	
socialno delo.....	42
1.2.7.1. Perspektiva moči v socialnem delu	42
1.2.7.1.1. Leksikon moči	44
1.2.7.1.2. Nove strategije za dodajanje moči družinam.....	45
1.2.8. Skupnostno socialno delo	46
1.3. PREDSTAVITEV CSD MURSKA SOBOTA	46
1.3.1. Ustanovitev in poslanstvo CSD Murska Sobota.....	46
1.3.2. Osnovna dejavnost CSD	47
1.3.3. Zakonska podlaga za izvajanje dejavnosti CSD.....	48
1.3.4. Upravičenci do pomoči in izvajalci pomoči CSD	49
1.3.5. Kratka predstavitev drugih institucij, s katerimi sodeluje CSD	
Murska Sobota	49
1.3.5.1. Verske organizacije in karitas.....	50
1.3.5.2. Društvo prijateljev mladine Murska Sobota.....	51
1.3.5.3. Območno združenje Rdečega križa Murska Sobota	51
1.3.5.4. Mediji kot instrument komuniciranja z javnostjo	52
1.4. JAVNA DELA NA PODROČJU SOCIALNEGA VARSTVA	53
1.4.1. Funkcija in cilji javnih del v socialni.....	53

1.4.2.	Značilnosti in klasifikacija socialno varstvenih programov.....	
	javnih del v Sloveniji.....	54
1.4.3.	Socialnovarstveni program javnih del Socialnopedagoška.....	
	pomoč družini, ki ga izvaja CSD Murska Sobota.....	56
1.4.3.1.	Cilji programa.....	57
1.4.3.2.	Najpomembnejša načela programa.....	58
1.4.3.3.	Uporabniki programa.....	60
1.4.3.4.	Izvajalci programa.....	61
1.4.3.4.1.	Pravice izvajalcev v javnih delih.....	62
2.	EMIRIČNI DEL.....	65
2.1.	OPREDELITEV PROBLEMA IN HIPOTEZ.....	65
2.2.	METODOLOGIJA.....	69
2.2.1.	Vrste raziskave.....	69
2.2.2.	Seznam variabel.....	70
2.2.3.	Merski instrumenti in viri podatkov.....	70
2.2.4.	Subjekti raziskave.....	71
2.2.5.	Zbiranje podatkov.....	72
2.2.6.	Obdelava podatkov.....	73
2.3.	EVALVACIJA PROGRAMA.....	73
2.3.1.	EVALVACIJA VLOŽENEGA NAPORA V PROGRAM.....	73
2.3.1.1.	Nastanek in razvoj programa.....	73
2.3.1.2.	Cilji izvajanja programa.....	76
2.3.1.3.	Družine, ki so vključene v program.....	78
2.3.1.4.	Zaključki evalvacije vloženega napora v program.....	82
2.3.2.	EVALVACIJA PROCESA PROGRAMA.....	83
2.3.2.1.	Vodenje programa.....	83
2.3.2.2.	Vključevanje otrok in družine v program.....	85
2.3.2.3.	Obveznosti izvajalcev programa.....	87
2.3.2.4.	Odnos izvajalca z uporabniki programa.....	88
2.3.2.5.	Motivacija izvajalcev programa.....	88
2.3.2.6.	Izobraževanje, spremljanje in suport za.....	
	izvajalce programa.....	89
2.3.2.7.	Sodelovanje CSD Murska Sobota kot izvajalca.....	
	programa s šolami in drugimi institucijami.....	91
2.3.2.8.	Zaupnost dela.....	93
2.3.2.9.	Metode dela.....	94
2.3.2.10.	Študija primera.....	94
2.3.2.10.1.	Nastanek in razvoj družine Novak.....	94
2.3.2.10.2.	Kronologija dogodkov in ravnanje.....	
	socialne delavke ter svetovalke.....	95
2.3.2.10.3.	Analiza družinskega dogajanja.....	103
2.3.2.10.4.	Analiza pomoči.....	104
2.3.2.10.5.	Študija primera s perspektive sistemskega.....	
	socialnega dela.....	106
2.3.2.10.6.	Študija primera s perspektive teorije moči.....	109
2.3.2.11.	Pooblastila programa.....	111
2.3.2.11.1.	Formalna pooblastila.....	111
2.3.2.11.2.	Neformalna pooblastila.....	112
2.3.2.12.	Zunanje okolje.....	112
2.3.2.13.	Notranje okolje.....	116

2.3.2.14.	Zaključki evalvacije procesa programa.....	117
2.3.3.	EVALVACIJA CILJEV IN UČINKOV PROGRAMA.....	118
2.3.3.1.	Evalvacija učinkov programa na ravni posameznikov.....	118
2.3.3.1.1.	Učinki programa na vključene otroke.....	118
2.3.3.1.2.	Učinki na izvajalce programa	123
2.3.3.2.	Evalvacija programa na skupinski ravni	125
2.3.3.3.	Evalvacija ciljev in učinkov programa na skupnostno..... organizacijski ravni	127
2.3.3.4.	Zaključki evalvacije ciljev in učinkov programa	127
3.	SKLEPI	128
4.	LITERATURA.....	130
5.	PRILOGE.....	135
	Priloga A: Vprašalnik psihosocialne pomoči družini (za otroke)	136
	Priloga B: Vprašalnik psihosocialne pomoči družini (za starše).....	138
	Priloga C: Vprašalnik psihosocialne pomoči družini (za svetovalce).....	143
	Priloga Č: Vprašalnik psihosocialne pomoči družini (za osnovne šole).....	146
	Priloga D: Rezultati vprašalnika za otroke.....	148
	Priloga E: Rezultati vprašalnika za starše	151
	Priloga F: Rezultati vprašalnika za svetovalce.....	157
	Priloga G: Rezultati vprašalnika za OŠ.....	161
	Priloga H: Primerjava podatkov iz vprašalnikov za OŠ, svetovalce in starše.....	162
	Priloga I: Članki	163
	a) Članek v Vestniku (leta 2004).....	163
	b) Članek v Delu (2004)	164
	c) Članek v Večeru (leta 2005).....	164
	d) Odstavek iz poročila razvoj terapevtskega jahanja (leta 2005).....	165
	e) Članek v Večeru (leta 2006).....	166
	f) Fotografiji s kostanjevega piknika dne 10.10.2005.....	167

KAZALO GRAFOV

Graf 1: Kakšne vrste pomoči nudi svetovalec vašemu otroku?	76
Graf 2: Kakšne vrste pomoči nudi svetovalka vam kot staršem?.....	77
Graf 3: Kaj vse skupaj počneta?.....	77
Graf 4: Kakšno pomoč nudiš družinam, v katere prihajaš?	78
Graf 5: Izobrazba staršev – matere.....	79
Graf 6: Izobrazba staršev – očeta	79
Graf 7: Zaposlitev staršev	80
Graf 8: V katero skupino spadate, glede na skupni mesečni dohodek?	80
Graf 9: Iz katerih razlogov?	85
Graf 10: Sodelovanje z institucijami	92
Graf 11: Kako si sprejel pomoč svetovalca?	119
Graf 12: Kako doživljaš srečanja s svetovalcem?	119
Graf 13: Kakšne spremembe v času pomoči opazate pri otroku?	120
Graf 14: Kakšne spremembe ste v času pomoči doslej opazili pri otroku?	121
Graf 15: Kaj si želiš za naprej?	122
Graf 16: Kako ste zadovoljni s svetovalcem?	124
Graf 17: V čem vidite korist pomoči za vas, starše?	125
Graf 18: Kaj se je spremenilo v družinah, ki jih obiskuješ?	126

KAZALO TABEL

Tabela 1: Pregled osnovnih korakov pri psihosocialni pomoči	36
Tabela 2: Podatki o številu vključenih družin, otrok in izvajalcev v obdobju 114–115	75
Tabela 3: Kronologija dogodkov in ravnanje socialne delavke ter svetovalke	96
Tabela 4: Kako si sprejel pomoč svetovalca?	148
Tabela 5: Kako doživljaš srečanja s svetovalcem?	148
Tabela 6: Kaj vse sta skupaj počela?	148
Tabela 7: Kaj ti srečanja s svetovalcem koristijo pri šolskem uspehu?	149
Tabela 8: Ali so ti srečanja s svetovalcem razen učenja še za kaj dobrodošla oz. koristna?	150
Tabela 9: Kaj si želiš za naprej?	151
Tabela 10: Izobrazba matere	151
Tabela 11: Izobrazba očeta	151
Tabela 12: Zaposlitev staršev	152
Tabela 13: V katero skupino spadate glede na skupni mesečni dohodek ?	152
Tabela 14: Kje živi vaša družina?	152
Tabela 15: Kakšno je vaše stanovanje?	152
Tabela 16: Kako ste izvedeli za to obliko pomoči?	153
Tabela 17: Koliko časa svetovalec obiskuje družino?	153
Tabela 18: Kakšne vrste pomoči nudi svetovalec vašemu otroku?	153
Tabela 19: Kakšne vrste pomoči nudi svetovalec vam kot staršem?	154
Tabela 20: Kako ste zadovoljni s svetovalcem?	154
Tabela 21: Kakšne spremembe v času pomoči opazate pri otroku?	154
Tabela 22: V čem vidite spremembe pri otroku oz. v čem se kaže korist pomoči svetovalca	155
Tabela 23: V čem vidite korist pomoči za vas kot starše?	157
Tabela 24: Ali želite, da se pomoč v naslednjem šolskem letu nadaljuje?	157
Tabela 25: Kakšno pomoč nudiš družinam, v katere prihajaš?	157
Tabela 26: Kaj se je spremenilo v družinah, ki jih obiskuješ?	158
Tabela 27: Kako si zadovoljen s sodelovanjem z vodjo programa?	158
Tabela 28: Kako pogosto imaš stike z vodjo programa?	158
Tabela 29: Ali menite, da je organizacija pomoči družini v redu, če ne, predlagajte, kako	158
Tabela 30: Ali menite, da bi bilo potrebno to pomoč uzakoniti kot redno pomoč družinam	159
Tabela 31: Ali bi se odločili za delo z družinami, če bi bila to vaša redna zaposlitev in ne preko javnih del?	159
Tabela 32: Ali menite, da bi bilo potrebno večje sodelovanje med drugimi institucijami	159
Tabela 33: Kakšni so učinki programa pri vas, odkar ste vključeni v program?	159
Tabela 34: Ali je bil otrok za vključitev v program predlagan s strani šole?	161
Tabela 35: Iz katerih razlogov?	161
Tabela 36: Kakšne spremembe ste v času nujenja pomoči doslej opazili pri otroku?	161
Tabela 37: Kaj menite glede sodelovanja s Centrom za socialno delo Murska Sobota	161
Tabela 38: Sodelovanje z drugimi institucijami	162

UVOD

Ljudje čutimo veliko potrebo, da bi pripadali majhni skupini ljudi, v kateri lahko razvijamo intimne vezi in občutke varnosti. Ta majhna skupina ljudi, družina, naj bi veljala za varen pristan, iz katerega se vključujemo v večje zunanje skupine, opravljamo svoje naloge in potrebe ter se zopet vračamo.

V kolikor družina svojih funkcij ne more izpolnjevati, je država tista, ki lahko funkcije s svojimi aktivnostmi vzame, omeji ali dopolni. Država izvaja socialno politiko s pomočjo neposrednih sredstev, tj. z denarnimi transferji in z zagotavljanjem storitev javnih služb.

Pomoč družini za dom, kot jo opredeljuje Zakon o socialnem varstvu (Ur. l. RS, št. 36/04, v nadaljevanju ZSV), je ena najpomembnejših storitev Centra za socialno delo (v nadaljevanju CSD) v obliki svetovalnega dela oz. ponujanja pomoči družinam v kriznih položajih za njeno ohranitev.

Z željo pomagati tistemu, ki je pomoči potreben in je tudi sam pripravljen narediti nekaj za to, je CSD Murska Sobota že v letu 1994 začel izvajati psihosocialni program Socialnopedagoška pomoč družini – vanj sta se v letu 1995 vključila delavca iz programa javnih del – in ga ponudil obravnavanim otrokom ter njihovim staršem. Program do sedaj še ni bil ovrednoten in to me je vzpodbudilo, da v magistrski nalogi predstavim program in opravim raziskavo, s katero bi naj program pridobil na teži pri predstavitvi programa širši javnosti, sedanjim in bodočim financerjem.

Naloga je razdeljena na dva dela. Prvi del naloge je poiskati in pojasniti tiste dejavnike, ki pripeljejo morebitne uporabnike – v mojem primeru družine – v situacije, zaradi katerih se vključujejo v program. Skozi teoretični uvod je družina obravnavana kot socialni sistem, sledi socialno delo z družino in predstavitev CSD Murska Sobota ter drugih institucij, s katerimi pri delu sodelujemo. Izvajanje javnih del na področju sociale zaključuje teoretični del. V drugem delu je predstavljena študija primera in evalvacija programa Socialnopedagoška pomoč družini s treh vidikov: (1) vloženega npora, (2) procesa dela ter (3) doseganje ciljev in učinkov na individualni ravni (otroci in izvajalci), skupinski ravni (družina) ter skupnostno-organizacijski ravni (CSD, druge institucije). Ugotovitve, do katerih sem prišla, veljajo za evalvirani program Socialnopedagoška pomoč družini.

1. TEORETIČNI DEL

1.1. DRUŽINA

Družina je življenjska skupnost najmanj dveh oseb v okviru zasebnega gospodinjstva. Osebi sta med seboj povezani s partnerstvom ali starševstvom. Partnerja sta bodisi poročena bodisi živita v izvenzakonski skupnosti, družino pa sestavlja tudi eden od staršev z otrokom. Družina je prvi socialni sistem, v katerega je otrok rojen, v njem živi, odrašča in se osamosvaja. Tako otrok pridobi prvo predstavo sveta v procesu primarne socializacije. V družini potekajo različni socializacijski procesi.

1.1.1. Opredelitev družine

Družina je institucija, ki obstaja že skoraj tako dolgo kot človeštvo samo v vseh svojih pojavnih oblikah. V svojem bistvu je polna nasprotij in njena oblika je pod nenehnim vplivom življenja, ki prevladuje na določenem prostoru v določenem času. Raziskave kažejo, da je družina univerzalna družbena institucija, ki jo najdemo tako rekoč v vseh družbah. Po splošnem mnenju predstavljajo odrasel mož in žena z otrokom (kot minimum članov) univerzalijo družinske organizacije. Po letu 1960 število običajnih družin upada, število ljudi, ki se odločajo za druge življenjske vzorce, pa narašča. V bistvenih potezah povzemam trditve Renerjeve, ki opisuje razvojni trend spreminjanja družin v Evropi in Sloveniji:

1. intenzivna pluralizacija družinskih oblik in družinskih življenjskih stilov je značilna za vso Evropo in tudi za Slovenijo. Bolj kot kdaj koli si ljudje sami izbirajo oblike in načine družinskega življenja;
2. formalizirana zakonska zveza izgublja svoj status in pomen; vse več ljudi, predvsem mladih, živi v zunajzakonskih partnerskih skupnostih do rojstva otroka in tudi po tem;
3. število razvez narašča povsod, kjer je razveza zakonske zveze omogočena;
4. zvišuje se število enostarševskih družin;
5. zvišuje se število t. i. reorganiziranih družin, tj. družin, kjer eden ali oba partnerja ponovno vzpostavlja(-ta) družinsko skupnost;
6. družinski življenjski poteki se spreminjajo in spremembe so najbolj očitne ob začetku in koncu družinskega življenja (glej Rener 1995: 132).

Družina je majhna skupina, ki ima določene posebnosti, ki jo razlikujejo od drugih manjših skupin. Družina je osnovna institucija zasebnega življenja, kjer se oblikuje večina za ljudi pomembnih socialnih odnosov. Murdock trdi, da je družina skupina, za katero je značilno skupno bivanje, ekonomsko sodelovanje in reprodukcija, vključuje odrasle obeh spolov, med katerimi najmanj dva vzdržujeta družbeno priznano seksualno razmerje, in enega ali več otrok, lastnih ali posvojenih, ki živijo skupaj (glej Murdock v Haralamnos 1999: 325).

V socialnopsihološkem smislu je družina mala skupina, ki pa ima določene posebnosti, ki jo razlikujejo od drugih malih skupin. Čačinovič Vogrinčičeva povzema naslednje specifičnosti družine kot male skupine: (1) zgodovina (»družina je skupina z zgodovino«), (2) krvne vezi, (3) trajnost in (4) konfliktnost odnosov, ki izhajajo iz »nerazrešljive drame ločitve med starši in otroki«. Avtorica izpelje naslednjo definicijo družine: »Družino tvorita dva ali več posameznikov, ki so v interakciji, imajo skupne motive in cilje; povezujejo jih skupna pravila, norme in vrednote, odnose v njej odraža in določa relativno trajna struktura moči in način vodenja; izoblikuje se relativno trajna mreža komunikacij in statusov ter vlog posameznih družinskih članov v njej; definirajo se vloge glede na delitev dela; razložijo se čustveni odnosi med člani« (Čačinovič Vogrinčič 1992: 105).

Najpomembnejša skupina v posameznikovem življenju je družina, opisujeta Musek in Pečjak. Nadalje govorita o družini kot najosnovnejši skupini, v kateri se rodi in odraža velika večina ljudi, ki prav tako po večini ustvarja svoje lastne družine, ko odraste. Brez družinskega življenja človeška družba ne bi mogla obstajati, saj prav družina v prvi vrsti poskrbi za obstoj, varnost in vzgojo naslednje generacije. Varnost, sprejetost, navezanost in nadzor so glavne psihološke funkcije družine (Musek in Pečjak 2001).

1.1.2. Oblike družine in zakona

Med družinami ločimo *nuklearno* družino (zbrano okoli jedra), ki je omejena na zakonski par in njegove mladoletne otroke. Podatki v Sloveniji in po svetu kažejo, da je delež nuklearnih družin v upadu. *Razširjeno* družino, ki vsebuje več generacij – pripadajo ji tudi stranski sorodniki in njihovi potomci – vsi pa živijo v enem (skupnem) gospodinjstvu. Na podeželju, kjer je verska tradicija še zelo močna in vlada pomanjkanje stanovanjskega prostora, še vedno govorimo o razširjenih družinah, ki pa so prej gospodarska nuja kot pa prednostna izbira družinskih članov.

V vsakdanjem življenju je zelo pomembno, če je zakon priznan kot popolnoma veljaven in formaliziran. Takšen zakon je *legitimen* in pravno zakonit. Sklenjen mora biti na predpisan in ritualen način. V Sloveniji je opaziti trend zmanjševanja števila porok. Po Siederju je mogoče navesti naslednje vzroke za upadanje pripravljenosti na poroko: prvič, povečano poklicno udeležbo žensk, rojenih po letu 1950, ki so tako veliko bolj neodvisne od sredstev zakonskih mož; drugič, večjo legitimnost družinskih in nedružinskih življenjskih oblik, predvsem življenjskih skupnosti brez poročnega lista; tretjič, boljši pravni in politični status izven zakona rojenih otrok in njihovih mater; četrto, splošno težnjo k individualizaciji, spričo katere je videti dolgoročno socialna, materialna in psihična zveza vse večje osebno tveganje in ovira pri mobilnosti v poklicni karieri; petič, nazadovanje nezaželene nosečnosti in rojstev, kar ima za posledico upad porok, ki so bile sklenjene predvsem zaradi zanositve (glej Sieder 1998: 256). *Nelegitimen* zakon (izvenzakonska skupnost) pa nastane z dejanskim skupnim življenjem.

Družino sestavljata oba oz. eden od staršev z otrokom/otroki. Tako razlikujemo *popolno* in *nepopolno* družino. Nepopolna družina je tista, ki po standardih konkretne družbe ne vsebuje vseh pričakovanih članov. Število enostarševskih družin narašča (predvsem matere z otroki), kar je lahko posledica smrti enega od partnerjev, formalne razveze ali ločenega življenja partnerjev (zaradi odhoda enega od partnerjev ali preišljene izbire). Nekateri vidijo družino samohranilke kot znak družbene dezorganizacije, ki opozarja na »konec družine«, drugi jo obravnavajo kot alternativno obliko družine, skladno s porajajočo se ekonomsko neodvisnostjo žensk. Dolgoročnejši trend, s katerim si lahko pomagamo pri pojasnjevanju tega porasta, bi lahko bila vse manjša stigmatiziranost, pripisana samohranilstvu. To se izraža v vse manjši uporabi izrazov, kot je na primer »nezakonski otroci« in »neporočene matere«. Manjša stigmatiziranost samohranilstva je lahko povezana s »slabljenjem nadzora religije ali skupnosti nad ženskami«. Raziskave po svetu in pri nas kažejo, da živijo enostarševske družine, še zlasti materinske, v najtežjih razmerah, kar pomeni, da imajo v primerjavi z drugimi manjše dohodke na družinskega člana, manj trajnih dobrin, pa tudi ocena zadovoljstva z lastnim življenjem je slabša kot pri ljudeh, ki živijo v drugačnih družinah.

1.1.3. Socializacija

»Posamezniku, predvsem novemu članu družbe, se družba in kultura kažeta kot objektivno dani svet. To je stvarnost, ki jo mora vsak posameznik vdelati in vključiti v svojo človeškost, da bi to človeškost sploh uresničil. S stvarnostjo objektivno danega sveta se mora uskladiti, sprejeti njeno družbeno in kulturno vsebino. /.../ V tem procesu si ustvari predstave o družbenem svetu, način mišljenja in obliko družbene zavesti, pa tudi način govora in komuniciranja, čustvovanja in vrednotenja. Prevzema delovne navade in norme družbenega ter kulturnega vedenja in ravnanja« (Južnič v Mlinar 1996: 111).

Altruizem in solidarnost sta bili pomembni vrednoti v državah pred tranzicijo in v moderni družbi nista več prisotni v taki meri. Vendar območje, ki ga pokriva naš Center za socialno delo, zavzema velik del podeželja in med kmečkim prebivalstvom sta še vedno prisotni. Parsons je izdelal morda najbolj razdelan sociološki opis učinkovanja družbenega sistema kot okolja sistema osebnosti posameznika. Osebnost opiše kot *naučeno* organizacijo delovanja, zato je proces socializacije vedno ključni dejavnik v njenem oblikovanju in delovanju (glej Parsons v Mlinar 1996: 112). Kot ključnega agenta socializacije Parsons izpostavlja sorodstvo oziroma družino. »Obnavljanje societalne skupnosti skozi samo sebe zahteva rekrutiranje članstva z rojstvom in socializacijo, pri čemer ima največji pomen sorodstveni sistem, četudi je njegov učinek potem dopolnjen s formalnim izobraževanjem in drugimi mehanizmi« (Parsons v Mlinar 1996: 112–113). Med druge mehanizme bi umestila program Socialnopedagoška pomoč družini.

Po Habermasu se pojem globalizacije kaže, »če upoštevamo pojav svetovne javnosti, povezane z razvojem komunikacijskih sredstev in medijev ter njihove vloge v procesih socializacije in resocializacije« (Habermas v Lukšič Hacin 1999: 25). Krepitev občutka regionalne pripadnosti lahko zmanjšuje intenzivnost občutka pripadnosti določeni naciji in obratno: močna nacionalna opredelitev potiska v ozadje regionalno pripadnost. Res pa je, da so v realnosti prisotne velike razlike v intenzivnosti samih regionalizmov kot tudi v odnosu med regionalno in nacionalno identiteto. Regionalna in nacionalna identiteta se lahko povsem ujemata ali po drugi strani prihajata v nepomirljivi konflikt. Na eni strani je globalizacija, na drugi pa so interesi posameznikov. Na žalost v našem okolju (Pomurje) globalizacija ne pokriva vseh interesov posameznika. Primanjkljaji so predvsem na področju kulture (npr.

gledališče, opera); ponavadi se je za ogled posamezne gledališke predstave potrebno peljati v bližnje večje mesto Maribor. Mnogi posamezniki iz naše regije mesta še nikoli niso obiskali.

Identiteta je »element subjektivne realnosti« (Berger in Luckmann v Lukšič Hacin 1999: 35), ki se pri posamezniku vzpostavi skozi posamezne faze socializacijskega procesa. Je predvsem rezultat identifikacije, ki v primarni socializaciji poteka vzporedno z imitativno težnjo (posnemanje vzornih drugih), pozneje pa postopno prerašča v identifikacijo posameznika s samim s seboj, kar vključuje kulturne/družbene in individualne dimenzije. V primarni socializaciji so postavljeni temelji osebnostne identitete. Ko je identiteta vzpostavljena, jo kulturni/družbeni procesi ohranjajo ali spreminjajo (delno ali popolno) oziroma jo zajemajo procesi resocializacije. Identiteta je predvsem odraz odnosa, ki ga posameznik vzpostavi do samega sebe in do skupine, v kateri živi. Ta odnos ni tako enostaven, pač pa se izoblikuje v interakciji z okoljem. Proces primarne socializacije počasi prehaja v sekundarno, ko je družina manj vpletena in večji vpliv uveljavljajo drugi dejavniki, kot na primer vrstniška skupina ali šola. Svet sekundarne socializacije je institucionaliziran. Veliko moč vpliva na posameznika pa bi naj imel tudi program Socialnopedagoška pomoč družini. Do premikov in sprememb pride pri identifikacijskih vzorcih.

1.1.4. Socializacijski procesi v družini

Družina opravlja socializacijsko funkcijo in zato v njej potekajo različni socializacijski procesi.

1.1.4.1. Vloge v družini

Tomorijska pravi, da »družinski sistem deluje po svojem nepisanem pravilniku«. Zakonitost delovanja družinskega sistema se pokaže v enakem vzorcu delitve vlog pri povsem običajnih vsakdanjih dogodkih (npr. otrok s povišano telesno temperaturo) ali ob pomembnejših skupnih preizkušnjah (npr. izguba zaposlitve enega od staršev). To dogajanje slikovito podkrepi s prisodobno: »Če bi družino ob tem dogajanju opazoval nekdo z drugega planeta, bi bil prepričan, da se ravna po nekem preizkušenem scenariju, ki je znan vsem. Člani družine v resnici delujejo tako, kot da bi pred tem skupaj prebrali natančna navodila« (Tomori 1994: 18–19).

Vloge v družini se oblikujejo glede na delitev dela, porazdelitev moči ter zmožnosti komuniciranja in čustvenih odnosov. Družinska skupina je pravzaprav struktura vlog. Richter definira vlogo kot »celoto zavestnih in podzavestnih pričakovanj« (Richter v Čačinovič Vogrinčič 1998: 158), Lersch pa še nekoliko bolj določno, kot »celoto stališč, mnenj in vedenj, ki sodijo k socialnemu statusu posameznika, od posameznika pričakujemo, on sam pa jih doživlja in izvaja« (Lersch v Čačinovič Vogrinčič 1998: 159–160). Po Čačinovič Vogrinčičevi je potrebno pri pojmu vloge v družini razlikovati vsaj tri aspekte. Prvi aspekt tvorijo bolj ali manj integrirane družbene norme oziroma normativna pričakovanja in verovanja, pri drugem aspektu gre za vedenje v vlogi, kot vedenje, ki je značilno za človeka z določenim statusom, tretji aspekt pa se nanaša na razmerje med posameznikom in njegovo vlogo in se tiče vprašanja, koliko vloga pomeni zgolj pristajanje na normo in koliko človek svojo vlogo sam ustvarja (Čačinovič Vogrinčič 1992).

Vlogo vsakega člana družine določajo mnogi dejavniki: kulturna merila, socialne navade, ekonomska organizacija in mnogi osebni dejavniki: duševne in telesne lastnosti, biološka konstitucija, spol, posebno mesto v družini. Ker vlogo posameznega člana določajo odnosi z drugimi člani družinske skupnosti, je nujno, da vsakdo prevzame po več vlog hkrati. Te vloge so lahko med seboj zelo različne. Ne gre prezreti, da vloga v družini spodbuja razvoj mnogih osebnostnih lastnosti, je vir različnih izkušenj, omogoča vajo raznovrstnih komunikacij in uči obvladovanja različnih spretnosti.

1.1.4.2. Komunikacija v družini

Danes v družbi znanja in globalnih komunikacij postaja večšina komunikacije, govorništva in javnega nastopanja najpomembnejše orodje za dosego uspeha. Še več, komunikacija je osnova medčloveških odnosov. Komunikacije se začnemo učiti v družini in ima v njej vedno dve navidezno nasprotujoči funkciji: »S komunikacijo se dogaja individualizacija, razmejevanje posameznika, hkrati pa integracija, ustvarjanje celote« (Čačinovič Vogrinčič 1992: 159). Skynner pravi, da naj bi bila komunikacija v družinah odprta, jasna, neposredna, iskrena, živa in spontana (glej Skynner 1994). Komunikacija v družini pomeni predvsem odkrit pogovor, ki naj se začne pri zakonskem paru. Ljubiti se pomeni, da se znamo dobro pogovarjati ne le o vsakdanjih stvareh, temveč si moramo vzeti čas tudi za izražanje svojih čustev, želja, pričakovanj in načrtov. Ko se sporazumevamo z nekom, zaznavamo njegov videz, zvok njegovega glasu, vonj telesa, odziv na dotik. Naši možgani nam sporočajo, kaj vse

to pomeni, pri tem se sklicujemo na pretekle izkušnje, zlasti tiste, ki smo jih imeli s straši. Komunikacija je torej osnovna sestavina človekovega vsakdanjega življenja v okolju, v katerem živi. Na podlagi komunikacije razvijamo in ohranjamo lastno osebnost, medosebne odnose, prilagojenost in skupno delovanje.

Eden najbolj znanih modelov komuniciranja je pet Watzlawickovih aksiomov komuniciranja:

- ni mogoče ne komunicirati;
- vsaka komunikacija ima vsebinski in odnosni vidik;
- komunikacija je odvisna od organizacije komunikacijskega poteka. Vsak oddajnik je tudi prejemnik sporočila;
- človeška komunikacija se poslužuje tako digitalnih kot analognih modalitet komunikacije;
- komunikacija je simetrična ali komplementarna (glej Watzlawick v Nastran Ule 1992: 174).

Ovire v komunikaciji povzročajo v družinah različne konflikte. Mertens navaja ovire v komunikaciji, ki povzročajo nerazvidnost in so povezane z zgornjimi aksiomi:

- Določene meje nastajajo na jezikovni ali pomenski ravni. Zaradi različne osebne zgodovine posameznikov ima lahko določena formulacija ali beseda popolnoma različen pomen.
- Druga ovira izhaja iz dejstva, da nismo navajeni upoštevati neverbalnih sporočil. Vzgoja običajno povzroča potlačevanje čustev, zato jih ne moremo zaznavati pri sebi niti pri drugih in ne morejo biti predmet zavestne socialne komunikacije. Dvojna vez kot paradoksalna oblika komunikacije, v kateri si besedno in nebesedno sporočilo nasprotujeta, lahko povzroči, da je otrok sposoben odzivanja zgolj na eni, običajno verbalni ravni.
- Naslednjo motnjo avtor formulira kot diskontinuiteto v obravnavanju teme pogovora ali konflikta. Konflikti se pogosto ne izrečejo jasno, temveč se o njem govori nedoločeno.
- Motnje nastanejo tudi, ko se partnerja zapletata v psevdokonflikte. Razpravljata na vsebinski ravni, konflikt pa je na odnosni in zato ostaja nerešen.
- Vzrok za nastanek motenj so lahko tudi nasprotja v interpunkciji. Če vsak partner vidi svoje vedenje zgolj kot odziv na vedenje drugega, ki ga moti, zaide komunikacija v slepo ulico.

V skladu s petim Watzlawickovim aksiomom pride do motenj, kadar postanejo komunikacije tega simetrične ali tega komplementarne. Enakopravni izmenjavi mnenj mora slediti možnost umika v komplementarni odnos, ki omogoča strinjanje z argumenti drugega. Če tega ni, ostane le boj. Toga komplementarnost med dominantnim staršem in podrejenim otrokom pa omogoča otroku simetrično komunikacijo (glej Mertens v Čačinovič Vogrinčič 1992: 168–169).

1.1.4.3. Razdelitev moči v družini

V družini se porazdelitev moči kaže v razporeditvi vlog, v možnosti in pravici odločanja, v pravici do različnih prednosti, v dolžnosti za prilagajanje drugim družinskim članom itd. Med močjo in odvisnostjo je neposredna povezava. V odnosu moči osebi sovplivata ena na drugo. Ena oseba je v njunem odnosu močnejša toliko, da s svojo močjo ohranja nadrejeni položaj. Obstajajo tudi uravnovešeni odnosi moči, kjer imata obe osebi v odnosu enako moč. Skynner trdi, da morajo v družini biti jasno izoblikovani nadrejeni in podrejeni sistemi, sicer sistem razpade. Za družine z »izjemno stopnjo zdravja« je značilna močna koalicija enakopravnih staršev, ki imata v družini moč, vendar vodita družino z dogovarjanjem in skupnim iskanjem. Hierarhija v teh družinah je jasna in spoštovana. Avtor meni, da se mora otrok v družini spoprijeti s trdno hierarhijo, ker mu edino ta daje dovolj varnosti, da se z vso močjo zaletava vanjo in jo preizkuša (Skynner 1994).

1.1.4.4. Zadovoljevanje potreb v družini

Psihološki modeli temeljnih psihosocialnih potreb človeka so si zelo podobni, zato Čačinovič Vogrinčič sodi, da jih je mogoče razumeti znotraj formulacij dveh temeljnih potreb, ki vsebujejo vse podrobneje izdelane koncepte, tudi Fromma in Maslova. To sta otrokova, človekova potreba po edinstvenosti, avtonomiji, neodvisnosti, po tem, da bi znal in smel skrbeti zase in potreba po povezanosti, bližini, ljubezni in prijateljstvu, po tem, da bi znal in smel skrbeti za druge (glej Čačinovič Vogrinčič 2003: 11).

S poznavanjem potreb družine je možno lažje razumevanje odvisnosti življenja družine od ostalih ljudi in družbe kot celote. Obstajajo različne delitve potreb družine. Delitev družinskih potreb na temeljne potrebe in potrebe rasti omogoča boljše razumevanje družine kot male skupine. Potrebe družine delimo na:

1. *Temeljne potrebe oz. potrebe pomanjkanja* so potrebe, ki jih mora družina zadovoljiti, če hoče kot družina sploh obstajati. Zadovoljitev teh potreb terja veliko časa in je odvisna od ekonomsko-gospodarskega položaja družbe kot tudi želja in teženj družinskih članov. To so potrebe, ki so nam znane in jih več ali manj znamo zagotavljati. Nemalokrat pa se zgodi, da jim posvečamo preveliko pozornost in preveč časa in nam tako zmanjka obojega za zadovoljitev drugih potreb. Temeljne potrebe so naslednje:

- Potreba po neizogibni materialni osnovi za skupno življenje, ki predstavlja zagotovitev minimuma, ki je nujno potreben za obstoj družine. Meje neobhodne materialne osnove določajo družinski člani v skladu s svojimi pričakovanji, kot tudi možnostmi, ki jih družba nudi.
- Potreba po prostoru za skupno življenje dejansko predstavlja prostor, ki omogoča družini, da se brez vpletanja drugih nauči živeti skupaj in prilagajati.
- Potreba po času; da družina lahko izoblikuje svoje odnose in razmerja, potrebuje čas za skupno življenje. Pri tem je bolj kot kvantiteta pomembna kvaliteta skupaj preživetega časa.
- Potreba po sprejetosti in varnosti je splošna človeška potreba, ki je predpogoj za človeško kvalitetno življenje; pomeni pa občutek varnosti in sprejetosti vseh družinskih članov znotraj same družine kot tudi občutek varnosti in sprejetosti družine kot celote v okolju, kjer živi.

2. *Potrebe rasti* so potrebe, ki pogojujejo razvoj družinskih odnosov in so v današnjem času vse bolj prisotne. Od njihovega razumevanja in ustreznega zadovoljevanja sta odvisna smisel in kvaliteta družinskega življenja ter občutek zadovoljstva in sreče. Pojavljajo se, kakor hitro so potrebe pomanjkanja zadovoljene. Te potrebe so:

- Potreba po demokratičnih odnosih je potreba, ki je v današnji družini vse bolj prisotna, kot tudi odvisna od stopnje demokratičnosti v družbi sami. Kljub temu, da je demokratične odnose sorazmerno lahko vnesti v družinsko življenje, pa so dejansko še vedno nekako ob strani in jih jemljemo več ali manj deklarativno. Ovine za demokratične odnose v družini izhajajo na eni strani iz še vedno več ali manj prisotnih vrednot in predstav, ki temeljijo na patriarhalni družini in na drugi strani iz bojazni odraslih družinskih članov, da bi oblikovanje takih odnosov preseglo njihovo znanje, sposobnosti in zmožnosti. Demokratični odnosi v družini

dejansko pomenijo oblikovanje odnosov v sodelovanju vseh družinskih članov. To pomeni, da ima vsak družinski član možnost odločanja in tudi s tem povezanega prevzemanja odgovornosti za družinsko življenje. V takem procesu dogajanja je otrok aktivno vključen. Demokratični odnosi omogočajo posameznim družinskim članom, da izrazijo svoje želje, hotenja, pričakovanja, da sporočajo svoja čustva kot tudi svoja zaznavanja motenj, kar pomeni, da je vsem družinskim članom omogočeno, da izpostavijo sebe. S tem omogočijo medsebojno spoznavanje in razumevanje ter hkrati izostrijo zaznavo in rešitev eventualnih konfliktov.

- Potreba po komunikaciji, ki zajema sporazumevanje in pogovarjanje med družinskimi člani o njihovih čustvih, potrebah, željah, hotenjih, pričakovanjih, stališčih itd. Tak pogovor je nujno potreben za medsebojno spoznavanje, sporazumevanje in razumevanje, vendar ga v družini še vedno primanjkuje, za to pa je odgovorna tako družina našega otroštva kot tudi ves vzgojno-izobraževalni sistem, ki nas nista dovolj usposobila za spoznavanje naše duhovne plati in sporočanja le-te drugim.
- Potreba po skladnih odnosih – vsak posameznik teži k skladnim odnosom z drugimi in ta težnja je v družinskem krogu, ki je najbolj intimen, najizrazitejša. V družini naj bi bili družinski člani sposobni zaznavati, razumevati in reševati konflikte, ki jih prinaša skupno življenje. Ustvarjati skladnost in se naučiti sožitja v družinskem življenju, je za vse družinske člane izredno pomembno, a težko, predvsem zato, ker so premalo pozorni na konflikte in premalo usposobljeni za njihovo razreševanje. Skladnost brez rešitve konfliktov namreč ni možna.
- Potreba po izobrazbi in osveščenosti izhaja iz vedno bolj prisotne želje razumevati sebe in svet, v katerem živimo, in sicer predvsem zato, da bi se kot posamezniki v nenehno spreminjajočih in zapletenih okoliščinah čim učinkoviteje znašli. K tej potrebi pripomore tudi spoznanje, da nam znanje in izkušnje, ki smo jih pridobili v preteklosti, ne zadostujejo več za življenje tu in sedaj. Ta potreba je tudi osnova za permanentno izobraževanje na vseh področjih (Čačinovič Vogrinčič 1992).

Vsaka družina si mora izdelati specifičen način ravnanja s potrebami članov ter na svoj način razreševati nasprotja med potrebami posameznika in potrebami družinske skupnosti. Po Kantorju in Leheru razlikujemo tri tipe družin glede na to, kako gradijo vzdrževanje med individualnimi in skupnimi potrebami:

- Zaprte družine imajo izdelana toga in nesprejemljiva pravila izražanja ter zadovoljevanja potreb družine in posameznika, ustreza jim toga nespremenljiva struktura. V teh družinah se posameznik bodisi ne more razmejiti od potreb drugih članov ali od potreb družbe, bodisi je s svojimi potrebami izločen, z družino nepovezan. V prvem primeru se je član družine odpovedal svojim potrebam v njihovi enkratnosti in se zlil s skupino, v drugem primeru pa je v družini sam, izoliran. Zaprta družina je pred spremembami, ki prinašajo negotovost, zavarovana s togostjo, ki ji zagotavlja varnost.
- Poljubne družine so tako prilagodljive in fleksibilne, da ne morejo vzpostaviti identitete in kontinuitete. Gre za kaotično, anarhično stanje v družini, ki ne omogoča soočanja z lastnimi potrebami in ne daje jasnosti niti v izkušnji zadovoljstva. V teh družinah je vse dovoljeno, vlada nepredvidljivost, vse je možno, napetosti in odstopanja so pričakovana.
- Odprte družine omogočajo prepoznavanje in pristajanje na potrebe drugega, pri čemer tudi izkustvo nezadovoljstva ni usodno. Čustva se izražajo odkrito, skupne potrebe pa je možno tudi zavestno izreči. Spreminjanje je omogočeno, vendar tudi omejeno. Gre za izogibanje obeh skrajnosti: togosti in anarhiji. Ackerman govori o stabilnosti družine, ki omogoča družini in posamezniku tako imenovano »progresivno testiranje«, spreminjanje, ki ga posameznik potrebuje v soočanju z družino. To je Ackermana zdrava družina, ker ima na razpolago sredstva, ki zadovoljuje potrebe posameznika in zagotavlja rast vsem članom družine (glej Kantor in Lehr v Čačinovič Vogrinčič 1992: 119).

1.1.4.5. Podsistemi in meje v družini

Pomembna vloga družine je po sistemskih teoretikih (Skynner in Minuchin) v tem, da posamezniku omogoči, da odkrije svoje meje, da se identificira znotraj meja in se razmeji od drugih podsistemov. Otrok mora postopoma vse bolj razlikovati notranjost od zunanosti ter sebe od drugih. Otrok pa lahko spozna svoje meje le, če so jasne tudi meje starševskega podsistema. Posamezni člani družinskega sistema se glede na različne okoliščine povezujejo v manjše skupnosti oziroma podsisteme, ki so oblikovani po generaciji, po spolu, po čustveni navezanosti, trenutnih nalogah, ki jih izpolnjujejo v družini, itd. Vsak član družine je hkrati vključen v več podsistemov. Tako je npr. oče del starševske in partnerske dvojice hkrati član moškega podsistema, družinske skupine športnikov itd.

1.1.4.6. Družinska pravila

Webster definira pravilo kot »ustaljeno usmeritev ali predpis za delovanje, vedenje, metodo in ravnanje« (Webster v Satir 1995: 96). Družinska pravila se nanašajo na način ravnanja in odločanja v družini, katerega naj bi člani spoštovali. V družinah so prisotna pravila o ravnanju z denarjem, o izpolnjevanju obveznosti, o prestopkih in pravila, ki se nanašajo na svobodo izražanja v družini, kar pomeni, ali se v družini čutimo svobodni, da povemo, kaj mislimo, kaj čutimo, kaj smo videli ali slišali, ali lahko izrazimo nasprotovanje ... Poznamo družine, v katerih je dovoljeno govoriti le o pozitivnih stvareh in v marsikaterih družinah je zaznati pomanjkanje pohval, pozitivnih vzpodbud ter medsebojnih stikov na emocionalni ravni. Vendar moramo članom svoje družine dovoliti, da čutijo individualno in to tudi izražajo. Pravila v družini je potrebno skupaj s člani določati in tudi preverjati, ali so primerna.

1.1.4.7. Družina in zunanje okolje

Vsaka družina je vključena v širši sociokulturni prostor, katerega sestavni del je. Njeno življenje uravnavajo vrednote, ki so za to kulturo značilne. Te vrednote niso posamezniku znane same po sebi. Na različne načine jih sprejema in vključuje v svojo predstavo o sebi in svetu. Tako postanejo postopoma del njegovega lastnega vrednostnega sistema.

Tomorijeva pravi, da »prek družine vstopa svet v otrokovo doživljanje« (Tomori 1994: 82). Pri tem pa družina ni le pasivni posrednik, ampak sporočila v obe smeri izbira, usmerja, krepi in zavira v skladu s potrebami družinskih članov in s svojim lastnim vrednostnim sistemom. Družina je medij, prek katerega se otrok srečuje s svetom, še preden se je z zunanjim svetom sposoben soočiti neposredno. Če je družina dobro vključena v družbo, če živi v sozvočju z njenimi osnovnimi vrednotami, si tudi otrok prizadeva postopoma vstopiti v svet zunaj družinski meja. Če pa je socialno okolje, v katerem živi, družini tuje, nesprejemljivo ali jo ogroža, se v njej tudi otrok ne počuti sprejetega. Ne trudi se vključiti v dogajanje okolja, živi z njim v napetosti ali celo v konfliktu.

Tomorijeva navaja, da si lahko družino predstavljamo kot enoto, ki jo od okolja ločuje t. i. ovojnica, ki je značilna prav zanjo. Ta ovojnica je lahko različno prepustna v obe smeri, ima več funkcij, hkrati pa povezuje družino z zunanjim svetom, saj prek nje prehajajo številne

informacije, spodbude in izzivi. Poleg drugih značilnosti opisuje družino tudi različna prepustnost njenih meja.

Na eni strani imamo družine, v katerih je meja z okoljem neprepustna, toga in zaprta. To so družine, ki jim zunanji svet ni pomemben ali pa se iz določenih razlogov zapirajo pred njim. Pretirano zapiranje pred okoljem privede do tesne medsebojne povezanosti, do togih pravil, ki sicer dajejo občutek varnosti, vendar ovirajo družinske člane pri razvoju, saj ne dopuščajo nobene individualnosti. Drugo skrajnost pa predstavlja družina z izrazito prepustno mejo. Vsi člani take družine so že zgodaj navzoči v zunanjem prostoru. Tudi v družino vstopajo vsi zunanji vplivi brez vsakršnih ovir. V taki družini je avtonomija vsakogar zelo velika, ni pa medsebojne povezanosti in bližine. Člani so lahko zelo dejavni in uspešni, vendar pa tudi zunaj družine nimajo posebnih potreb po globljih in trajnejših čustvenih odnosih. Če eden od domačih doživlja čustveno stisko, je ne deli z drugimi in ti je največkrat niti ne opazijo.

Večina družin je med obema skrajnostima. Opis obeh skrajnosti lepo ponazori pomen meja za notranje funkcioniranje družine ter za odnose med člani. Pomembna je predvsem medsebojna bližina. Če je pretesna, omejuje individualnost in posameznika ovira pri iskanju zdrave potrditve zunaj ozkih družinskih meja, v medosebnih odnosih pa ga naredi preobčutljivega, negotovega in ranljivega. Če pa je bližine premalo, otroci v poznejšem življenju ne razvijejo pripadnosti in lojalnosti do drugih ter niso sposobni graditi trajnih in pomembnih čustvenih odnosov.

1.1.4.8. Družina in oblikovanje samopodobe

Otrok potrebuje v družini dovolj dobrih izkušenj, da razvije temeljni občutek lastne vrednosti. Satirjeva je samo ena od mnogih družinskih terapevtov, ki pokaže, kako pomembno je, da otrok v družini dobi temeljno dobro izkušnjo oz. potrditev. Vsak otrok oz. človek potrebuje visoko samovrednotenje. Vsak otrok potrebuje v družini odrasle, ki mu to izkušnjo omogočijo. V družini spoznava otrok tista področja, ki določajo o njegovi vrednosti. Npr. otrok, ki je v očeh domačih ves čas nekaj kriv, bo kmalu začel verjeti v svojo krivdo in otrok, ki ga starši nenehno varujejo, bo slej ko prej sprejel občutljivost za svojo značilno lastnost. Družina se začneja pri posamezniku, zato je dobro samovrednotenje pomembna osnova za vsak nadaljnji odnos.

Samopodoba je organizirana celota lastnosti, potez, občutij, podob, stališč, sposobnosti in drugih psihičnih vsebin, za katere je značilno, da:

1. jih posameznik – v različnih stopnjah razvoja in v različnih situacijah – pripisuje samemu sebi,
2. tvorijo referenčni okvir, s katerim posameznik uravnava in usmerja svoje ravnanje,
3. so v tesni povezavi z obstoječim vrednostnim sistemom ožjega in širšega družbenega okolja,
4. so pod nenehnim vplivom delovanja obrambnih mehanizmov, nekakšne membrane med nezavednim in zavestnim, ki prepušča le tiste vsebine, ki so spremenljive za posameznikov jaz (glej Kobal 2000: 25).

Človek ima telesno, socialno in kongnitivno samopodobo. Telesna samopodoba je predstava o telesni privlačnosti ali neprivlačnosti. Socialna samopodoba je predstava o sprejetosti med ljudmi, o lastni priljubljenosti ali nepriljubljenosti, kongnitivna samopodoba pa je povezana z dosežki na umskem področju, s prepričanjem v lastne sposobnosti.

Ljudje s pozitivno samopodobo spoštujejo sebe in druge, zaupajo vase in v svoje sposobnosti, imajo občutek moči in vitalnosti, so bolj sposobni dajati potrjevanje in ljubezen drugim, bolj so odprti za sprejemanje povratnih informacij, bolj so pripravljeni sprejemati kritiko in predloge drugih. Ljudje z negativno samopodobo težje navezujejo stike z drugimi ljudmi, več časa in energije porabijo za sprejemanje odločitev, imajo občutek, da je okolje nevarno, težko zaznavajo in sprejemajo priznanje drugih, obremenjujejo se s tem, kaj drugi mislijo o njih, pogosto jih prevzema tesnoba.

1.1.5. Naloge družine

Po Goldenbergu družina vsak dan opravlja naslednje naloge:

- naloge, ki jih je treba narediti za vsakdanje življenje: nabava in priprava hrane, čiščenje, popravila, prispevek k imetju družine, skrb in vzgoja otrok, skrb za bolne in stare člane družine;
- vodenje v družini: usmerjanje družinskega razvoja, hierhija odločanja, trajna ali fleksibilna delitev moči;

- skrb za povezanost družine: razvoj družinskih ritualov in tradicije, razvijanje zgodb, ki povezujejo, razvijanje pravil in načinov premagovanja kriz;
- razvijanje družinskega sistema vrednot: oblikovanje pričakovanj od družinskih članov in razvijanje hierarhije vrednot (glej Goldenberg v Čačinovič Vogrinčič 2003: 9–10).

1.1.5.1. Funkcionalna družina

Ker družine v vseh njenih pomembnih razsežnosti ni mogoče opisati z nekimi absolutnimi in za vedno veljavnimi lastnostmi, ki bi imele za vse družine enak pomen, se raziskovalci družinskega življenja ogibajo definiranju idealne, srečne ali zdrave družine. Ko govorijo o družini, ki ustrezno in učinkovito opravlja svoje naloge, uporabljajo izraz funkcionalna družina.

Funkcionalna družina izpolnjuje predvsem naslednje naloge:

- svojim članom daje možnost razvoja, zaupanja vase in v druge ljudi,
- pomaga jim oblikovati ustrezen vrednostni odnos do sebe, drugih in sveta,
- nauči jih navezovati pomembne čustvene odnose z drugimi,
- oblikuje stvarno samopodobo,
- razvija sposobnost za prevzemanje odgovornosti, za prilagajanje svojih potreb potrebam drugih ljudi,
- nauči izražanja sebe in komunikacijskih spretnosti,
- nauči prisluhniti, sprejemati in izražati svoja čustva na način, ki je tudi drugim razumljiv in sprejemljiv,
- svoje člane nauči, kako ravnati v stiskah, jih reševati in obvladovati,
- uči sposobnosti obvladovanja stresa,
- nauči prilagodljivosti spreminjajočim se zunanjim okoliščinam,
- uči samostojnega opredeljevanja in odločanja,
- uči spretnosti za različne praktične dejavnosti,
- upošteva omejitve, ki jih določa stvarnost,
- nauči dejavnega odzivanja na priložnosti, ki omogočajo nepretrgan osebni razvoj,
- družinski člani v njej se naučijo pripadnosti večji skupini (glej Tomori 1994: 151).

1.1.5.2. Nefunkcionalna družina

Nekatere družine svojih funkcij ne opravljajo dovolj učinkovito ali pa sploh ne. Lahko odpovedujejo na enem ali na drugem področju, v enem ali drugem razvojnem obdobju, v kratkih, kritičnih fazah ali ves čas, pri enem, posebno zahtevnem oz. občutljivem članu, ali pri vseh.

Za nefunkcionalnost obstajajo različni razlogi:

- čustvene, razvojne in socialne potrebe svojih članov težje izpolnjuje družina, ki živi v slabih splošnih življenjskih razmerah;
- posebno dolgoročni razlog za slabo funkcionalnost družine so povezani z osebnostno problematiko pri enem ali obeh starših;
- nefunkcionalnost družinskega sistema pogosto izvira iz družine, iz katere neka oseba izhaja.

Satirjeva primerja družinsko življenje z ledeno goro. Ljudje se večinoma zavedamo le desetine tega, kar se dejansko dogaja. Nekateri sicer domnevajo, da bi za tem, kar vidijo in slišijo, lahko bilo še kaj več, toda ne vedo, kaj. »Kakor je usoda mornarja odvisna od tega, da pozna tudi tisti del ledene gore, ki se skriva pod vodo, tako je usoda družine odvisna od razumevanja občutkov in potreb, ki se skrivajo onstran vsakdanjih družinskih dogodkov« (Satir 1995: 11).

Virginia Satir govori o štirih dejavnikih, ki se izražajo v družinskih problemih:

- občutki in predstave, ki jih ima človek o sebi – »samovrednotenje«,
- sporazumevalni načini, ki si jih ljudje izdelajo, da bi drug drugega razumeli – komunikacija,
- pravila o tem, kako bi morali čutiti in delovati – družinski sistem in
- način, kako ljudje navežejo stik z drugimi ljudmi in ustanovami zunaj družine – povezava z družbo.

Po Satirjevi prevladuje v nefunkcionalnih družinah negativna samopodoba, komunikacija je pomanjkljiva, posredna, nejasna (dvojna sporočila) in neiskrena, pravila so toga, kruta, neživljenjska, nesprejemljiva, tabuizirana; do okolja so take družine nezaupljive, izolirane, anksiozne, navdane s sovražnimi občutki, stigmatizirane, v obrambni drži ... (Satir 1995).

1.1.6. Družine z nižjim socialnoekonomskim statusom

Avtorja psihosocialne družinske terapije trdita, da pridejo v stik s socialnim delom predvsem manj premožni in manj izobraženi ljudje. Na podlagi številnih raziskav opredelita skupino klientov z nižjim »socialnoekonomskim statusom« (v nadaljevanju SES). De Vries in Bouwkamp pravita, da je pojem nižji SES širok in da so najpomembnejši dejavniki, ki ga določajo, poklic, izobrazba, stanovanje, nezaposlenost. Iz raziskovalnih poročil je nedvomno razvidna povezanost med nižjim SES in obstojem telesnih, psihosocialnih in psihiatričnih težav. Z uporabo izraza nižji SES ne nameravata poudarjati nižjega SES kot dejavnika, ki povzroča vse te probleme, temveč želita najti skupni imenovalec klientov iz te skupine, ki se zaradi različnih razlogov znajdejo v problematičnih okoliščinah. Posebej obravnavata dve lastnosti, ki sta pomembni pri pomoči osebam z nižjim SES, in sicer narava problemov in na kakšen način se osebe lotevajo reševanja problemov (glej De Vries in Bouwkamp 1995: 38).

Pri nižjih statusnih skupinah se kažejo različni situacijski dejavniki, ki so povezani s problemi, kot so npr. nevarno delo, fizično težko delo, nerešeno stanovanjsko vprašanje, slabe bivalne razmere, slabo telesno zdravje, denarna negotovost, nezmožnost za napredovanje pri delu ...

Osebe z nižjim SES se, kot je bilo ugotovljeno v raziskavah, prilagodijo tem močno deprimirajočim okoliščinam, se navadijo nanje, tako da svoj položaj doživljajo manj deprimirajoče, kot bi pričakovali. Glede na naravo problemov se je pri osebah iz skupine z nižjim SES pokazalo, da:

- so izpostavljene dvakrat večji obremenitvi okolja,
- imajo nižjo raven »splošnega dobrega počutja«,
- imajo več telesnih težav,
- obolevajo za hujšimi boleznimi,

- imajo dolgotrajnejše probleme in bolezni,
- imajo več psihosomatskih težav,
- imajo več psihiatričnih problemov,
- se počutijo bolj nemočne,
- se manj cenijo,
- doživljajo svoje možnosti za obvladovanje življenja kot omejene,
- imajo fatalistična pričakovanja v zvezi s prihodnostjo,
- svoj položaj doživljajo kot brezupen,
- je med njimi najti najhujše oblike psihopatologije,
- imajo več psihosocialnih problemov,
- imajo več težav v partnerskem odnosu in družini (glej De Vries in Bouwkapm 1995: 39).

Ker je družina sistem, lahko motnje in težave posameznika ali motnje v odnosu zelo neugodno ali kar ogrožujoče vplivajo na njene člane, zlasti na otroke. Negativne okoliščine lahko otroku onemogočijo normalno vključevanje in delovanje v šoli, med vrstniki, mu otežujejo odraščanje in osamosvajanje, hkrati pa pogojujejo tudi njegovo kasnejšo zmanjšano sposobnost odgovornega prevzemanja različnih socialnih vlog, ki jih prinaša življenje.

1.1.7. Družina in revščina

Revščina in pomanjkanje različnih dobrin sta pojava, ki vseskozi spreminjata človeka. Kar je bilo včeraj še razkošje, je danes udobje in bo jutri že povsem običajna potreba. Ob tem pa se postavlja vprašanje, kdaj je kdo reven in na kakšen način je reven. Razlogi za revščino so v posamezni družbi in med samimi družbami zelo različni, vendar lahko kot temeljne razloge navedemo naslednje: *izguba dela, pomanjkanje ustreznih ukrepov države blaginje in gospodarske, politične, rasne ter druge neenakosti*, ki preprečujejo, da bi se podpora splošnega mnenja revnim izboljšala (Gans v Novak 1994b). Z izrazom revščina označujemo kombinacijo različnih vrst pomanjkanja oz. deprivacije v materialnem in socialnem smislu, ko ljudje delno ali celo sploh ne morejo več v svojem okolju primerno zadovoljevati svojih materialnih in socialnih potreb. Problem revščine je tako družbeno specifičen, kar pomeni, da je revščina ljudi močno odvisna od okolja, kjer posameznik živi in zadovoljuje svoje potrebe. Revščina ne prizadene posameznika le v materialnem smislu, pač pa je izpostavljen tudi drugim vrstam prikrajšanosti. Posredno je tako povezan s slabšo izobrazbeno ravno, slabšim

zdravstvenim stanjem, slabšimi bivalnimi razmerami, nezaposlenostjo, nizkimi dohodki itd. (glej Gregorčič in Hanžek 2001: 99). Revščina ni izključno ekonomski pojav, čeprav v oblikovanju definicij in strategij uradnega zaznavanja revščine še vedno vlada »carstvo relativnega dohodka« (Novak 1994a) in drži, da je ključnega pomena za »nerevščino« prav stabilen (stalen) vir dohodka. Revščina je tudi vprašanje neenakosti: neenakosti v plačah, dohodkih gospodinjstev, dostopnosti do nekaterih osnovnih dobrin in storitev, vprašanje neenakosti med spoloma ter regionalne neenakosti.

V praksi so se uveljavili trije prevladujoči pristopi k merjenju revščine:

1. *Absolutni pristop* izhaja iz absolutnih človekovih potreb in na tej osnovi določa košarico dobrin, ki jo potem ovrednoti na podlagi stroškov (Stanovnik 1997). Celotni stroški te košarice v tržnih cenah so potemtakem absolutna meja revščine, ki ni odvisen od ravni dohodka in distribucije dohodka prebivalstva. Glede na oceno osnovnih življenjskih potrebščin določimo mejo revščine in kot revne opredelimo tiste, ki so po svojih dohodkih pod to mejo. Absolutna revščina pomeni pomanjkanje osnovnih dobrin in storitev, ki so nujno potrebne za zadovoljitev minimalnih potreb. Te potrebe so: potreba po hrani, merjena s količino zaužitih kalorij in proteinov, potreba po bivališču, merjenja s kakovostjo stanovanja in stopnjo njegove zasedenosti ter potreba po zdravju, merjena s stopnjo otroške smrtnosti in kakovostjo medicinske oskrbe. Nekateri koncepti absolutne revščine razširjajo pojem temeljnih človeških potreb tudi preko ravni fizičnega preživetja in vključujejo izobraževanje, varnost, prosti čas in rekreacijo (Haralambos 1995).

2. *Relativni pristop* določa revna gospodinjstva na podlagi fiksnega procenta vseh gospodinjstev (10 % gospodinjstva z nižjimi dohodki je revnih) ali tistih gospodinjstev, ki imajo dohodek nižji od nekega odstotka povprečnega dohodka gospodinjstva oz. dohodek mediane (gospodinjstva, ki imajo običajno ekvivalentne dohodke, manjše kot 50 % povprečnega ekvivalentnega dohodka). Pri obeh postopkih moramo dohodek gospodinjstva predhodno normirati, tako da ga delimo s številom ekvivalentnih odraslih članov. Takšnemu dohodku pravimo ekvivalentni dohodek. Drugi način omogoča bogatejšo vsebino, ker upošteva tudi spremembe v porazdelitvi dohodka (Stanovnik 1997). Relativna revščina je stanje relativnega pomanjkanja v primerjavi z določeno ravno blaginje v določeni skupnosti. Gospodinjstvo, ki ima dovolj visok dohodek, da zadovolji vse osnovne potrebe, je še vedno lahko revno po relativnih pravilih, če si ne more privoščiti dobrin in storitev, ki sicer niso

nujno potrebne, so pa običajne v skupnosti, v kateri gospodinjstvo živi. Relativna meja revščine se spreminja glede na spremembo distribucije dohodka. Zato relativni pristop ne meri toliko revščine, kot pa neenakost znotraj populacije in izraža družbene ter kulturne razlike (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve 2002).

3. *Subjektivni pristop* poskuša zapolniti vrzeli prvih dveh pristopov s poudarjanjem posameznikovega dožemanja stanja revščine (glej Haralambos in Heald v Novak 1994a: 28). Analize subjektivne revščine temeljijo na odgovorih gospodinjstev o njihovem dohodkovnem položaju in njihovih potrebah. Pri tem se uporabljajo različne metode, ki vsaka na svoj način oblikuje določena vprašanja, na katere odgovarjajo gospodinjstva preko anketiranja.

Kot kažejo analize, imajo v Sloveniji visoko tveganje revščine naslednja gospodinjstva:

- *gospodinjstva brez delovno aktivnih oseb,*
- *gospodinjstva z nizko izobrazbo referenčne osebe,*
- *gospodinjstva s pokojninami in socialnimi prejemki kot glavnim virom prihodka,*
- *najemniki neprofitnih in socialnih stanovanj,*
- *enočlanska gospodinjstva, predvsem starejše osebe in pari ter*
- *družine s tremi ali več otroki, mlajšimi od 16, ter enostarševske družine* (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve 2002: 11).

Revščino posredno lahko merimo tudi z obsegom prejemnikov denarnih socialnih pomoči, ki upravičencu zagotavljajo preživetje oz. minimalno socialno varnost in materialno varnost. Zato je država blaginje opredeljena kot »država, ki je prevzela odgovornost za socialno varnost in blagostanje državljanov« (Novak 1996: 8). Te odgovornosti in iz njiju izvirajoče pravice se izvajajo v naslednjih sistemih: v družini, gospodarstvu in politiki. Družino tradicionalno povezuje načelo solidarnosti, gospodarstvo se veže na lastnino in produktivnost, politika pa na oboje, po eni strani je delodajalec in tako povezana z gospodarstvom, po drugi strani pa zagotavlja vire prek različnih prerazporeditev dohodka. (Pre)razdelitev poteka v glavnem na tri načine:

1. po načelu potreb, ki izvira iz moralne obveze, da družba skrbi za svoje člane,
2. po načelu prispevka, ko vlada razdeljuje posameznikom njihove prispevke ter prihranke in

3. po načelu državljanstva, kjer določene kategorije prebivalstva dobijo pomoč ob predpostavki, da imajo posebne potrebe (npr. otroci in starejši) (glej Novak 1996: 9).

Država blaginje bi naj vplivala na življenjske možnosti posameznikov in skupin, s tem da zmanjšuje razredno strukturiranje družbe oz. vpeljuje novo razsežnost strukturiranja. Te življenjske možnosti so zagotavljanje dobrin, doseganje določenega položaja in notranje zadovoljstvo. Povežemo jih lahko z Allardtovimi kategorijami:

1. »imeti« kot sinonim za doseganje ustrezne življenjske ravni,
2. »biti« kot sinonim za samoaktualizacijo in
3. »ljubiti« kot sinonim za solidarnost in pripadnost (glej Allardt v Novak 1996: 15).

Te življenjske možnosti so nasprotni poli revščine, odtujitve in anomalije. Z gospodarsko rastjo in večanjem socialne varnosti postaja vse manj pomembno posedovanje (imeti) in vse bolj pripadnost in samouresničevanje. Revščino država blaži s socialnimi transferji posameznim skupinam prebivalstva (otroški dodatek, denarna socialna pomoč, nadomestila bolniškega dopusta, nadomestila za brezposelnost, štipendije), brez katerih bi bil njihov položaj se slabši.

1.2. SOCIALNO DELO Z DRUŽINO

Socialno delo z družino lahko definiramo kot strokovno intervencijo, ki upošteva in koristi družinsko skupino pri reševanju njenih problemov. Gre za iskanje novih rešitev za kompleksne socialne probleme družin, za organizirano ali prostovoljno pomoč in spremljanje. Gre za reševanje problemov skupaj z družino, kar nam omogoča, da ostanemo v okviru konkretnega problema tukaj in zdaj in pristanemo na uresničljivo, na tisti stvarni korak, ki ga je resnično mogoče opraviti (glej Čačinovič Vogrinčič 1991: 1–2).

Predmet socialnega dela z družino je pomoč pri reševanju kompleksnih problemov družin z mobilizacijo posebnih družinskih virov moči in podpore. Kot vedno v socialnem delu gre tudi tukaj za pomoč, za iskanje novih rešitev, za raziskovanje uresničljivega. Gre za:

- pomoč tam, kjer ljudje ne znajo in ne zmorejo najti rešitve sami,
- za odkrivanje in vzpostavljanje podpore naravni socialni mreži,

- za mobilizacijo vseh udeležениh v problemu, da bi postali udeleženi v rešitvi (Lüssi 1990).

V socialnem delu raziskujemo metodične korake, delovni odnos, ki ga moramo ustvariti, da bi se v problemu udeležena družina spremenila v rešitvi udeleženo družino. Znanje o družini, ki ga potrebujemo za socialno delo z družino, je izhodišče za pogovor; prispevati mora k temu, da bi oboji videli bolje, družina in socialni delavec. Koncept družinske skupine, zavezništva med staršema, pogovor o vlogah, pravilih in komunikacijskih vzorcih, ki jih strokovnjak zna razbrati v družini, so uporabni za raziskovanje družinske stvarnosti, če jih je mogoče prevesti v vsakdanji družinski govor vsake posamezne družine. Pomembni so, ko tu in zdaj delamo z družino, saj omogočajo nove izkušnje in spremembe.

1.2.1. Socialna preventiva

Ramovš deli oblike socialnega delovanja v socialno kurativo (reševanje socialnih težav in stisk), socialno oskrbo (oskrba ljudi s trenutno nerešljivimi težavami) in socialno preventivo (krepitev socialne klenosti prebivalstva). Tako je lahko socialno delo z družino naravnano bolj kurativno ali bolj preventivno.

Po Ramovšu je cilj socialnega varstva, da bi bilo čedalje manj potrebno. Temu cilju se s socialno oskrbo ne približujemo, s socialno terapijo pa le toliko, kolikor uspe, da se posameznik oz. družina socialno uredi. Zato naj bi bil temeljni način socialnovarstvenega delovanja socialna preventiva.

Običajno se raziskuje med *primarno*, *sekundarno* in *terciarno* preventivo.

V primarno preventivo Ramovš prišteva sistemske družbene ukrepe za ustvarjanje socialnih razmer, ki krepijo socialno klenost celotnega prebivalstva. V zdravstvu uveljavljena opredelitev primarne preventive govori o splošni skrbi za zdravje. Sem sodijo vse dejavnosti, ki so namenjene uveljavljanju zdravega stila življenja celotne populacije, ki torej vnaprej preprečujejo možnosti za nastajanje telesnih, duševnih in socialnih motenj ter bolezni.

Sekundarno preventivo Ramovš definira kot konkretno socialno delo s posameznikom, z družino ali drugo skupino, ki so posebej socialno ogroženi. Na tem področju so posebno učinkovite skupine in organizacije za samopomoč. Zdravstvo pojmuje sekundarno preventivo

kot zgodnje odkrivanje motenj, torej v času, ko bolezen šele nastaja. Ukrepi pa so naravnani na prekinitev, preusmeritev ali upočasnitev razvoja bolezni.

Terciarno preventivo Ramovš označuje kot preprečevanje poslabšanja socialne težave in zmanjšanje škode, ki je že nastala. To sta v bistvu socialna kurativa in socialna oskrba, gledani z očmi preprečevanja (glej Ramovš 1995: 115–119).

Mesec in drugi so v letih 1995–1998 opravili evalvacijsko raziskavo preventivnih programov centrov za socialno delo in kot temeljni sklep raziskave zapisali, da preventivni programi centrov za socialno delo izpolnjujejo svoje poslanstvo in prispevajo k družbeni povezanosti ljudi, ki so iz različnih razlogov ogroženi. Z različnimi dejavnostmi pri udeležencih utrjujejo pozitivno doživljanje sebe in drugih, jih usposablja v socialnih veščinah, izboljšujejo kvaliteto življenja in prispevajo k ublažitvi ali odpravi motečih vedenj. Z javno podporo, kakršne so bili deležni do sedaj, so opravili zelo koristno in pomembno delo, uspešno in dovolj učinkovito. Zato menijo, da je treba te programe še naprej podpirati in širiti. Še nadalje si zaslužijo največjo možno podporo države (glej Mesec in drugi 1999: 149).

Če je namen socialne preventive preprečevanje nastajanja socialnih stisk in težav in če sprejememo razlago, da so stiske in težave pri ljudeh praviloma povezane z disfunkcijami v družinskem sistemu, potem velja postaviti družino v središče preventivnega delovanja. Takšna preventiva je bolj splošna kot specifična (usposabljanje za kakovostno izpolnjevanje vseh vlog in nalog družine učinkuje preventivno za širok spekter odklonskih pojavov), usmerjena je v utrjevanje zdravja (pozitivnih potencialov družine) ter v utrjevanje odpornosti družinskih članov in notranjih moči družine.

1.2.2. Pomoč družini za dom

V skladu z opisanim pogledom na preventivo lahko v okvir preventive v širšem smislu uvrstimo vse intervencije, katerih cilj je preprečevati poslabšanje stanja, kakršno že je. Tako lahko socialnovarstvene storitve, ki jih ZSV poimenuje kot storitev »Pomoč družini za dom«, uvrstimo na kontinuumu od primarne do terciarne preventive nekam v polje sekundarne preventive. Preventivni vidik pri teh storitvah se kaže v tem, da z delom s celotno družino pri otrocih (lahko tudi pri drugih družinskih članih), pri katerih se že nakazujejo psihosocialne motnje, preprečimo ali vsaj omilimo nadaljnji razvoj v negativni smeri.

Po mnenju Stritiha socialnovarstvena pomoč družini (za dom, na domu in socialni servisi) pomeni verjetno največjo potrebo našega časa. Pri tem pa ne misli le na različne vrste družinskih terapij, ampak tudi na »animiranje ter smotrno usmerjanje pripravljenosti in človeških potencialov številnih žena, mož pa tudi mladih ljudi, ki ob podpori strokovnjakov lahko najdejo pot do različnih oblik samouresničitve v smiselnem prizadevanju za dvigovanje kvalitete družinskega življenja« (Stritih 1993: 77).

Pravilnik o standardih in normativih socialnovarstvenih storitev (Ur. l. RS, št. 52/95, 2/98, 19/99, 28/99, 127/03 in 125/04) v 5. členu določa storitev *Pomoč družini za dom*:

- da je to strokovno svetovanje in pomoč pri urejanju odnosov med družinskimi člani, strokovno svetovanje in pomoč pri skrbi za otroke in usposabljanje družine za opravljanje vsakdanje vloge;
- da so posamezniki in družine upravičeni do storitve tedaj, ko stiske in težave izhajajo iz neurejenih odnosov v družini, kadar družina išče strokovno svetovanje in pomoč pri skrbi za otroke in ko družina potrebuje trajnejšo podporo in vodenje;
- da je pogoj za uporabo storitev motiviranost družine in sprejem dogovora o sodelovanju;
- da je pogoj za uporabo storitev po petih zaporednih delih;
- da postopek do tretjega dela obsega 10 ur pogovorov, nadaljnja srečanja povprečno 90 minut na mesec ali povprečno 60 minut na teden ter da obsega prvi cikel pripravo in 10 srečanj ali 40 ur, vsak naslednji pa 30 ur;
- da se storitev izvaja timsko po principih skupinskega dela z družino;
- da izvajata storitev dva izvajalca (strokovni delavec in soizvajalec);
- da morata biti izvajalca vključena v supervizijo;
- da se o izvajanju vodi dokumentacija;
- da mora strokovni delavec na leto opraviti 50 storitev, soizvajalec pa 60 ter
- da se izvajanje storitve organizira po merilu en vodja in en soizvajalec na 10.000 družin.

Prvi del storitve je namenjen identifikaciji socialnih stisk in težav upravičenca in ostalih družinskih članov, strokovni oceni potreb in pričakovanj družine ter oceni možnosti, ki jo ponuja družina.

V drugem delu se izmenjajo stališča s strani strokovnih delavcev in članov družine glede ponujene storitve, določijo se cilji pomoči glede na uresničljivost ter se sklene dogovor o obliki pomoči, o trajanju, sodelovanju in o obveznostih udeležencev.

V tretjem delu se opredeli področje del, termin srečanj, kraj in pogostost rednih srečanj, obveznosti sodelujočih in področje, na katerem se bo začela pomoč.

Četrti del predstavlja neposredno izvajanje dogovorjenega, kjer je vloga strokovnega delavca predvsem v dajanju opore družini.

Peti del je namenjen evalvaciji.

1.2.3. Psihosocialna pomoč družini

Psihosocialno pomoč družini lahko definiramo kot pomoč, ki se ne osredotoča samo na posameznikove psihične in somatske vidike, temveč se ozira tudi na različne odnose in družbene okvire kot dejavnike okolja, v katerem posameznik funkcionira (glej De Vries in Bouwkamp 1995). Avtorja menita, da je pomoč ustanov, kot so svetovalni centri, ambulate za mentalno higieno, službe za postpenalno pomoč, službe za zdravljenje odvisnosti in centri za socialno delo, usmerjena le na posameznika in zastavljena preozko, ker problematiko vidi le z enega zornega kota in ker je mogoče individualno avtonomijo razviti le v odnosih z drugimi.

Če je temeljna značilnost psihosocialne pomoči ta, da je strokovnjak, ki nudi pomoč, usmerjen na raziskovanje in izboljšanje funkcioniranja človeka, ki je prišel po pomoč, potem lahko rečemo, da vsako sistemsko orientirano (družinsko) svetovanje, (družinska) terapija in tudi socialno delo (z družino) vsebuje psihosocialno pomoč (De Vries in Bouwkamp 1995).

ZSV v 11. členu opredeljuje storitve, namenjene odpravljanju socialnih stisk in težav, med njimi tudi Pomoč družini za dom. Psihosocialne pomoči zakon posebej ne opredeljuje, zato jo izvajamo v okviru storitve Pomoči družini za dom.

Psihosocialna pomoč družinam je strokovno podprta konkretna in direktna pomoč družinam s težavami v funkcioniranju in psihosocialno problematiko. Usmerjena je na ohranjanje in izboljšanje socialnih zmožnosti konkretne družine kot celote in njenih družinskih članov. Storitve obsega neposredno pomoč staršem pri učenju in izvrševanju starševske vloge, aktivnega prevzemanja vlog za opravljanje družinskih opravil, razvijanje higienskih in

delovnih navad, pomoč pri socializaciji družine in posameznih družinskih članov, pomoč pri učenju v smislu pridobivanja delovnih navad, pomoč pri organizaciji prostega časa ter drugih, za posamezno družino pomembnih opravil. Upravičenci so družine in posamezni družinski člani, obravnavani v okviru storitve Pomoč družini za dom, ki so na podlagi ocene potreb in pričakovanj družine pomoč pripravljeni sprejeti.

1.2.4. Model izvajanja pomoči družini

Po Čačinovič Vogrinčičevi večina družin potrebuje projekt za vzpostavljanje dolgoročne strategije uspešnega ravnanja. To predstavlja konkretno zastavljeno delo z družino, ki temelji na kompetentnosti in dostojanstvu človeka, in lahko družini omogoča učenje novih vlog oz. ponovno kvalitetno vzpostavitev nove socialne mreže tako znotraj družine same kot tudi vpetost v ožje in širše socialno okolje (Čačinovič Vogrinčič 1998).

Po De Vriesu in Bouwkampu poteka proces pomoči družinam v petih osnovnih korakih oziroma fazah (De Vries in Bouwkamp).

Tabela 1: Pregled osnovnih korakov pri psihosocialni pomoči

Faza	Posegi, usmerjeni na problem/simptom	Predhodna opazovanja*	Posegi, usmerjeni na osebo/interakcijo
Odpiranje prvega pogovora	1. Pozovi vse družinske člane, da delujejo kot opora za klienta. Kaj je simptom, kaj je problem (medosebno, poslovno) in kdo ima probleme s tem (najdi predmet pogovora)?	1. Kako reagirajo na to prošnjo (njegovemu nosilcu)? Ali je nosilec problema posameznik ali ves sistem?	1. Pritegni vse vpletene k obravnavi. Razišči, kakšne probleme imajo ostali vpleteni s simptomom ali s prijavljenim problemom.
Pogovor o problemu	2. Dejanska analiza problemske situacije in simptomatičnega/problematičnega vedenja. Določi, kdo ima katero vlogo: najdi delovno točko in kdo je najbolj primeren, da preide v akcijo. (Akcijska točka) Razlikuj med poslovnim in med osebnimi problemi.	2. Kakšna so medsebojna razmerja? Ali obstajajo stereotipski interakcijski vzorci? (Najdi delovno točko.) Kdo je najbolj primerna oseba, ki lahko začne z uresničevanjem zaželenih sprememb? (Najdi akcijsko točko.)	2. Naveži neposredno komunikacijo o problemu in o osebnih stališčih, ki ga zavzemajo različni člani družine do njega; tako postane jasno, kaj vsakemu izmed njih pomeni simptomatsko/problematično vedenje.
Reševanje problema	3. Razišči prejšnje poskuse reševanja problema in dajanja pomoči in poskusi dognati, zakaj niso uspeli. Najdi konkretne oporne točke za boljše obvladovanje simptoma/problema. Po potrebi pozovi tretjo osebo. Ustvari možnost za preverjanje, ali se ljudje držijo dogovorjenih rešitev ali vedenja.	3. Na katere probleme naletimo in pri kom, ko rešujemo problem/simptom ali ga poskusimo obvladovati? Ali gre za osebno neznanje, pomanjkanje sposobnosti in/ali za dejavnike v odnosu in sistemu ter za interakcijske dejavnike, in kako so povezani drug z drugim?	3. Ustvari kooperativno pozitivno usmerjeno interakcijo, ki drži situacijo pri stvari. Poskrbi za to, da dobi vsak svoj del pri reševanju ali obvladovanju problema. Če to ni mogoče, razišči (med)osebne ovire.
Obravnavanje problema	4. Uporabljalj problem/simptom kot signal, ne pa kot rešljiv problem ali obvladljiv simptom.	4. Kako reagira nosilec simptoma/problema na spremembo v točki pozornosti od reševanja problema k obravnavanju problema?	4. Vodi interakcijo tako, da počasi vsak lahko zavzame bolj avtonomno in bolj osebno stališče. Onemogoči stereotipske vzorce odnosov. Obračaj se na »nedovoljene dele« v posamezniku in na tabuje v sistemu. Ustvari srečanja in nove izkušnje, tako da lahko nastanejo novi osebni odnosi.
Zaokroževanje in zaključek	5. Utrdi rešitve/načine obvladovanja v pogovoru, v katerem skupno ocenjujete narejene korake in klientove načrte za naslednje korake.	5. Ali so klienti sposobni, da z novimi osebnimi izhodišči in vzorci odnosov obvladujejo svoje probleme/simptome.	5. Nova osebna stališča predelaj in potrdi s skupnimi rešitvami ali načini obvladovanja problemov.

Vir: De Vries in Bouwkamp 1995: 116–117

* Opomba: predhodna opazovanja služijo temu, da odkriješ, ali obstajajo poleg problemov ali pod njimi skriti osebni ali interakcijski procesi, ki preprečujejo takojšnjo rešitev. Odpirajo pot k obravnavi, ki je usmerjena na osebo ali proces.

1.2.5. Sistemsko socialno delo

Jezik sistemskega socialnega dela, katerega utemeljitelj je Lüssi, nudi možnost socialnodelavskega delovnega odnosa in je naravnan k reševanju problemov, s katerimi se soočajo člani družin. Pomembna je definicija socialnega problema, ki ga določajo trije elementi: pomanjkanje tistega, kar je razumno pričakovati, da pripada človeku in družini, stiska, obremenitev, ki jo povzroči pomanjkanje nečesa in težave pri reševanju problemov pomanjkanja in stiske. Za sistemsko socialno delo veljajo sistemske povezave, v katerih je socialni problem kompletiran kot »problemski sistem«. Sistemsko usmerjeni socialni delavec vidi svojo nalogo v tem, da problemski sistem funkcionalizira. S tem pripelje samega sebe, svojo institucijo ter praviloma druge osebe in socialne sisteme v (pozitiven) odnos s problemskim sistemom in tako ustvari nek »sistem reševanja problema« (glej Lüssi 1990: 84).

Pojmovanje sistemskega socialnega dela po Lüssiju najboljše označujejo metodična načela socialnega dela:

a) Načelo vsestranske koristnosti

Načelo vsestranske koristnosti od socialnega delavca zahteva, da si prizadeva za problemsko rešitev, ki je koristna za vse udeležene v problemu, ne glede na to, ali so njegove stranke ali ne. Pomembno je, da udeleženci uvidijo, da bodo živeli bolje, če bodo upoštevali želje in interese drug drugega. Ko vsi v sistemu, ki je bil disfunkcionalen, preidejo s svojimi občutki, težnjami in delovanjem v funkcionalno razmerje, je problem rešen.

b) Načelo interpozicije

Mesto socialnega delavca med vsemi udeleženci v problemu določa načelo interpozicije, ki narekuje, da sistemsko delujoči socialni delavec v okviru problemskega polja poišče mesto udeležencev v problemu in si tam prizadeva ostati v celotnem procesu reševanja. S tem je socialnemu delavcu omogočena tako bližina kot oddaljenost. Bližina mu omogoča osebno vplivanje na odnos, oddaljenost pa mu daje prostor za razumevanje z distance in tako onemogoča identifikacijo s stranko.

c) Načelo komunikacije (načelo stika)

Socialni delavec išče stik z vsemi udeleženi v problemu. Pomembno je, da delamo s celotno družino in ne s posameznikom. Pri tem potrebuje veliko vztrajnosti in potrpežljivosti.

Če mu uspe pritegniti vse udeležence, dobi vpogled v sistem in njegove povezave ter s tem večjo možnost za uspeh.

d) Načelo instrumentalne (konduktivne) definicije problema

Definicija problema je v sistemske socialnem delu v celoti instrument za ravnanje. Konduktivna je, ker povezuje celoto, če je le mogoče, vse za reševanje problema pomembne osebe (to so stvarno udeleženi v problemu in potencialno pomagajoči tretji). Socialni delavec mora ravnati tako, da postane udeležen v problemu in udeležen v rešitvi. Problem je potrebno definirati skupaj z udeleženi, ravno tako tudi možne rešitve. Instrumentalna definicija problema omogoči družini izredno dragoceno izkušnjo o lastni kompetentnosti in odgovornosti. Problemi družin so praviloma vseobsegajoči, veliki, obremenjujoči, družina nam jih predstavi skupaj z občutki nemoči, zato je pomembno najti prvi, konkretni korak, ki omogoči prvo dejanje, prvo spremembo.

e) Socialnoekološko načelo

To načelo vsebuje dve osrednji metodični maksimi socialnega dela. (1) Socialni delavec mora v svojem delovanju za reševanje problema aktivirati, krepiti, podpirati in funkcionalizirati primarno obstoječo socialno mrežo oz. tistim udeležencem v problemu, ki jim trda socialna mreža manjka, le-to vzpostaviti, če je le mogoče v njihovem življenjskem kontekstu (maksima aktiviranja naravne socialne mreže). (2) Socialnoekološka maksima zapoveduje socialnemu delavcu, da posega v naravna, socialna medsebojna življenjska razmerja zadržano, skrbno in samo toliko, kolikor je v danih okoliščinah nujno (maksima najmanjšega možnega vpletanja).

f) Načelo pogajanja

Sistemske usmerjeni socialni delavec k socialnemu problemu pristopa predvsem s pogajanjem. Vselej poskuša iz udeležencev v problemu – in prav tako iz tretjih, ki so za rešitev problema pomembni – napraviti udeležence v pogajanjih. Temu ustrezno vidi svojo stvarno vlogo v tem, da jih usmerja v motivirano, problemsko pogajanje in organizirane pogovore za pogajanje. Predvsem si prizadeva problemsko relevantne osebe zbrati za pogajalsko mizo, da problem in njegovo reševanje obravnavajo med seboj neposredno.

g) Načelo sodelovanja

Lotevati se reševanja problemov sistemsko nujno pomeni, da socialni delavec skuša sodelovati z vsemi za problem pomembnimi tretjimi (pojem sodelovanje uporabljamo posebej in izključno za medsebojno sodelovanje s tretjimi, ne pa za tiste, ki so v problemu udeleženi). Socialni delavec se zaveda, da se brez njihove pomoči najpogosteje ne bo mogel kompleksno in dovolj učinkovito vključiti v njihov socialni problemski sistem.

h) Načelo odpiranja problema

Z izrazom odpiranje problema mislimo na določene tehnike ravnanja, ki jih uporablja socialni delavec v primeru, ko se socialni problem trdovratno zapira pred rešitvijo. Socialni delavec poskuša odpreti poti rešitve z eno izmed naslednjih petih taktik dela: ne pomaga več (največkrat nič več), loti se kake s problemom obremenjene osebe, sproži krizo, okrepi negativno, zahteva kaj nemogočega. S tem je mogoče – takšno je upanje socialnega delavca – ne disfunkcionalen socialni sistem, ki obstaja v ravnovesju, stabilizira problem, spraviti ga v gibanje, ga destabilizirati in torej predrugačiti (glej Lüssi 1990: 88–91).

Načine ravnanja v socialnem delu Lüssi predstavi prav tako skozi sistemski vidik.

a) Socialno svetovanje

se dogaja tam, kjer se socialni delavec z udeležnim v problemu dogovarja o problemu in njegovem reševanju. V enem svetovalnem pogovoru lahko sodeluje tudi več v problemu udeležnih, seveda pa ne sme iti za konflikt ali odnosni deficit. Socialni delavec želi razviti socialno osebnost svetovanca, to pomeni, da ga želi pripeljati do sistemsko funkcionalnega ravnanja. Pri tem gre po eni strani za prilagajanje sistemu, po drugi strani pa za spreminjanje sistema skozi svetovanca. V intenzivni obliki se sistemsko svetovanje v socialnem delu kaže kot pravi socialni trening.

b) Pogajanje

Pri pogajanjih v socialnem delu je socialni delavec v stiku z dvema ali več udeleženci problema. Z njimi se pogaja o problemu in o njegovih socialnih (npr. osebnostnih, pravnih, finančnih) okoliščinah. Pogajalskega pogovora se lahko udeležijo tudi tretji. To načelo postavlja pogajanje v središče sistemske metodike socialnega dela. Socialni delavec nima drugega cilja, kot da disfunkcionalni sistem, ki mu pripadajo udeleženci problema, funkcionalizira in da negativne sistemske odnose predrugači v pozitivne.

c) Interveniranje

O intervenciji v socialnem delu govorimo takrat, ko se socialni delavec vključi v problemske situacije proti volji enega ali več udeležencev v problemu, da bi varoval človeka. Tipičen primer za to je ukrepanje pri starših, ki zlorablajo otroke, ali ukrepanje v primeru, ko posameznik ogroža samega sebe (npr. psihično bolni); v slednjem primeru se podvzame ukrepe pomoči, ne da bi oseba s tem soglašala.

d) Zastopanje

pomeni, da socialni delavec v kakih pravnih situacijah nastopa namesto koga izmed udeležencev problema (zastopstvenega klienta) nasproti drugim osebam (zastopstvenim adresantom). To dela, ker je dolžan oz. ga zavezuje zakonodaja (npr. oseba pod skrbništvom), ali pa ga je za to stranka prostovoljno pooblastila.

e) Priskrba

S tem pojmom je mišljeno ravnanje, s katerim socialni delavec nekomu izmed udeležencev problema ali več skupaj spadajočim (npr. družini) priskrbi materialne dobrine (npr. denar, oblačila, hrano, kurjavo), različne usluge, izobraževanje, delo – bodisi iz instituciji lastnih sredstev ali iz tretjega vira (od t. i. tretjih).

f) Oskrba (suport)

Socialni delavec stoji ob strani kaki osebi pri vsakdanjem premagovanju življenjskih zadev, tako da zanjo opravlja finančne in druge zadeve, ki se tičejo njene materialne eksistence, da zanjo sprejema odločitve, ji nudi manjše usluge pomoči, pazi na to, kako ji gre, vzdržuje stik in ji je v podporo v osebno pomembnih stvareh. Oskrbovanje lahko priskrbi s strani tretjih v družinskem ali institucionalnem okviru (glej Lüssi 1990: 92–94).

1.2.6. Vzpostavljanje delovnega odnosa

Temeljno vprašanje, ki si ga zastavlja stroka socialnega dela, je, kako vzpostaviti delovni odnos, da bi nas ta pripeljal k ugodnim zapletom in možnim dobrim rešitvam. Prva naloga socialnega delavca je, da vzpostavi delovni odnos. Elementi delovnega odnosa so:

- dogovor o sodelovanju,
- instrumentalna definicija problema (Lüssi 1990) in soustvarjanje rešitev,
- osebno vodenje (De Vries in Bouwkamp 1995).

Dogovor o sodelovanju je pomemben uvodni ritual. Projekt o sodelovanju se začne z jasnim in izrečenim dogovorom o sodelovanju, ki šele omogoči vzpostavljanje delovnega odnosa (glej Čačinovič Vogrinčič in drugi 2005).

Instrumentalna definicija problema in soustvarjanje rešitev sta temelja delovnega odnosa. V procesu pomoči vsak uporabnik vstopi s svojo definicijo problema, socialni delavec doda svoje videnje in tako se začne oblikovanje delovne definicije možnega, uresničljivega. V središču sta dialog in sodelovanje, v katerem udeleženci v problemu soustvarjajo svojo udeležnost v oblikovanju rešitve (glej Čačinovič Vogrinčič in drugi 2005).

Kempler in Vries opredelita ravnanje strokovnjaka kot **»osebno, konkretno, tukaj in zdaj«**.

»Osebno« ravnanje poudari udeležnost socialnega delavca v dialogu, v razgovoru in sodelovanju. Kaže se v zavzeti komunikaciji za iskanje rešitev, v udeleženčevemu odzivu na trenutno dogajanje, v skrbi za ohranjanje odprtih prostorov za pogovor in v osebnem prispevku k novim izkušnjam v procesu dela.

»Konkretno« ravnanje usmerja socialne delavce v to, da govorijo o konkretnih situacijah, dogodkih in načrtih tako, da se je mogoče med pogovorom o njih sporazumeti, pojasniti nerazumljivo in odkriti nove priložnosti, ki so uresničljive.

Ravnanje **»tukaj in zdaj«** nalaga socialnemu delavcu, da se loti problema v sedanjosti. V sedanjosti in za sedanjost se definirajo problemi in iščejo rešitve, v sedanjosti lahko načrtujemo prihodnost. V tem procesu vzpostavljanja delovnega odnosa je nujna refleksija svojega ravnanja (glej Kempler in De Vries v Čačinovič Vogrinčič 2000).

Vendar tako opredeljen delovni odnos težko vzdržujemo in ohranimo, če se v praksi ne opremo še na štiri pomembne sodobne koncepte v socialnem delu:

- etika udeležnosti (Hoffman 1994),
- perspektiva moči (Saleebey 1997),
- znanje za ravnanje (Rosenfeld 1993),
- ravnanje s sedanjostjo ali koncept soprisotnosti (Andersen 1994) (Čačinovič Vogrinčič in drugi 2005: 9).

1.2.7. Postmoderno v konceptu delovnega odnosa: konstruktivno socialno delo

Našteti teoretski koncepti socialnodelovno ravnanje umeščajo v postmoderne, konstruktivni miselni koncept, v postmoderno paradigmo socialnega dela.

Etika udeležnosti nas usmerja v to, da objektivnega opazovalca, socialnega delavca, nadomesti sodelovanje, v katerem nihče nima zadnje besede, sodelovanje, v katerem nihče ne potrebuje zadnje besede; je pogovor, ki se nadaljuje. »Kot nova osrednja vrednota socialne misli in akcije se postavlja etika udeležnosti in ne več iskanje vzroka in resnice« (Hoffman v Čačinovič Vogrinčič in drugi 2005: 12).

Ravnanje iz ***perspektive moči*** je zelo osebna odločitev socialnega delavca. Gre za temeljno preorientacijo od problema k številnim novim možnostim v življenju.

Znanje za ravnanje je koncept, ki se je uveljavil v slovenskem socialnem delu, razširjen in dodelan iz koncepta »actionable knowledge« izraelskega profesorja Iona Rosenfelda (1993). Koncept govori o posebnosti v socialnem delu razvitega znanja in o posebnosti ravnanja z njim. »Rosenfeld misli na znanje, ki ga je mogoče v procesu socialnega dela pretvoriti ali prevesti v akcijo« (Rosenfeld v Čačinovič Vogrinčič 2005: 14).

Koncept soprisotnosti Andersena sodi v zagovor sedanjosti. Po Andersenu je to prisotnost v poslušanju, ki pomeni hkrati tudi biti na voljo za sočutje in za razgovor. »Poslušalec ni le sprejemnik zgodbe, temveč s svojo prisotnostjo tudi spodbuja dejanje ustvarjanja zgodbe. In to dejanje je dejanje konstituiranja sebe« (Andersen v Čačinovič Vogrinčič in drugi 2005: 14).

1.2.7.1. Perspektiva moči v socialnem delu

»Praksa, ki temelji na perspektivi moči, pomeni, da bo vse, kar kot socialni delavec delaš, nekako utemeljeno s tem, da pomagaš odkriti, olepšati, raziskati in izkoristiti klientovo moč in vire, da mu pomagaš, da doseže svoje cilje, uresniči svoje sanje in razbije okove oviranosti in nesreč« (Saleebey 2000: 3).

Fokus socialnega dela se prenese od problemov in njihovih rešitev k novim možnostim v življenje. Ali kot pravi Saleebey »Formula je preprosta: mobiliziraj klientovo moč (talente, znanja, sposobnosti, vire) z namenom, da podpreš njihova prizadevanja, da dosežejo svoje

cilje in vizije, in stranke bodo imele kvalitetnejše življenje, tako, ki bo v skladu z njihovimi koncepti kvalitete. Čeprav je recept enostaven, mu sledi trdo delo» (Saleebey 2000: 4).

Pri vsakokratnem pogovoru, neformalnem ali delovnem, uporabljaj »nove besede«, kot temu pravijo Bass in drugi, ki v jeziku socialnega dela podpirajo, nadomeščajo in dopolnjujejo. To so pozitivne besede, ki opogumljajo, dodajajo moč, vključujejo, da bi strokovnjaki in uporabniki opustili negativne besede, ki omejujejo in izključujejo. Tako bo tudi ravnanje iz perspektive moči vodilo v konstruktivno socialno delo, saj bo »pozitivnost« besed usidrana v strokovnjakovi miselnosti, njegovemu znanju za ravnanje in dialogu v perspektivi »skupaj/in« s klientom (glej Bass in drugi 2001: 35–45).

Pri tem, ko iščemo vire moči, si lahko pomagamo z naslednjimi vprašanji (Saleebey 2002):

Vprašanja preživetja: Kako si preživel do zdaj z izzivi, s katerimi si se moral spopadati? Kako si se bil sposoben dvigniti nad ovire, ki so bile pred tabo? O čem si razmišljal, ko si se soočil s težavami? Kaj si se naučil o sebi in o svojem svetu, ko si se boril? Katere od tvojih težav so ti dale še posebno moč uvida ali veščino? Katere so tvoje posebne kvalitete, na katere se lahko zaneseš?

Podporna vprašanja: Kateri ljudje so te posebej razumeli, podpirali in vodili? Na katere ljudi se lahko zaneseš? Kaj ti ti ljudje dajejo izjemnega? Kako si našel te ljudi oz. kako so oni prišli do tebe? Kaj so vzbudili v tebi? Kakšen je bil odziv? Katere organizacije oz. skupine so ti bile še posebno v pomoč v preteklosti?

Vprašanja izjem: Kdaj so ti stvari v življenju začele iti na bolje? Kaj je bilo takrat drugače v tvojem življenju? Kako je bilo v preteklosti, ko se je zdelo, da je tvoje življenje boljše in bolj zanimivo ter stabilno? Kaj je bilo takrat v tvojem svetu, v tvojih odnosih, v tvojih razmišljanjih posebnega ali drugačnega? Katere dele tvojega sveta in življenja bi rad oživel? Kateri trenutki v tvojem življenju so ti dali posebno razumevanje in vodenje?

Vprašanja možnosti: Kaj si sedaj želiš od svojega življenja? Kakšna so tvoja upanja, vizije in cilji? Kako daleč si pri doseganju teh ciljev? Kateri ljudje oz. osebne kvalitete ti pomagajo, da se premikaš v zeleni smeri? Kaj bi rad delal? Kaj si želiš? Kateri so tvoji posebni talenti in

sposobnosti? Katere fantazije in sanje ti dajejo še posebno upanje? Kako ti lahko pomagam doseči tvoje cilje? Kako ti pomagam, da obnoviš dobre čase in sposobnosti v preteklosti?

Vprašanja samozavesti: Ko ljudje govorijo pozitivno o tebi, kaj rečejo? Katere stvari v tvojem življenju in kateri tvoji dosežki ti vzbujajo resničen ponos? Ko bodo šle stvari v tvojem življenju v pozitivno smer, kako boš to vedel? Kaj boš delal? Kdo bo s teboj? Kako se boš počutil, kako boš razmišljal in ukrepal? Kaj ti v življenju daje resnično zadovoljstvo? Kdaj si začel verjeti, da lahko dosežeš stvari, ki jih želiš, kateri ljudje, katere ideje in dogodki so pri tem vpleteni?

1.2.7.1.1. Leksikon moči

Leksikon moči, ki ga je predstavil Saleebey, nam omogoči, da bolje razumemo, kakšno in kako težko je delo, ki nas čaka. Leksikon vsebuje sedem temeljnih konceptov in načel za ravnanje. Bistveno je, da skupaj s stranko spoštljivo iščemo njeno moč in mobiliziramo njene vire.

- *Dodajanje moči* se nanaša na proces pomoči posameznikom, skupinam in družinam, da bi odkrile in razširile vire in orodja, ki so jim na voljo, ki jih nosijo v sebi. Moč posameznika, družine in skupnosti je obnovljiva, mogoče jo je razširiti; moč posameznika se odkrije in podpre v skupnosti.
- *Včlanjenost* pomeni, da je za posameznika bistveno, da je odgovoren in cenjen član skupnosti, da je vkoreninjen in ima komu ali čemu pripadati. Če tega ni, je prva naloga socialnega delavca, da ga vključi, ker bo le tako zmožni razviti temeljne občutke varnosti in poti k moči.
- *Okrevanje* pomeni, da posamezniki okrevajo, ozdravijo, prebolijo, preživijo težke udarce v življenju. Moč ponovnega okrevanja je ponovna rast sposobnosti, znanja, vpogleda, ki se pokažejo, ko posameznik ali skupina naleti na nove zahteve in izzive življenja.
- *Zdravljenje in celovitost* pomeni vrojeno značilnost telesa in duha, da se ponovno vzpostavi in upre, kadar gre za soočenja z boleznimi in neredom. Zdravljenje se začne, ko se posameznik poveže z močjo v organizmu, ki omogoča samoobnavljanje. Tako sta zdravljenje in samoobnavljanje notranja sistema, ki podpirata življenje, ki sta vedno na voljo. Zdravljenje pomeni spoznati, da ima človek notranjo modrost, ki prepozna, kaj je zanj dobro.

- *Dialog za sodelovanje* pomeni, da človek lahko živi samo na osnovi kreativnega in neposrednega odnosa z drugimi. Dialog zahteva sposobnost vživljanja, identifikacije in vključevanja drugih ljudi. Ideja sodelovanja pa pomeni, da delamo skupaj s stranko, postanemo njihovi agenti, zato je potrebno, da smo v pogajanjih odprti, da cenimo njih same, njihove poglede in pričakovanja. To je največ, kar lahko ponudimo v socialnem delu – socialni delavec in uporabnik sta soavtorja zgodbe.
- Verjeti udeležnim v problemu, *odpovedati se dvomu*. Zadnji koncept zahteva, da se odpovemo temu, da posameznikom ne bi verjeli. Potrebno jim je priznati pravico do resničnosti in se odpovedati dvomu v njihovo sporočilo, besede, resnico. Verjeti, odstraniti cinizem, ne vsiljevati svojih idej, zavedati se, da ne moremo vedeti več kot udeleženci sami, so temeljne naravnosti tega načela (Saleebey v Čačinovič Vogrinčič 2000).

1.2.7.1.2. Nove strategije za dodajanje moči družinam

Salomon v svojem članku Nove strategije za prakso socialnega dela govori o treh strategijah za »dodajanje moči družini« in Čačinovič Vogrinčičeva predlaga, da jih dodajmo leksikonu, saj razširjajo vednost o socialnem delu (Salomon 1989: 550). Strategije je poimenovala usposabljanje (enabling), povezovanje (linking) in kataliziranje (catalyzing).

Usposabljanje. Tu se predpostavlja, da ima družina lastne vire, potrebuje pa pomoč, da bi jih zmogla uporabiti. To so lahko dodatne informacije ali vzpostavljanje kontakta z ustreznimi ustanovami.

Povezovanje temelji na predpostavki, da lahko družine povečajo svojo moč, če se povežejo z drugimi, ki imajo podobne probleme, in tako oblikujejo skupine za samopomoč ali skupine pritiska. Gre za akcijo povezovanja družine v obstoječo mrežo ali skupino, ki omogoča nove poglede na problem in odkrivanje novih, uporabnejših strategij.

Kataliziranje temelji na ugotovitvi, da obstajajo družine, ki imajo svoje vire moči, vendar potrebujejo dodatne vire, ki bi jih lahko uporabili (npr. denarna socialna pomoč).

Koncept perspektive moči vrača posameznike in družine od tam, od koder izhajajo, in sicer v skupnosti, kjer je potrebno izkoristiti le vire, ki jih ima le-ta v sebi. Potrebno je raziskati, povezati ali ponovno ustvariti potrebne pogoje in možnosti za nadaljnji napredek. Pomoč in sodelovanje je nujno zastaviti tako, da družina oz. njen član ne postane odvisen od nje, pač pa mu le pomaga k poti navzgor (Čačinovič Vogrinčič 2000: 15).

1.2.8. Skupnostno socialno delo

Skupnostno socialno delo vključuje zelo različne pristope, oblike in metode, zato je po mnenju nekaterih avtorjev težko najti skupni imenovalec. Po Rapoši Tanjškovi definicije skupnostnega socialnega dela upoštevajo naslednje skupne elemente:

- skupnostno socialno delo je metoda socialnega dela, način socialne intervencije v skupnosti, kjer gre za pomoč oz. sodelovanje socialnih delavcev pri procesih povezovanja in organiziranje ljudi v skupnosti;
- je zavestna, načrtna, sistematična uporaba znanj, spretnosti in vrednot socialnega dela pri kolektivnih akcijah, ki so usmerjene v večjo kakovost življenja v skupnosti, v reševanje socialnih problemov in razvijanje medsebojnih odnosov v skupnosti (glej Rapoša Tanjšek 2001).

Socialno delo lahko doseže svojo legitimnost v družbi šele takrat, ko prestopi institucionalne meje in se poda v skupnost, s čimer prispeva k zmanjšanju posledic pretirane institucionalizacije in k večji samostojnosti ljudi pri odločanju o lastnih in skupnih potrebah (glej Rapoša Tanjšek 1990). Seštevek vseh virov pomoči, ki so v nekem konkretnem okolju na razpolago ljudem v stiski, se združuje v skupnostno skrb. Ker posameznik v stiski sam ni sposoben prepoznati teh virov, je zelo pomembna vključitev javnih služb, ki koordinirajo in povezujejo formalne in neformalne oblike pomoči civilne družbe. Pri tem je pomembna zavestna, načrtna, sistematična uporaba znanj in spretnosti socialnega dela, ki pri konkretnih akcijah pripomorejo k večji kakovosti življenja v skupnosti.

1.3. PREDSTAVITEV CSD MURSKA SOBOTA

CSD Murska Sobota je zaslužen za nastanek in razvoj Socialnopedagoške pomoči družini, zato je v nadaljevanju na kratko predstavljen.

1.3.1. Ustanovitev in poslanstvo CSD Murska Sobota

CSD Murska Sobota je bil ustanovljen z odločbo takratne Občinske skupnosti socialnega skrbstva Murska Sobota št. 139/79 z dne 18. 12. 1979 in se je v skladu z odlokom Vlade Republike Slovenije leta 1979 preoblikoval v javni socialnovarstveni zavod (Statut Centra za

socialno delo Murska Sobota, 1. člen). Deluje na območju Upravne enote Murska Sobota, ki zajema 12 občin z okrog 60.000 prebivalci. Od 3. 11. 2003 CSD Murska Sobota vključuje enoto Krizni center za mlade, ki deluje na svoji lokaciji s programom dnevnega centra za otroke in mladostnike ter programom krajše namestitve v kriznih situacijah za otroke in mladostnike v starosti med 7. in 18. letom, ki se znajdejo v stiski ali imajo težave v odraščanju.

Poslanstvo organizacije CSD Murska Sobota je zadovoljevanje določenih družbenih potreb, s katerimi se zvišuje kvaliteta življenja oz. družbena blaginja ljudi v določeni lokalni skupnosti, in sicer:

- zagotavljanje minimalne socialne varnosti v obliki dajatev in v okviru obstoječe zakonodaje;
- pomoč pri reševanju stisk in težav posameznikov in družin v okviru izvajanja storitev;
- zagotavljanje varstva pravic mladoletnih oseb in sprejemanje odločitev v okviru javnih pooblastil;
- pomoč pri vključevanju socialno izključenih oseb;
- izvajanje javnih pooblastil;
- razvijanje preventivnih programov;
- prepoznavanje ogroženih skupin prebivalcev in njihovih potreb ter akcijsko načrtovanje in koordiniranje za zadovoljevanje teh potreb.

1.3.2. Osnovna dejavnost CSD

Center izvaja osnovno dejavnost, ki ima naravo javne službe. Na področju socialnega varstva javna služba obsega:

- storitve socialne preventive;
- storitve prve socialne pomoči;
- storitve osebne pomoči;
- storitve pomoči družini za dom in na domu;
- institucionalno varstvo;
- vodenje, varstvo in zaposlitev pod posebnimi pogoji (ZSV: 42. člen).

Poleg naštetih storitev obsega osnovna dejavnost centra:

- izvrševanje javnih pooblastil in nalog po drugih predpisih,
- organiziranje skupnostnih akcij za socialno ogrožene skupine prebivalstva,
- organizacijo interventne službe socialnega varstva,
- organizacijo javnih del za reševanje socialne problematike v občini (Statut Centra za socialno delo Murska Sobota, 16. člen).

Ramovš navaja, da imajo naši centri za socialno delo zelo dobre možnosti, da postanejo zavidljiva dobra osnovna občinska socialna služba v evropskih okvirih in da je potrebno podpreti slehernega centrskega delavca v vsakem njegovem prizadevanju za reševanje povečane socialne problematike. Zato danes ni čas, da bi kdorkoli kogarkoli obsojal, ampak čas, ko vsi potrebujemo medsebojno spodbujanje in da pozabljamo, kaj je hudega in slabega za nami ter stremimo k temu, kaj je možnega in dobrega pred nami (glej Ramovš 1995).

1.3.3. Zakonska podlaga za izvajanje dejavnosti CSD

Osnova za izvajanje dejavnosti centra so:

- Zakon o socialnem varstvu (Ur. l. RS, št. 36/04);
- Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (Ur. l. RS, št. 97/01 in 11/03);
- Zakon o družbenem varstvu duševno in telesno prizadetih oseb (Ur. l. RS, št. 41/83);
- Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Ur. l. RS, uradno prečiščeno besedilo št. 69/04);
- Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (Ur. l. RS, št. 54/00);
- Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti (Ur. l. RS, št. 110/02);
- Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij (Ur. l. RS, št. 22/00 in 52/02);
- Zakon o splošnem upravnem postopku (Ur. l. RS, uradno prečiščeno besedilo št. 24/06);
- drugi predpisi, ki opredeljujejo naloge socialnega varstva.

1.3.4. Upravičenci do pomoči in izvajalci pomoči CSD

Socialnovarstvena dejavnost, ki jo v Sloveniji ureja ZSV, obsega preprečevanje in reševanje socialne problematike posameznikov, družin in skupin prebivalstva (preprečevanje in reševanje socialnih stisk in težav), ki si same materialne varnosti ne morejo zagotoviti zaradi okoliščin, na katere ne morejo vplivati. Upravičenci do socialnovarstvenih storitev in dajatev so državljani Republike Slovenije s stalnim prebivališčem v Sloveniji in tujci, ki imajo dovoljenje za stalno prebivanje v Sloveniji (ZSV: 5. člen).

Socialnovarstvene storitve v centru opravljajo:

- *strokovni delavci* s končano višjo ali visoko šolo za socialno delo, ki so opravili pripravništvo in strokovni izpit za delo na področju socialnega varstva. Sem spadajo tudi delavci s končano višjo ali visoko šolo psihološke, pedagoške, upravne, pravne in sociološke smeri, imajo eno leto delovnih izkušenj na področju socialnega varstva, opravljeno pripravništvo in strokovni izpit;
- *strokovni sodelavci*, ki opravljajo socialnovarstvene storitve in so končali programe izobraževanja, ki jih predpiše socialna zbornica, ter imajo opravljeno pripravništvo in strokovni izpit;
- *laični delavci*, za katere strokovna izobrazba ni posebej predpisana. Posamezne socialnovarstvene storitve lahko opravljajo pod vodstvom strokovnih delavcev (ZSV: 69–72 člen).

1.3.5. Kratka predstavitev drugih organizacij, s katerimi sodeluje CSD Murska Sobota

V okviru izvajanja programa Socialnopedagoška pomoč družini se vedno bolj kaže potreba po koordinaciji oz. usklajevanju z drugimi ustanovami, ki izvajajo socialno politiko, saj narašča število družin, ki so vključene v program in imajo materialne probleme. To so predvsem dobrodelne nevladne organizacije, Območno združenje Rdečega križa Murska Sobota, karitas in Društvo prijateljev mladine Murska Sobota, ki delujejo na področju Upravne enote Murska Sobota. Število družin, ki so pripravljene, vključiti se v humanitarne akcije preko medijev, narašča, ob zagotovljeni anonimnosti pa bi jih sodelovalo še več.

1.3.5.1. Verske organizacije in karitas

Katoliška cerkev na Slovenskem že dolgo predstavlja pomemben dejavnik pri pomoči in skrbi za revne. Po svojem obstoju so obstajale oblike združevanja in pomoči revežem, ki so nastale na pobudo cerkve veliko prej, preden je v reševanje teh problemov posegla država. Dejansko je cerkev na Slovenskem predstavljala prvo javno institucijo, ki je v skladu s svojo ideologijo razvila dejavnosti za revne prebivalce in druge pomoči potrebne ljudi. Pred njo so to dejavnost opravljale poleg družine in sorodstva le še vaške in lokalne skupnosti, vendar le v manjši meri mestne skupnosti.

Katoliška cerkev na Slovenskem ni bila nikoli le religiozna institucija. Njena dobrodelna dejavnost se je delila na zasebno in družbeno. Krščanska doktrina je obvezovala posameznike k dobrodelnosti, humanosti in krščanski dovzetnosti do bližnjega, potrebnega pomoči. V njej pa je imela svoje izvore tudi široko organizirana neposredna dobrodelna dejavnost posameznikov in skupin, društev in ustanov, ki so vključevali velik del laičnih prostovoljcev in so se v veliki meri ustanavljali na podlagi zapuščin in volil.

Karitativna vloga cerkve je pomembna še danes in tudi v naši lokalni skupnosti. Svojo karitativno vlogo opravlja vsaka župnija. V prostoru, za katerega je krajevno pristojen CSD Murska Sobota, deluje 19 župnijskih karitasev. Center za socialno delo Murska Sobota se s karitasom povezuje s ciljem, aktivirati mreže virov pomoči v primerih socialne ogroženosti posameznika ali družine iz določenega pristojnega območja.

Evangelikiška in katoliška cerkev ter druge verske organizacije v Murski Soboti imajo prav tako pomembno vlogo pri organiziranju preventivne dejavnosti za mlade, raznih aktivnosti v času šolskih počitnic, tečajev in izobraževanj (npr. oratorij, brezplačen tečaj angleškega jezika).

Storitve so običajno poceni ali brezplačne, širijo ponudbo mreže pomoči, večajo izbiro uporabnikom, ponujajo drugačne pristope, gradijo na zadovoljevanju potrebe po varnosti in pripadnosti. Dejavnosti, progami, ponudbe, ki jih organizirajo verske dejavnosti, so običajno vsebinsko povezane z religiozno vsebino (npr. brezplačni tečaj angleščine z religiozno vsebino). Taki pristopi se lahko razumejo tudi kot indoktrinacijski proces.

1.3.5.2. Društvo prijateljev mladine Murska Sobota

»Društva so organizacije, ki so prostovoljne, samostojne, neprofitne oblike združevanja ljudi s podobnimi interesi. Društvo pridobi sredstva za svoje delovanje s članarino, iz naslova materialnih pravic, z darili in volili, s prispevki donatorjev, iz javnih sredstev in drugih virov« (Ovsenik in Ambrož 1999: 88). Društvo prijateljev mladine Murska Sobota (v nadaljevanju DPM Murska Sobota) je bilo ustanovljeno dne 18. 9. 1996. Temeljni cilj društva je dvigniti kakovosti življenja otrok in družin, zagotavljanje njihovih pravic in svoboščin, vzpodbujanje njihove kreativnosti, zmanjšanje njihove socialne izključenosti in koristna izraba prostega časa.

Delo društva, namenjeno otrokom in njihovim družinam, poteka kontinuirano skozi izvedbo tradicionalnih programov (otroški parlament, bralna značka, teden otroka), skozi izvedbo lokalnih programov (jelkovanje, pustovanje), z izvedbo humanitarnih in donatorskih akcij (Spet doma, Pomežik soncu) ter organizacijo zdravstvenega letovanja otrok v otroškem počitniškem domu v Baški. Poleg tega se v okviru različnih donacij organizirajo brezplačna počitniška letovanja za otroke iz socialno ogroženih družin v času letnih in zimskih počitnic. Otroke predlagajo centri za socialno delo, zdravstveni domovi in svetovalne službe osnovnih šol.

1.3.5.3. Območno združenje Rdečega križa Murska Sobota

Rdeči križ Slovenije (v nadaljevanju RK Slovenije) deluje na območju celotne Slovenije in se z razvito mrežo dejavnosti poskuša čimbolj približati ljudem. Svojo dejavnost izvaja s pomočjo 56 območij združenj RK Slovenije ter več kot 990 krajevnih organizacij RK Slovenije.

Socialna dejavnost RK Slovenije je ena izmed najpomembnejših dejavnosti, preko katere se izvajajo aktivnosti neposredne pomoči ljudem različnih kategorij:

- socialno ogroženim posameznikom in družinam,
- starim in osamljenim osebam,
- bolnim in invalidnim,
- otrokom in mladostnikom,

- brezposelnim,
- zasvojenim,
- Romom in
- brezdomcem.

Za omenjene skupine oseb RK Slovenije izvaja številne programe in projekte, namenjene posredni in neposredni obliki pomoči. Območno združenje RK Murska Sobota pri izvajanju socialne dejavnosti oskrbuje socialno ogrožene posameznike in družine z različnimi oblikami materialne pomoči. Nudi stalno in občasno pomoč v obliki oblačil, obutve, prehramnih paketov, higienskih pripomočkov. Oblačila in obutev uporabnikom nudi stalno ob delovnih dnevih, medtem ko je pomoč v prehramnih paketih občasna. Izjemoma pomaga tudi z enkratnimi finančnimi pomočmi. Posebna pozornost se namenja delu s starimi, osamljenimi, bolnimi in invalidnimi, ki jih prostovoljci obiščejo na domu. Delo z mladimi zajema letovanje na Debelem rtiču, organiziranje delavnic o Rdečem križu, humanitarnosti in krvodajalstvu po osnovnih in srednjih šolah.

1.3.5.4. Medij kot instrument komuniciranja z javnostjo

Pojem javnosti sodi med tiste ključne družboslovne pojme, ki jih zaznamujejo odsotnost jasne, neprotislovne, nedvoumne in razvidne definicije, s čimer bi bila sicer lahko najbolj prepričljivo izkazana teoretična smiselnost pojma. Tönniesove razprave o javnem mnenju postavljajo v ospredje problematiko vpliva oz. vprašanje na koga, kako in z kakšnimi nameni vpliva javno mnenje. Za množične medije je značilen namen vplivanja (glej Tönnies v Splichal 1997: 190). Vpliv enega akterja na drugega pomeni, da prvi pomeni spremembo v vedenju drugega. V medijih se poziva k humanitarnemu delu s skupnimi akcijami, saj je le na ta način dosežen cilj. Moč javnega mnenja »je tem večja, čim višja je raven njegove trdnosti in energije, ki ga spravi v tek: oboje skupaj, množica skupaj z dejavnikom hitrosti, proizvede moment javnega mnenja« (Tönnies v Spichel 1997: 192–193). Moč javnega mnenja je torej določena s stopnjo konsenza v smislu ideje, objavljene v mediju.

1.4. JAVNA DELA NA PODROČJU SOCIALNEGA VARSTVA

Število socialno ogroženega prebivalstva v Sloveniji narašča iz leta v leto. Vedno več je socialno ogroženih med nezaposlenimi, ki se preživljajo po Zakonu o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti (v nadaljevanju ZZZPB) iz pravice iz zavarovanja za primer brezposelnosti (denarno nadomestilo in denarna pomoč) (Ur. l. RS, št. 5/91, 17/91, 12/92, 71/93, 2/94, 38/94, 69/98, 97/01, 42/02 in 67/02) in denarne socialne pomoči po ZSV. Ti ljudje živijo pod pragom življenjskega minimuma. Ravnovesje med gospodarskim razvojem in socialno varnostjo ter pravičnostjo bi moralo biti poglavitna skrb države. Zato je iskanje novega socialnega ravnotežja toliko pomembnejše. Javna dela so zato »instrument države za blažitev socialnih posledic odkrite brezposelnosti« (Pavliha 1995: 24). Prav tako pa je država dolžna uresničevati 66. člen Ustave Republike Slovenije (Ur. l. RS, št. 33/91-I, 42/97, 66/02, 24/03 in 69/04), ustvarjati možnosti za zaposlovanje in delo ter zagotavljati nujno zakonsko varstvo.

1.4.1. Funkcija in cilji javnih del v socialni

Instrument javnih del je bil v slovenski prostor uveden z ZZZPB leta 1991. Takrat je stopnja brezposelnosti dosegla 10 % aktivnega prebivalstva, razmere v gospodarstvu pa so napovedovale naraščanje brezposelnosti. Zato ni presenetljivo, da so bila javna dela opredeljena kot eden izmed ukrepov aktivne politike zaposlovanja.

V skladu z ZZZPB ter kriteriji Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve so programi javnih del:

- neprofitne narave, vendar družbeno koristni;
- nekonkurenčni – kar pomeni, da ne vsebujejo rednih aktivnosti organizacij oziroma delodajalcev na območju občine;
- kratkoročni – vključenost brezposelnega je časovno omejena;
- odprti – omogočajo takojšen izstop brezposelnega udeleženca, če si najde redno zaposlitev;
- dostopni po principu enakopravnosti: enako dostopni moškim, ženskam, starim, mladim itd.;
- praviloma so namenjeni manjšemu številu udeležencev (do 20);
- udeleženci obdržijo med vključitvijo v javno delo status brezposelnosti (Pavliha 1995: 24–25).

Osnovni cilj javnih del je zagotavljanje začasne zaposlitve tistim brezposelnim, ki že dlje časa niso našli dela. Po eni strani so javna dela namenjena brezposelnim in so nekonkurenčna, neprofitna, individualna, po drugi strani so namenjena socialnim ciljem in gospodarskemu oživljanju proizvodnje. Za javna dela je značilno, da so usmerjena k zmanjševanju brezposelnosti, ne da bi se s tem povečala inflacija, niso konkurenčna že obstoječim delom, plače so manjše kot v redni zaposlitvi in večje kot denarna socialna pomoč za brezposelne, programi so javno koristni in produkti imajo uporabno vrednost. Učinki javnih del so zelo različni po posameznih programih, ekonomsko so težje merljivi.

Glavni cilj javnih del v Sloveniji je socialne in ne ekonomske narave. Javna dela zagotavljajo socialno varnost brezposelnemu, ohranjajo in povečujejo njegovo delovno in socialno integracijo. So močna psihična vzpodbuda za brezposelne in njihove družine, preprečevati skušajo večanje robnih družbenih skupin. V Sloveniji je opazen njihov prispevek k usposabljanju brezposelnih za pridobitev sposobnosti in znanja kot temeljev trajne zaposlitve, spodbujanju samozaposlovanja (podjetništvo) v kombinaciji z drugimi ukrepi aktivne politike zaposlovanja.

Po mnenju Kolaričeve zahteva postavitev javnih del v funkciji aktivne politike zaposlovanja ambicioznejšo opredelitev ciljev, ki jih je s tem instrumentom mogoče doseči. Programi javnih del delujejo kot instrument aktivne politike zaposlovanja takrat,

- ko se brezposelna oseba, ki je vključena v program javnega dela, med to vključenostjo usposobi in preusmeri k delom, za katerega obstajajo potencialna prosta delovna mesta;
- ko se na temelju programa javnega dela izoblikujejo nova delovna mesta za polno ali delno zaposlitev brezposelnih oseb po prenehanju javnega dela (glej Kolarič 1995: 97).

1.4.2. Značilnosti in klasifikacija socialnovarstvenih programov javnih del v Sloveniji

V Evalvaciji programov javnih del na socialnem področju Kolaričeva ugotavlja naslednje skupne značilnosti socialnovarstvenih programov javnih del:

- Socialnovarstveni programi so med vsemi programi javnih del najštevilnejši. Veliko ponudb teh programov pojasnjuje z inovacijami, ki jih že od sredine osemdesetih let v svoje delovanje vpeljujejo javni socialnovarstveni zavodi, ki so največkrat

organizatorji izvajanja programov. Tudi v letu 1996 so socialnovarstveni programi najpogostejši, saj predstavljajo kar tretjino programov javnih del.

- V socialnovarstvene programe javnih del je vključenih največ brezposelnih oseb (v letu 1993 kar 35 %).
- Trajanje vključenosti brezposelnih oseb v izvajanje socialnovarstvenih programov je daljše kot pri drugih programih. Traja skoraj 8 mesecev, medtem ko je povprečje za druge programe 7 mesecev.
- Socialnovarstveni programi se izvajajo v vseh slovenskih regijah in v vseh upravnih enotah oziroma prejšnjih občinah.
- Iz socialnovarstvenih programov javnih del izhaja največji delež zaposlitev. Največji odliv v zaposlitev je iz programov, ki jih organizirajo domovi za ostarele in centri za socialno delo.

Iz letnih poročil Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje (v nadaljevanju ZRSZZ) izhaja, da ugotovitve evalvacijske študije iz leta 1995 držijo še danes (vseskozi je v socialnovarstvene programe vključena približno tretjina vseh brezposelnih, vključenih v javna dela), razen v tem, da se je povprečno trajanje vključenosti brezposelnih v socialnovarstvene programe izenačilo z drugimi programi.

V omenjeni evalvacijski raziskavi Kolaričeve je nastala tudi naslednja klasifikacija socialnovarstvenih programov javnih del:

V prvo skupino sodijo t. i. »*interni programi*«. Z njimi si predvsem javni socialnovarstveni zavodi (domovi za ostarele, varstveno delovni centri, vzgojni zavodi, begunski centri), pa tudi nevladne organizacije (Rdeči križ) zagotavljajo manjkajočo oz. dodatno delovno silo za izvajanje svojih aktivnosti.

V drugo skupino sodijo t. i. »*eksterni programi*«, ki jih (praviloma) javni socialnovarstveni zavodi izvajajo za zunanje uporabnike, to je za uporabnike na njihovih domovih. Ti programi se naprej delijo v dve podskupini:

- V prvo podskupino spadajo programi, ki jih je mogoče delno komercializirati (zaračunati uporabnikom). Takšni so predvsem programi pomoči starim in invalidnim osebam na njihovih domovih ter programi varstva otrok na domovih. Ti so poimenovani »eksterni –

uvajalni programi«, ker pomenijo realno podlago za nastanek novih nepridobitnih organizacij.

- V drugo podskupino so uvrščeni programi, ki jih ni mogoče komercializirati. Programov pomoči socialno ogroženim družinam in mladostnikom, ki izpadejo iz procesa šolanja, ter marginalnim skupinam ni mogoče zaračunavati uporabnikom. Zato so ti imenovani »eksterni – permanentni programi«, za izvajalce katerih mora prevzeti država vso odgovornost. Implementacija teh programov lahko poteka v obliki javnih del, ti programi pa se lahko vključijo v nacionalni program in se izvajajo kot javna služba (glej Kolarič 1995: 101–102).

1.4.3. Socialnovarstveni program javnih del Socialnopedagoška pomoč družini, ki ga izvaja CSD Murska Sobota

Socialnovarstveni program javnih del Socialnopedagoška pomoč družini po klasifikaciji socialnovarstvenih programov po Kolaričevi spada med »eksterne – permanentne« programe, saj se izvaja za uporabnike na njihovih domovih in zajema socialno ogrožene družine, ki te storitve niso zmožne plačati. Družine, ki so vključene v program, se nahajajo v akutni ali kronični disfunkciji, kjer se posledično že manifestirajo težave pri otrocih (slabši učni uspeh, nemirnost, kazniva dejanja, vedenjske in čustvene motnje) in pri ostalih družinskih članih (alkoholizem v družini, otroci razvezanih staršev, bolezni, invalidnost, pomanjkanje časa za otroke, vztrajanje v nekvalitetnih medsebojnih odnosih, nesposobnost prepoznavanja in nemoč pri izvrševanju starševske vloge, nesposobnost prepoznavanja dejanskih in konfliktnih področij in njihovega konstruktivnega reševanja ...). O vključitvi družine v psihosocialni program Socialnopedagoška pomoč družini odločam kot vodja programa sama v dogovoru z družino. Pristop k družini predstavlja ponavadi nudenje učne pomoči otroku, ki je manj učno uspešen, ciljna skupina pa je družina z vsemi družinskimi člani. Družina ima pravico, da ponujeno pomoč sprejme oz. jo brez kakršnih koli posledic zavrne, ker je vključitev v program prostovoljna. Pomoč družini za dom je ena izmed oblik pomoči družini, ki jo je družini potrebno naprej predstaviti. Pri predstavitvi programa je zelo pomembno, da opredelimo tako namen kot tudi cilje pomoči in da vse družinske člane motiviramo za sodelovanje. Izdela se načrt dela, v okviru katerega se v družino vključi laični delavec – svetovalec oz. izvajalec. Načrt nudenja pomoči je usklajen z načrtom storitve Pomoči družini za dom. Pomoč se praviloma izvaja na domu družine in samo v izjemnih primerih ter iz

objektivnih razlogov izven družine (v prostorih knjižnice, v šoli, v naravi ...). Trenutno se vsem vključenim družinam nudi pomoč na njihovem domu. V prejšnjih letih je bilo vključenih kar nekaj družin oz. otrok, ki se jim je nudila pomoč na šoli. Med izvajanjem programa so po potrebi sklicani timski sestanki, najmanj dvakrat letno. Namen timskih sestankov je vmesna in končna evalvacija. Po realizaciji načrtovanih nalog se opravi zaključna evalvacija. Odvisno od zaključkov evalvacije se primer zaključi oz. se izdelava nov načrt.

1.4.3.1. Cilji programa

Generalni cilj programa je ustvariti otrokom boljše pogoje za razvoj. To pa ne pomeni le odstranjevanje ovir v okolju, ampak predvsem razvijanje otrokovih potencialov za soočanje, spopadanje in obvladovanje vsakdanjih težav in problemov, ki jih prinaša življenje, še posebej v času odraščanja. S tem naj bi preprečili ali vsaj ublažili možnost razvoja psihosocialnih motenj. Zato veliko pozornost usmerjamo otrokom in delujemo iz perspektive moči. Po Salleebyu je to sodelovanje, ki pomaga otrokom odkriti, olepšati, raziskati njihovo moč in vire ter podpreti njihova prizadevanja, da dosežejo svoje cilje in vizije, uresničijo svoje sanje in razbijejo okove ovir in nesreč (Salleeby 2000). Pri tem pa je naša naloga ta, da skupaj z njimi soustvarjamo nove zgodbe, in sicer tako, da odpremo prostor sodelovanja, v katerem ne ostanejo preslišani, v katerem njihove zgodbe niso zamolčane, in v življenju ne ostajajo sami s svojimi stiskami in težavami.

Namen dejavnosti programa pa je tudi preprečiti poglobljanje problemov družine, izločitev otrok iz nje ter s tem razpad družinskega sistema in družino povezati z ožjim in širšim socialnim okoljem. Za nas ni pomembno, v kakšni obliki (nuklearni, razširjeni, enoroditeljski itd.) družina živi, saj ji sama oblika ne zagotavlja ničesar. Pomembno je, kako družina opravlja temeljne naloge in kje družina potrebuje pomoč.

Cilje programa Socialnopedagoška pomoč družini lahko razmejimo na:

a) Ukvarjanje z otroki

so prednostni neposredni cilji programa, in sicer:

- svetovalno delo z otroki pri premagovanju težav v odraščanju,
- ukvarjanje z otroki v njihovem prostem času in pomoč pri aktivnem preživljanju prostega časa,
- razvijanje učnih in delovnih navad,
- zmanjševanje odpora do učenja in šole,
- nudenje konkretne učne pomoči,
- razvijanje primerenega odnosa do vrstnikov in odraslih,
- socialno učenje in druženje.

b) Ukvarjanje s starši

Posredni cilji programa so ukvarjanje s celo družino, ki mora biti previdno in v primernem trenutku ter zajema:

- pomoč pri vzgoji otrok,
- pomoč pri utrjevanju starševske ali partnerske vloge,
- pomoč pri iskanju rešitev iz težav,
- pomoč pri razreševanju konfliktov,
- pomoč pri urejanju odnosov z okoljem (s sosedi, sorodniki, šolo),
- pomoč pri vodenju družinske ekonomije.

1.4.3.2. Najpomembnejša načela programa

• Načelo zbliževanja in kontakta

je prvo in najpomembnejšo načelo. Z otrokom je nujno doseči odnos sovpletenosti, odnos medsebojnega sprejemanja in zaupanja. To je predpogoj za vsakršno pomoč. Brez kontakta ni pomoči, vplivanja in svetovanja. Kontakt omogoča posredovanje izkušenj, sodelovanje, identifikacijo, posnemanje in druge procese socialnega učenja. Za svetovalca je najpomembnejši kontakt z otrokom, pomemben pa je tudi odnos z drugimi, za otroka pomembnimi osebami, in sicer s svojci (starši, sorojenci, starimi starši) in pedagoškimi delavci (učitelji, svetovalnimi delavci). Na tem mestu se približujemo Lüssijevemu metodičnemu načelu systemskega socialnega dela interpozicije, ki zahteva, da z vsemi

udeleženi v problemu vzpostavimo takšen odnos, da se lahko vsakemu približamo in od njega oddaljimo ter delujemo interakcijsko in mediacijsko.

- **Načelo podpore močnih področij**

Gre za temeljno usmerjenost na močna področja zdrave moči, razpoložljivih potencialov, pozitivnih lastnosti pri otroku. Pri celotnem ukvarjanju z otrokom smo načrtno usmerjeni v iskanje, spodbujanje, podporo vseh pozitivnih elementov, ki jih je mogoče v danem trenutku zaslediti pri otroku. Prav tako se načrtno izogibamo vsakršnemu poudarjanju slabosti, negativnih lastnosti, neuspehov, napak ter izražanju kritik, graje, siljenja, moraliziranja in drugih metod kaznovanja.

- **Načelo ravnotežja odgovornosti**

Vse, kar počnemo, delamo z namenom in na tak način, da pripomoremo otroku (družini) pri usposabljanju za prevzemanje večje odgovornosti, k večji samostojnosti in kompetentnosti. Naša naloga ni delati namesto otroka, ampak skupaj z njim, ga navajati na samostojno razmišljanje, presojanje, odločanje, samovrednotenje, predvidevanje, prevzemanje odgovornosti zase in za svoje življenje. Enako velja za starše; svetovalec jih ne razbremenjuje odgovornosti za otroka in skrbi za šolo, ampak jim pomaga k učinkovitejšemu izvajanju svoje starševske vloge in skrbi za otroka.

- **Načelo odprtosti za sodelovanje**

Sodelovanje s pomembnimi tretjimi je tudi eno izmed Lüssijevega systemskega socialnega dela. Nam gre tukaj za dvojce: po eni strani za ukvarjanje s celotno družino, ne le z otrokom, ki ima učne težave, po drugi strani pa za sodelovanje s šolo in morebiti še z drugimi za otroka pomembnimi ljudmi in institucijami.

- **Načelo majhnih korakov**

Ukvarjanje z otroki, še posebej z družinami, je izredno odgovorno, zahtevno in občutljivo opravilo, zato je nujno, da se že vnaprej zavedamo, da hitre in spektakularne spremembe oz. rešitve niso možne. Naučiti se moramo zaznati, registrirati in ovrednotiti majhne premike, da jih zmoremo uporabiti kot stopnice za nadaljnje korake.

- **Načelo evalvacije**

Sprotno preverjanje učinkov je potrebno na štirih ravneh:

- pri posameznem otroku,
- pri celotni družini,
- pri posameznem svetovalcu in
- za celoten program.

Gre za formalne oblike sprotne spremljanja dogajanj, hkrati pa za razvijanje senzibilnosti za pozitivne in negativne povratne informacije, da lahko pravočasno opravimo vse potrebne koleracije tako pri delu z otrokom, pri posegih v družino, pri ravnanju svetovalca ter v organizaciji, vodenju in usmerjanju programa.

1.4.3.3. Uporabniki programa

V program vključujemo naslednje družine z osnovnošolskimi otroki:

- Družine, pri katerih ni zaznati nobenih vidnejših disfunkcij. Takih družin je zelo malo. Otroci se v program vključijo zaradi izjemnih okoliščin, kot je npr. daljša odsotnost od pouka zaradi bolezni. Tukaj je pomoč omejena bolj na ukvarjanje z otrokom oz. učno pomoč.
- Družine, pri katerih gre za lažje, začasne in prehodne težave in probleme. Navadno neka določena okoliščina povzroči poslabšanje šolske uspešnosti pri otroku, ki vpliva na odnose v družini, vse skupaj pa lahko ogrozi otrokov nadaljnji razvoj. Takšna okoliščina je lahko npr. daljša odsotnost enega od staršev. Družina potrebuje pomoč začasno, saj premore dovolj notranje energije, da zmore obvladovati težave in poskrbeti za ustrezen razvoj otrok.
- Družine, pri katerih izjemne okoliščine, akutne stiske ali stresne situacije globlje in za daljše obdobje zmotijo funkcioniranje družine in s tem tudi resneje ogrozijo nadaljnji otrokov razvoj. Pri tem lahko nastopajo zunanji dogodki (smrt za otroka pomembne osebe, razveza ali odhod enega od staršev) le kot sprožilni dejavniki. Te družine potrebujejo daljšo in intenzivnejšo pomoč, odvisno od razpoložljivih potencialov za spreminjanje.
- Družine, ki so v kronični socialni in družinski disfunkciji npr. zaradi duševne bolezni, osebnostne motenosti, trajne nezaposlenosti staršev, postpenalne problematike, materialne

ogroženosti, nasilja ipd. Otroci iz teh družin na težave v družini opozarjajo z bolj ali manj izrazito vedenjsko, čustveno in storilnostno simptomatiko: s kaznivimi dejanji, enurezo, enkropezo, izrazitim nemirom, beganjem od doma, depresivnostjo, agresivnostjo, odpovedovanjem v šoli ob ugodnih intelektualnih sposobnostih, neupoštevanjem avtoritete itn. Starši so zafiksirani v svojih neustreznih življenjskih vzorcih in ne dojemajo več ustrezno niti svojih niti potreb drugih družinskih članov. Tako niso sposobni najti izhoda iz krize, družinska problematika ostaja v začaranem krogu in se pravzaprav pogloblja. V teh družinah so možnosti in kapacitete za spreminjanje in konstruktivno reševanje težav razmeroma slabe in le malo je možnosti, da se družinski sistem kdaj bistveno izboljša. V takšnih situacijah je velik uspeh že to, da se stanje v družini dodatno ne poslabša, da se težave pri otrocih in njihovih družinskih članih ne poglobijo.

- Družine, v katerih je prisoten alkohol. Alkoholične družine funkcionirajo približno tako, da so komunikacije med člani zelo nejasne, družinske vloge so zmedene, velikokrat neprimerne, družina prostega časa ne preživlja skupaj, saj vsak živi sam zase, stiki med člani družine in zunaj nje so omejeni na minimum in se pogosto ohranijo le z najbližjim sorodstvom, spopadajo se s finančnimi težavami in jim primanjkuje skupnega planiranja, saj živijo iz dneva v dan. Za reševanje problema je predvsem pomembno, da otroci, ki odraščajo v takšnih družinah, spregovorijo o alkoholizmu, katerega žrtve so. Običajno se počutijo nemočne žrtve, ujetniki, pogosto jih ob tem mučijo občutki krivde, sramu, strahu itd. V alkoholični družini je otok deležen vse preveč prevar, neizpolnenih obljub ter je opeharjen za mnoga upanja, zato se v končni fazi ne izoblikuje v integrirano osebnost. Brez dvoma je res, da bi za otroke iz takšnih družin bila prava in dokončna pomoč že razrešitev problema alkoholizma pri starših. To pa zelo pogosto ni uresničljivo, ker alkoholični starši niso pripravljeni na zdravljenje.

1.4.3.4. Izvajalci programa

Izvajalci oz. svetovalci so iskalci zaposlitve, katerih osnovna izobrazba je praviloma *VI. stopnja družboslovne usmeritve*, vendar v primeru, ko zavod nima na razpolago iskalcev zaposlitve s VI. stopnjo, izberemo na osnovi individualnih razgovorov za to področje dela tudi kandidate s V. stopnjo izobrazbe. Ti prihajajo iz skupnosti oz. občin, kjer izvajajo socialno pedagoško pomoč. Iz njihove strani je potrebna afiniteta do tovrstnega dela in osebna vzgojenost, ki se odraža skozi spoštljiv in toleranten odnos do družin, odgovornosti do dela in

pripravljenost za sprejemanje strokovnih doktrin dela. Kot taki v projekt vnašajo specifična znanja in sposobnosti iz lastne stroke.

Poleg teh osnovnih znanj in izkušenj so pri izbiri svetovalcev upoštevani še naslednji kriteriji:

- šoferski izpit in urejen lastni prevoz,
- pripravljenost za delo z družino in otroki,
- odprtost za nove izkušnje in znanja,
- komunikativnost, senzibilnost in odprtost za vzpostavljanje odnosov z drugimi,
- dinamičnost in samoiniciativnost,
- tolerantnost za različnost.

1.4.3.4.1. Pravice izvajalcev v javnih delih

Prvi odstavek 63. člena Zakona o delovnih razmerjih (v nadaljevanju ZDR) (Ur. l. RS št. 42/02) določa, da brezposelna oseba, ki je vključena v javno delo, sklene pogodbo o zaposlitvi z delodajalcem, tj. izvajalcem javnih del. Zakonsko določilo samo povzema ureditev tega vprašanja iz 53. člena ZZZPB. Stranki pogodbe o zaposlitvi zaradi opravljanja javnih del sta:

- brezposelna oseba, ki je vključena v javno delo in
- delodajalec, tj. izvajalec javnega dela.

Brezposelna oseba se na podlagi sklenjene pogodbe o zaposlitvi vključi v organiziran delovni proces izvajalca javnega dela; pri tem je izvajalec javnega dela njen pravni in dejanski delodajalec. Na podlagi sklenjene pogodbe o izvajanju javnega dela ter v skladu z zakonom večji del stroškov javnega dela v lokalnih skupnostih krije zavod, ostalo občina, iz katere prihaja izvajalec in uporabnik. Vračilo stroškov sta financerja upravičena zahtevati v primeru, če se javno delo ne izvaja v skladu s pogodbo.

Drugi odstavek 9. člena ZDR določa, da se z dnem nastopa dela začnejo uresničevati

- pravice in obveznosti na podlagi opravljenega dela v delovnem razmerju in
- vključitev v socialno zavarovanje na podlagi delovnega razmerja.

Da se vključitev v socialna zavarovanja lahko začne uresničevati, je potrebno, da delodajalec prijavi delavca v socialna zavarovanja. Ker gre pri prijavi v socialna zavarovanja z vidika

delavčevega pravnega položaja za zelo pomembno vprašanje, zakon predpisuje obveznost delodajalcu, da je dolžan v 15-dnevnem roku od nastopa dela delavcu izročiti fotokopijo prijave v socialna zavarovanja (obvezno pokojninsko, invalidsko, zdravstveno zavarovanje in zavarovanje za primer brezposelnosti).

Drugi odstavek 63. člena ZDR se glede sklenitve pogodbe o zaposlitvi sklicuje na upoštevanje posebnosti, določenih z zakonom, ki ureja zaposlovanje in zavarovanje za primer brezposelnosti; ZZZPB ureja omenjeno pogodbo v 53. členu, poleg citiranega zakonskega določila pa so pomembne tudi ostale določbe zakonske in podzakonske ureditve javnih del, ki se nanašajo na postopek izbire oziroma vključitve brezposelnih oseb v javna dela. Posebnosti te oblike nastopijo že pri njeni sklenitvi, saj je pri izbiri pogodbene stranke delodajalčeva pogodbeni svoboda iz 22. člena tega zakona omejena; delodajalec, izvajalec javnega dela, namreč ne izbira svobodno, s katero brezposelno osebo bo sklenil pogodbo o zaposlitvi zaradi opravljanja javnega dela, temveč o izbiri in vključitvi brezposelne osebe v javna dela odloča zavod za zaposlovanje. CSD Murska Sobota se je kot izvajalec programa javnega dela dogovoril s Zavodom za zaposlovanje območne enote Murska Sobota, da mu le-ta napoti brezposelne osebe na razgovor, sam pa potem odloča o brezposelni osebi, ki se bo vključila v program.

Nadaljnje posebnosti glede sklepanja pogodbe o zaposlitvi zaradi opravljanja javnih del, ki jih ureja 53. člen ZZZPB, in na katere se sklicuje drugi odstavek 63. člena ZDR, izhajajo iz pravila, da se pri pogodbi uporabljajo predpisi o delovnih razmerjih, ki urejajo:

- delovni čas,
- odmore in počitke,
- nočno delo,
- minimalni letni dopust,
- varnost in zdravje pri delu in
- posebno varstvo delavcev.

To pomeni, da se določbe ZDR, ki urejajo zgoraj naštetá vprašanja, neposredno na podlagi 53. člena ZZZPB v zvezi z drugim odstavkom 63. člena ZDR uporabljajo tudi v primeru javnih del. Na isti pravni podlagi ima brezposelna oseba, ki je vključena v javna dela, še naslednje pravice:

- da je praviloma eno četrtno časa trajanja javnih del vključena v programe usposabljanja in izobraževanja,
- pravico plače v višini izhodiščne plače tarifnega razreda ustrezne kolektivne pogodbe za delo, ki ga opravlja v programu javnih del,
- pravico do povrnitve stroškov prevoza na delo z javnim prevoznim sredstvom,
- pravico do povrnitve stroškov prehrane in
- pravico do vključitve v program usposabljanja in izobraževanja.

Postavlja se vprašanje, ali je zakonodajalec s tem, ko je naštel posamezna področja pogojev dela (delovni čas, odmor, počitek, nočno delo, minimalni letni dopust, varnost in zdravje pri delu in posebno varstvo delavcev) (prvi odstavek 53. člena ZZZPB), glede katerih je izrecno napotil na uporabo predpisov o delovnih razmerjih, izključil uporabo določb ZDR glede ostalih pravic in obveznosti iz delovnega razmerja (npr. odsotnost z dela, nadomestila plače, regres za letni dopust, disciplinska in odškodninska odgovornost) (III. poglavje ZDR). To nakazuje na pomanjkljivost zakonodaje za izvajalce javnih del.

Prvi odstavek 159. člena ZDR določa, da ima vsak delavec pravico do minimalnega plačanega letnega dopusta v trajanju štirih tednov. 161. člen ZDR določa, da delavec pridobi pravico do celotnega letnega dopusta, ko mu preteče čas nepretrganega delovnega razmerja, ki ne sme biti daljši od šestih mesecev, ne glede na to, ali delavec dela polni delovni čas ali krajši delovni čas od polnega. 162. člen ZDR določa pravico do sorazmernega dela letnega dopusta v primeru, če v koledarskem letu, v katerem je sklenil delovno razmerje, ni pridobil pravice do celotnega letnega dopusta.

Vključitev v javna dela lahko traja največ eno leto. Izjemoma se lahko tudi podaljša. Možnost za daljšo vključitev v javno delo imajo predvsem ženske starejše od 50 let, moški starejši od 55 let ter invalidi. Upoštevajoč prvi odstavek 52. člena ZDR, se taka pogodba lahko sklepa za določen čas.

2. EMPIRIČNI DEL

V empiričnem delu je predstavljena raziskava s konkretnimi ugotovitvami na podlagi dobljenih empiričnih rezultatov. Predstavitvi problema in metodologiji, na podlagi katere sem pridobila konkretne empirične rezultate, sledi evalvacijski program.

2.1. OPREDELITEV PROBLEMA IN HIPOTEZ

Program Socialnopedagoška pomoč družini se izvaja trinajsto leto. Do sedaj še ni bil ovrednoten in to me je vzpodbudilo, da v magistrski nalogi predstavim program in opravi celovitejšo evalvacijo, s katero naj bi pridobil na teži pri predstavitvi programa širši javnosti, sedanjim in bodočim financerjem.

V času izvajanja programa Socialnopedagoška pomoč družini se je zamenjalo mnogo izvajalcev, ker jim je zaradi statusa javnega dela delovno razmerje prenehalo po enem letu. Izvajalci, ki so vključeni v program, po starosti spadajo v zgodnja srednja leta, tj. od 26 do 35 let. To je običajno čas priprave in ustanovitve lastne družine, odhoda iz rodne družine in uvajanja v poklicno delo oz. službo. Zato je vključitev v program pomembna, saj jim delo prinaša osebnostno rast, v primeru redne zaposlitve tudi dolgotrajnejšo socialno varnost. Po drugi strani pa je za otroke kontinuirana in stalna prisotnost istega izvajalca izredno pomembna. Pogosta menjava izvajalcev otrokom omaja komaj vzpostavljen občutek varnosti. To ne vpliva ugodno niti na družine, niti na izvajalce, predstavlja pa tudi dodatno obremenitev za kvalitetno izvajanje programa.

Družine, ki so vključene v program psihosocialne pomoči, so v glavnem družine z nižjim socialnoekonomskim statusom. Avtorja psihosocialne družinske terapije De Vries in Bouwkamp trdita, da pridejo v stik s socialnim delom predvsem manj premožni in manj izobraženi ljudje. Nizozemska avtorja pravita, da je pojem nižji SES širok in da so najpomembnejši dejavniki, ki ga določajo: poklic, dohodki, izobrazba, stanovanje in nezaposlenost (glej De Vries in Bouwkamp 1995: 38). Med reševanjem nematerialnih problemov družin, ki so vključene v psihosocialni program Socialnopedagoška pomoč družini, se vedno pojavljajo tudi materialni. Izraz »materialni problemi« zajema probleme, ki so povezani z dohodki in porabo, stanovanjem, zaposlitvijo in odnosi z različnimi

organizacijami. Otroci, ki so vključeni v program, prihajajo v glavnem iz kmečko-delavskih družin s področja Goriškega. Njihove matične družine se dnevno srečujejo z vprašanjem preživetja in zaradi tega je v družini tudi več stresov, pritiskov, tesnobe, depresivnosti itd. »Revščina bistveno prizadeva družinska stališča do izobraževanja. Predvsem je pomembno preživeti. Manjša je motivacija za učenje. Manjše in slabše so vzpodbude s strani staršev in možnosti za pomoč otroku ob težavah v šoli« (Mikuš Kos 1999: 88). »Individualna škoda, ki jo otrok utрпи, je razvojne, izobraževalne, zdravstvene in materialne narave, marsikdaj pa tudi psihosocialne in psihološke narave« (Kraševac Ravnik 1999: 71).

Starši svojim otrokom pogosto niso zmožni ponuditi širše socializacije, kulturnega udejstvovanja, prepoznavanja in uporabe različnih možnosti, ki bogatijo življenje. Otroci, ki nimajo možnosti plačevanja članarine za vpis v športna, kulturna, rekreacijska društva ali za nakup potrebne opreme, so izključeni iz teh dejavnosti. Celo pri ponudbah javnega značaja, ki niso povezane s plačilom, se izkaže, da se otroci revnejših družin tudi te vrste dejavnosti udeležujejo redkeje kot otroci iz premožnih družin. Po drugi strani pa se pri otrocih zaznava še eden izmed pomembnih in tudi pogostejših problemov, tj. premalo načrtovani prosti čas, saj ga v glavnem preživijo pred televizijo in računalnikom.

Raziskavi Mladi in mediji (1999) in Medijske navade slovenskih otrok in mladostnikov (2002) sta pokazali, da so množični mediji nepogrešljiv del okolja slovenskih otrok. Slovenski osnovnošolci se izmed medijev največkrat odločijo za televizijo, sledi poslušanje radia ter branje revije za otroke in mladino. Opremljenost z računalniki je več kot polovična in narašča s starostjo. Malo manjša je dostopnost do interneta, ki je predvsem odvisna od izobrazbe staršev in njihovega ekonomskega statusa. Posledica novih oblik zabave, ki jih ponujajo množični mediji, je vračanje otrok iz javnosti v zasebnost, v okvirje svojih sob in računalniških okolij. Ta pojav imenujemo medgeneracijska fuzija in zoževanje »prostora za mladost« na sfero zasebnosti in prostega časa (glej Ule 2000).

Aktivne dejavnosti v prostem času so za otroka zelo pomembne zaradi pozitivnega razvoja socialne samopodobe, kar pomeni predstavo o sprejetosti med ljudmi, o lastni priljubljenosti oz. nepriljubljenosti. Pomembne so zaradi otrokovega zdravega socialnega, telesnega in psihičnega razvoja. Zato želim v nalogi poudariti, kako pomembno je skupnostno socialno delo, ki se na centrih za socialno delo premalo izvaja. Starše in otroke je potrebno pritegniti z neko konkretno dejavnostjo in zanimivim programom ter otroke motivirati za delo, naravo, kulturo, šport, ustvarjalnost itd.

Na podlagi študije primera naloga dokazuje bistveno vlogo dveh metodičnih načel, socialnoekološkega načela in načela sodelovanja v sistemskem socialnem delu. Ravnanje po socialnoekološkem načelu pomeni v edinstveno nosilno mrežo povezati različne in pomembne ljudi za pomoč otroku: družinske člane, učitelje, sošolce, svetovalca, vodjo kluba oz. skupine itd., za kar si program Socialnopedagoška pomoč družini prizadeva, in tako otroku omogoči kakovostno življenje in razvoj v okviru primarne socialne mreže. Svetovalec pa je tudi neke vrste koordinator in pomemben člen, ki povezuje. Družine s šibko socialno mrežo, z malo socialnih stikov le redko uporabljajo neformalne oblike pomoči. Načelo sodelovanja pa pripelje do vseh, ki niso neposredno udeleženi v problemu, potrebuje pa se njihova pomoč pri razrešitvi problema družine. Na tem mestu bi poudarila naslednje: če želimo družini pomagati pri odpravi posameznih težav, ni zadostna pomoč Centra za socialno delo, ampak je potrebno vključiti tudi institucije, kot so občine, šole, ZRSZZ, karitas, RK, DPM, mediji itd. Pri svojem delu namreč ugotavljam, da med zgoraj naštetimi institucijami, ki izvajajo različne programe in storitve za starše ter otroke, pogosto ni zadostnega pretoka informacij, sodelovanja in povezovanja. Manjka koordinator oz. povezovalac med institucijami in skupinsko delo, saj je težko izpeljati oblike pomoči družini brez sodelovanja z drugimi institucijami. Prav tako so med seboj slabo obveščeni o tem, kaj kdo dela in kakšna je celotna ponudba socialnovarstvenih programov.

ZSV govori v 11. členu o storitvah, namenjenih odpravljanju socialnih stisk in težav, med njimi tudi o storitvi Pomoč družini za dom. Ob uvajanju storitve v prakso so centri za socialno delo razvili mrežo programov psihosocialne pomoči družini, vendar je zakon ne opredeljuje. V Sloveniji se dela na tem, da bi se storitev uzakonila in prešla v redno dejavnost. Centri za socialno delo kot javni zavodi smo z nacionalnim programom dobili vlogo, da postanemo povezovalci sistema, spodbujevalci novih programov in posredovalci informacij v okviru javne službe, prav tako tudi, da postanemo stičišča različnih izvajalcev in usmerjevalci uporabnikov v različne programe pomoči. Zaradi splošne družbene situacije v regiji so potrebe po takšnem delu vse večje, a se zna zgoditi, da ga ne bo imel kdo opravljati, ker zanj ne bo sredstev. Zadnjih nekaj let se že govori, da bodo javna dela ukinjena. Občine kot sofinancerji programa pa so vedno v večjih finančnih težavah. Zato upam, da bo moja naloga prispevala k čimprejšnji uzakonitvi te oblike pomoči.

a) Izhodiščna hipoteza

Osnovne trditve, ki jih želim v empiričnem delu proučiti, se nanašajo na družine (starše in otroke), ki so vključene v program Socialnopedagoška pomoč družini in prihajajo iz občin, za

katere je krajevno pristojen CSD Murska Sobota. Uporabniki tega programa so družine z otroki, pri katerih se kažejo posledice disfunkcije družine v napredujočih se motnjah vedenja in osebnosti. Izražajo se kot hujše učne, čustvene, vedenjske težave in motnje socialnega vedenja. Pojavljajo se kot posledica neurejenih družinskih razmer: alkoholizem v družini, otroci razvezanih staršev, bolezni, invalidnost, pomanjkanje časa za otroke, nesposobnost staršev itd. V takih družinah ni mogoče pričakovati, da bi se težave uredile same po sebi, zato je treba z družino in otroci sistematično delati intenzivno in dalj časa, da se počasi razvije ugodnejša klima, ki je nujna za zdrav razvoj otrok. Zato je potrebno te kompleksne zveze proučiti in jih zajeti z vseh vidikov: družin, izvajalcev programa, šol, CSD Murska Sobota kot izvajalske institucije ter okolja.

b) Podhipoteza

- I. Na vključenost otrok v program Socialnopedagoška pomoč družini vpliva izobrazbena struktura staršev in posledično zaposlenost, dohodek ter stanovanje.
- II. Vključenost otrok v program vpliva na spremembe njihovih učnih in delovnih navad, na razvoj primernega odnosa do vrstnikov, preživljanje prostega časa, socialnega učenja in druženja.
- III. Program vpliva na izvajalce programa v pozitivni smeri tako, da krepi njihovo osebnostno rast.
- IV. Izvajanje programa vpliva na prepoznavnost in razvijanje preventivne in socialnovarstvene vloge CSD Murska Sobota in na razvijanje dodatnih preventivnih programov v okolju.

c) Delovne hipoteze

- I. Statistično gledano več kot polovica družin, ki so vključene v program Socialnopedagoška pomoč družini, spada v nižji socialnoekonomski razred (nizka izobrazba, slabo plačani poklici, nizki dohodek, slabe stanovanjske razmere, brezposelnost).
- II. Vključenost otrok pomembno vpliva na izboljšanje učnega uspeha, preživljanje prostega časa in socialnega učenja.
- III. Več kot polovica izvajalcev, ki so vključeni v program, pridobi na osebnostni rasti.
- IV. Program Socialnopedagoška pomoč družini je spodbudil nove programe v okolju.

2.2. METODOLOGIJA

2.2.1. Vrsta raziskave

Raziskava je evalvacijska, ker je njen »namen, da posreduje podatke in ugotovitve, ki so pomembne za oceno uspešnosti projekta« (Mesec 1994: 278).

Poseben metodološki problem predstavlja osebna vključenost oz. soudeležnost evalvatorja v projektu, ki je predmet evalvacije. Da bi omejila nevarnost subjektivnega ocenjevanja in da bi dosegla čimbolj objektivno, celovito in pravično oceno programa, sem se odločila za postopek »kompleksne evalvacije« ter zajeti čimveč podatkov, ki lahko vplivajo na oceno uspešnosti. Pri moji raziskavi gre za kompleksno evalvacijo, ki je nov primer evalvacije in upam, da bo moja raziskava prispevala k izpopolnitvi takšne metode evalvacije.

Vsakihi nekaj let – odvisno od potreb konkretnega programa in okolja – naj bi bila izdelana evalvacijska študija, za kar se kaže kot najprimernejša (nekoliko prilagojena) metoda kompleksne evalvacije, ki obsega:

1. evalvacijo vloženega napora oz. dela (predstavitev programa z vidika količine investirane energije v nastanek, izvajanje in razvoj programa),
2. evalvacijo procesa (opis postopka izvajanja programa glede na način vključevanja, načina, prijema in tehnik dela z družinami, z vidika dolžine trajanja, intenzivnosti in časovnega obsega obravnave itn.) in
3. evalvacijo ciljev ter učinkov na
 - a. uporabnike (otroke, starše),
 - b. izvajalce oz. svetovalce in na
 - c. CSD Murska Sobota kot izvajalsko organizacijo.

Za kompleksno evalvacijo je potrebno z ustreznimi tehnikami zbrati tudi podatke o tem,

- kako je program sprejet v okolju,
- kako gledajo nanj šole in druge institucije, ki se prav tako ukvarjajo z vključenimi družinami,
- kako vključene brezposelne osebe doživljajo delo v programu,

- kaj program pomeni za center kot izvajalsko organizacijo (Mesec: 1994).

Naloga je kombinacija kvalitativne (analiza zbranih podatkov z nestandardiziranim intervjujem predstavnikov institucij, s katerimi sodelujemo v okviru programa, in strokovnih delavcev centra, opazovanje s soudeležbo številnih sestankov, razgovori in delavnice za uporabnike ter izvajalce, singularne študije primera) in kvantitativne (obdelava vprašalnikov) raziskave.

2.2.2. Seznam variabel

A) Na individualni ravni:

- šolska uspešnost otrok (izboljšanje učnega uspeha),
- izboljšanje vedenja otrok,
- kvalitetnejša izraba prostega časa otrok,
- socialno učenje in druženje otrok,
- zadovoljstvo oz. osebna rast izvajalcev.

B) Na skupinski ravni:

- izobrazba, poklic in dohodki staršev,
- stanovanjske razmere družin.

C) Na skupnostno organizacijski ravni:

- storilnost (učinkovitost socialnovarstvene funkcije CSD Murska Sobota),
- odprtost in povezanost CSD Murska Sobota z okoljem,
- status CSD Murska Sobota v okolju,
- pripravljenost CSD Murska Sobota na tržne pogoje.

2.2.3. Merski instrumenti in viri podatkov

Za evalvacijo vloženega napora sem zajemala podatke pretežno iz sekundarnih virov (pripravljena gradiva o programu, letna poročila za občino, ZRSZZ, razne evidence in statistike CSD Murska Sobota), za evalvacijo procesa pa sem največ vsebinskih podatkov

črpala iz zapisov številnih sestankov, razgovorov, mentorskih srečanj, dnevnikov izvajalcev in njihovih poročil itd. ter iz neposrednega opazovanja in doživljanja vseh teh dogajanj.

Za evalvacijo doseganja ciljev in učinkov so podatki pridobljeni z:

- vprašalniki:
 - o vprašalnik za otroke (glej prilogo A),
 - o vprašalnik za starše (glej prilogo B),
 - o vprašalnik za izvajalce (glej prilogo C),
 - o vprašalnik za osnovne šole (glej prilogo Č).
- nestandardiziranim intervjujem:
 - o predstavnikom RK, DPM, karitasa,
 - o s strokovnimi delavci CSD Murska Sobota,
- opazovanjem (s soudeležbo).

2.2.4. Subjekti raziskave

Na **individualni ravni** evalvacije so subjekti raziskave:

- v program vključeni otroci v mesecu januarju 2006,
- v program javnih del vključeni iskalci zaposlitve v mesecu januarju 2006,
- strokovni delavci osnovnih šol, ki so v mesecu januarju 2006 sodelovali v programu.

Na **skupinski ravni** so subjekti raziskave:

- družine, ki so vključene v program v mesecu januarju 2006,
- različne skupine otrok in izvajalcev na srečanjih, delavnicah, prireditvah itd.

Na **skupnostni (organizacijski) ravni** je subjekt raziskave

- program Socialnopedagoška pomoč družini kot organizacija s svojim notranjim, predvsem z zunanjim okoljem (CSD Murska Sobota, družine, šole, ZRSZZ, mediji, RK, DPM, itd.).

2.2.5. Zbiranje podatkov

Za študijo primera sem izbrala dosje na Centru za socialno delo Murska Sobota, ki je bil meseca aprila 2004 knjižen pod storitev prve socialne pomoči in maja istega leta pod psihosocialni program Socialnopedagoška pomoč družini. Podatke iz sekundarnih virov sem zbirala na CSD Murska Sobota iz vseh razpoložljivih dokumentov, spisov, evidenc itd. Opazovanje je potekalo delno priložnostno, delno načrtno, največ na mesečnih srečanjih, govorilnih urah, na obiskih v družinah ter na drugih srečanjih (razgovori na CSD Murska Sobota, na osnovnih šolah, timskih sestankih ipd.).

Nestandardizirani intervju sem s tremi predstavniki drugih institucij, ki s programom sodelujejo, izvedla v mesecu februarju 2006 na sedežu njihovih institucij in s tremi strokovnimi delavkami centra, ki so seznanjene s programom, v mesecu marcu 2006 v svoji pisarni. Nestandardiziran intervju je trajal povprečno pol ure. Odgovore sem si zapisovala sproti.

Vprašalnike za starše in otroke sem 9. 1. 2006 po pošti poslala na njihove domove s prošnjo, da izpolnjene vrnejo preko izvajalcev pomoči do konca meseca januarja.

V program je bilo v mesecu januarju 2006 vključenih 68 družin. Izpolnjene vprašalnike je vrnilo 63 družin. Od tega sta v 32 družinah starša poročena. Polovica teh družin živi v razširjeni družini (stari starši, brat, sestra, teta, stric). 4 družine imajo samo enega otroka, v 20 družinah sta dva in v 8 so trije ali več. V 8 družinah starša nista poročena in živita v izvenzakonski skupnosti. Od 8 družin tri živijo v razširjeni družini. V eni družini je samo en otrok, v dveh sta dva in v petih so trije ali več. V 22 primerih živi otrok samo z mamo in v eni družini z očetom v enoroditeljski družini. 7 enoroditeljskih družin živi v razširjeni družini in prav tako 7 jih ima samo enega otroka, 12 dva in 4 tri ali več.

Vprašalnike je vrnilo 85 od 90 vključenih otrok.

Vprašalnike za osnovne šole sem 11. 1. 2006 po pošti posredovala na 13 osnovnih šol s prošnjo, da jih izpolnijo razredniki skupaj s šolskimi svetovalnimi delavci, torej tistimi, ki so posameznega otroka v času vključenosti v program najbolj poznali in spremljali. 12 osnovnih šol je vrnilo 82 od 90 posredovanih vprašalnikov. Otroci na njihovih šolah obiskujejo naslednje razrede: en otrok obiskuje prvi razred, trije drugi, 6 tretji, 13 četrti, 12 peti, en šesti, 16 sedmi, 23 osmi in 7 deveti.

Svetovalcem sem vprašalnike razdelila na mentorskem srečanju 12. 1. 2006 in sem do konca meseca januarja dobila vrnjenih vseh 14 vprašalnikov.

2.2.6. Obdelava podatkov

Zbrani podatki so obdelani kvalitativno in kvantitativno.

Kvantitativna obdelava je potekala delno ročno, delno pa računalniško s programom Excel v okolju Windows.

2.3. EVALVACIJA PROGRAMA

2.3.1. EVALVACIJA VLOŽENEGA NAPORA V PROGRAM

Na naslednjih straneh je program Socialnopedagoška pomoč družini predstavljen z vidika investirane energije v nastajanje, izvajanje in razvoj.

2.3.1.1. Nastanek in razvoj programa

Na CSD Murska Sobota sem se zaposlila z dnem 27. 9. 2000. Takrat se je program Socialnopedagoška pomoč družini izvajal že sedmo leto. V mesecu marcu 2002 sem prevzela vodenje programa. Do takrat s programom nisem bila podrobno seznanjena. O nastanku in razvoju programa sta mi pripovedovali strokovni delavki, ki sta tudi sami vodili program, saj sta bili skoraj izključno edini vir razen nepopolno vodene dokumentacije o poteku programa. Iz pogovora povzemam naslednje: začetki programa Socialnopedagoška pomoč družini segajo v leto 1994. Strokovna delavka, ki je takrat delala na področju zasvojenosti, je pri svojem delu ugotavljala, da se otroci, ki odraščajo v družinah, kjer so prisotni alkoholizem, druge prepovedane droge ali nasilje, počutijo nemočne, užete, pogosto imajo težave z občutki krivde in nizko samopodobo. Na težave v družinah so otroci opozarjali z bolj ali manj izrazito vedenjsko, čustveno in storilnostno simptomatiko:

- nizek učni uspeh kljub ugodnim umskim sposobnostim,
- specifične učne težave, vedenjske težave (agresivnost), ki se odražajo v šoli, v vrstniških skupinah in nenazadnje tudi znotraj družine nad mlajšim bratom in sestro,
- nesposobnost reševanja vsakodnevnih problemov,
- neustrezno izražanje čustev,

- zatekanje k raznim oblikam odvisnosti itn.

Zato se je meseca aprila, maja in junija 1994 za 6 družin, ki smo jih obravnavali na CSD Murska Sobota zaradi neurejenih družinskih razmer – v vseh so bile težave zaradi odvisnosti od alkohola vsaj enega člana in zanemarjanja otrok – organizirala socialnopedagoška pomoč. Za izvajanje programa je bila pogodbeno zaposlena študentka pedagoške fakultete. Namen socialnopedagoške pomoči družini je bil v konkretni pomoči otrokom pri učenju, ukvarjanje s starši in ustvarjanje ugodnejše klime v družini. Zaradi pomanjkanja sredstev je po šolskih počitnicah prišlo do ukinitve programa. Škoda je bila predvsem zaradi tega, ker so vključene družine to obliko pomoči sprejemale in izrazile željo po nadaljevanju.

Temeljni vzgib za nastanek programa je bil v zaznavanju potrebe strokovne delavke po tovrstnih storitvah s strani CSD Murska Sobota, uvedba javnih del pa je omogočila nadaljnjo realizacijo. S 1. 5. 1995 se je program začel ponovno izvajati preko javnih del z dvema izvajalkama. Ob koncu leta so se pri nekaterih družinah že zaznale bistvene pozitivne spremembe: boljši učni uspeh otrok, kvalitetnejši odnos med starši in otroci, zmanjšana agresivnost do otrok. Krog uporabnikov se je začel širiti, ker so se v okolje plasirale pozitivne izkušnje. Tako se je program v letu 1996 izvajal že s petimi izvajalkami v šestih od dvanajstih občin, za katere je krajevno pristojen naš CSD. V letu 1997 je program izvajalo 10 izvajalk. Vrhunec je program doživel leta 2000, ko je bilo v program vključenih 15 izvajalcev in se je program izvajal v desetih občinah. Program se danes izvaja v 9 občinah s skupno 14 izvajalci.

Največ lastne energije v razvoj programa sem morala investirati v vodenje dokumentacije o uporabnikih. Ko sem prevzela vodenje programa, se o vključenih družinah ni vodila nobena dokumentacija. Najprej sem dala knjižiti vse družine, v katerih se je pomoč izvajala. Potem sem se lotila potrebne obvezne dokumentacije. Povezala sem se s socialno delavko s Centa za socialno delo Ljutomer, ki je takrat vodila sorodni program z naslovom Skupaj zmoremo in mi je z nasveti pomagala, da sem začela urejati potrebno pisno dokumentacijo o obravnavi družin (dogovor o pomoči, načrt dela, zapisi srečanj z družino, poročila o opravljenem delu, evidenca timskih sestankov).

Za razumevanje dogajanj v družinski skupini, za razlago motenj v njenem delovanju ter za načrtovanje in usmerjanje pomoči se uporabljajo različna teoretična spoznanja. Pri programu Socialnopedagoška pomoč družini smo si pomagali s spoznanji o psihologiji družine,

humanistične psihologije, družinske dinamike, komunikacijske teorije in z Lüssijevo sistemsko teorijo, ki pravi, da družina deluje kot sistem. Funkcioniranje posameznika, člana sistema, je pogojeno z interakcijo v sistemu. Motnje se kažejo pri tistem družinskem članu, ki je najšibkejši element sistema. Izvor motenj je v odnosih, ne v posamezniku. Potrebno se je ukvarjati s celotno družino, najbolje v njenem avtentičnem okolju (Lüssi 1990). Ta teoretična spoznanja so nam bila v pomoč pri razvoju programa, pri oblikovanju temeljnih načel, ciljev, metod, pravil, postopkov itd.

Tabela 2: Podatki o številu vključenih družin, otrok in izvajalcev v obdobju 1994–2005

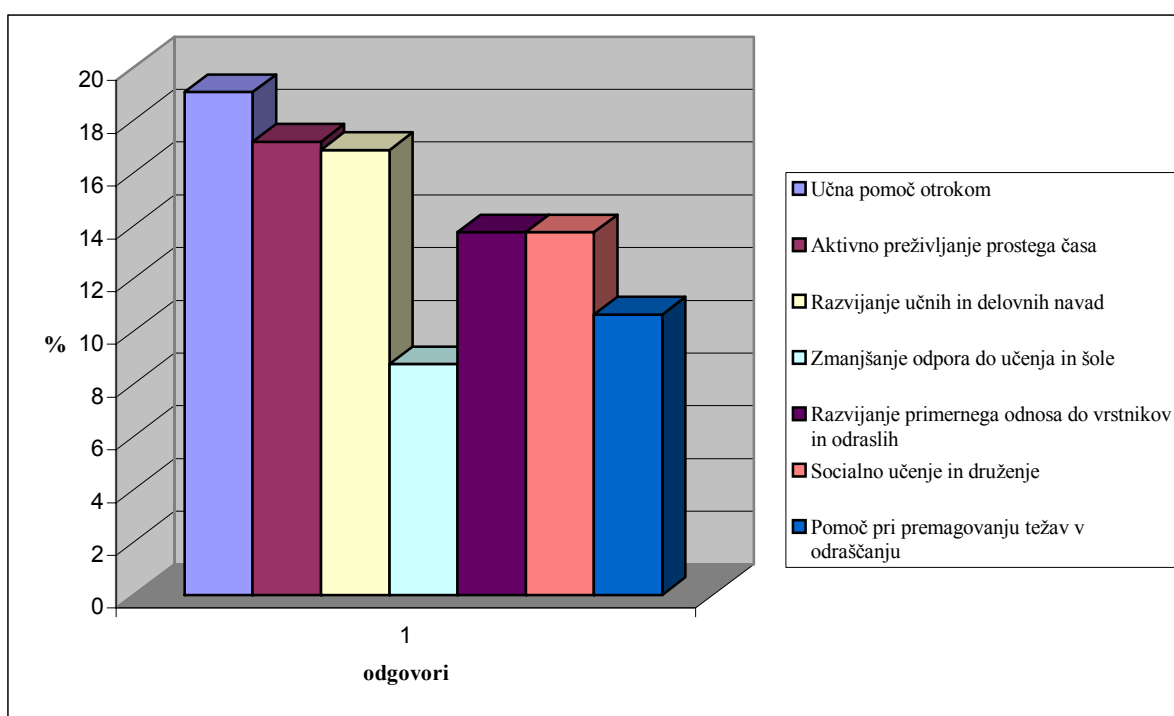
Leto	Število družin	Število otrok	Število izvajalcev
1994	6	10	1
1995	10	16	2
1996	35	74	7
1997	45	106	10
1998	45	108	10
1999	85	152	13
2000	67	136	15
2001	65	132	13
2002	69	120	13
2003	69	132	13
2004	65	128	13
2005	86	123	14
Skupaj	647	1237	124

Vir: Poročilo o delu Centra za socialno delo Murska Sobota za leto 1994–2005

2.3.1.2. Cilji izvajanja programa

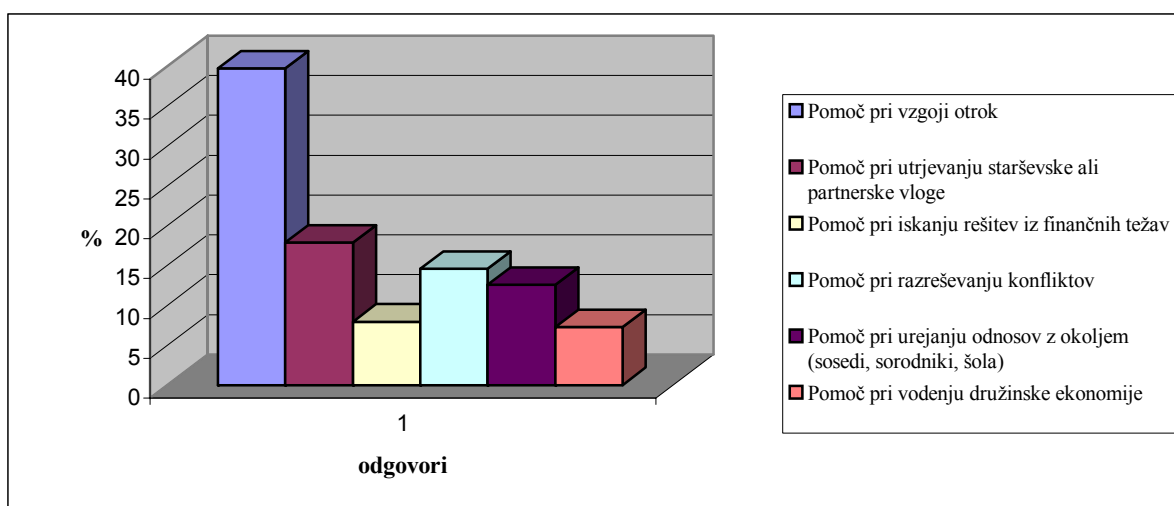
Za program je bistveno, da uporabniki in izvajalci razumejo cilje programa, zato me je zanimalo, če se starši zavedajo neposrednih ciljev programa. 61 staršev je odgovorilo, da svetovalec otroku nudi učno pomoč, 55 aktivno preživljanje prostega časa, 54 razvijanje delovnih in učnih navad, 44 razvijanje primernega odnosa do vrstnikov in socialno učenje ter druženje, 34 pomoč pri premagovanju težav v odrasčanju in 28 zmanjšanje odpora do učenja in šole. To z odstotki ponazori spodnji graf 1.

Graf 1: Kakšne vrste pomoči nudi svetovalec vašemu otroku?

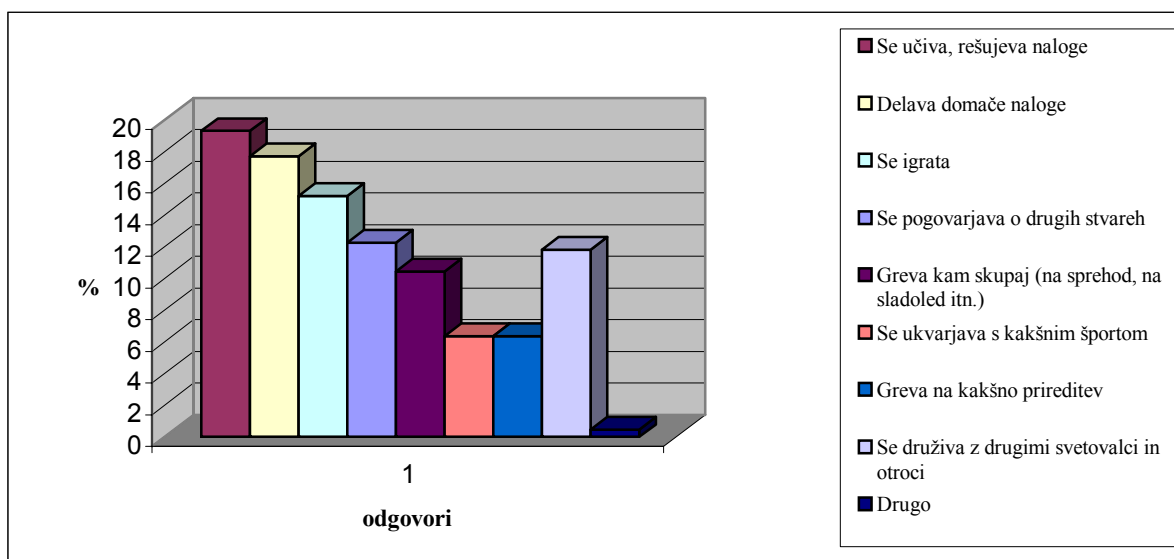
Zanimalo me je tudi, če starši razumejo posredne cilje programa. 60 staršev je odgovorilo, da jim svetovalec pomaga pri vzgoji otrok, 27 pri utrjevanju starševske ali partnerske vloge, 22 pri razreševanju konfliktov, 19 pri urejanju odnosov z okoljem (s sosedi, sorodniki, s šolo), 12 pri iskanju rešitev iz finančnih težav in 11 pri vodenju družinske ekonomije. Delež v odstotkih prikazuje spodnji graf 2.

Graf 2: Kakšne vrste pomoči nudi svetovalec vam kot staršem?

Zanimalo me je tudi, če se otroci zavedajo ciljev programa oz. kaj vse skupaj počnejo s svetovalcem. Vseh 85 otrok je odgovorilo, da se s svetovalcem uči, rešujeta naloge, 78 jih je odgovorilo, da skupaj delata domače naloge, 67, da se igrata, 54 otrok se pogovarja s svetovalcem tudi o drugih stvareh, 52 otrok se družijo z drugimi svetovalci in otroci, 46 jih gre s svetovalcem tudi kam skupaj (na sprehod, na sladoled), 28 otrok se s svetovalcem športno udeležuje, prav toliko jih gre s svetovalcem na kakšno prireditev in dva pod drugo navajata branje in pečenje peciva. Zgoraj naštetе podatke prikazuje naslednji graf 3.

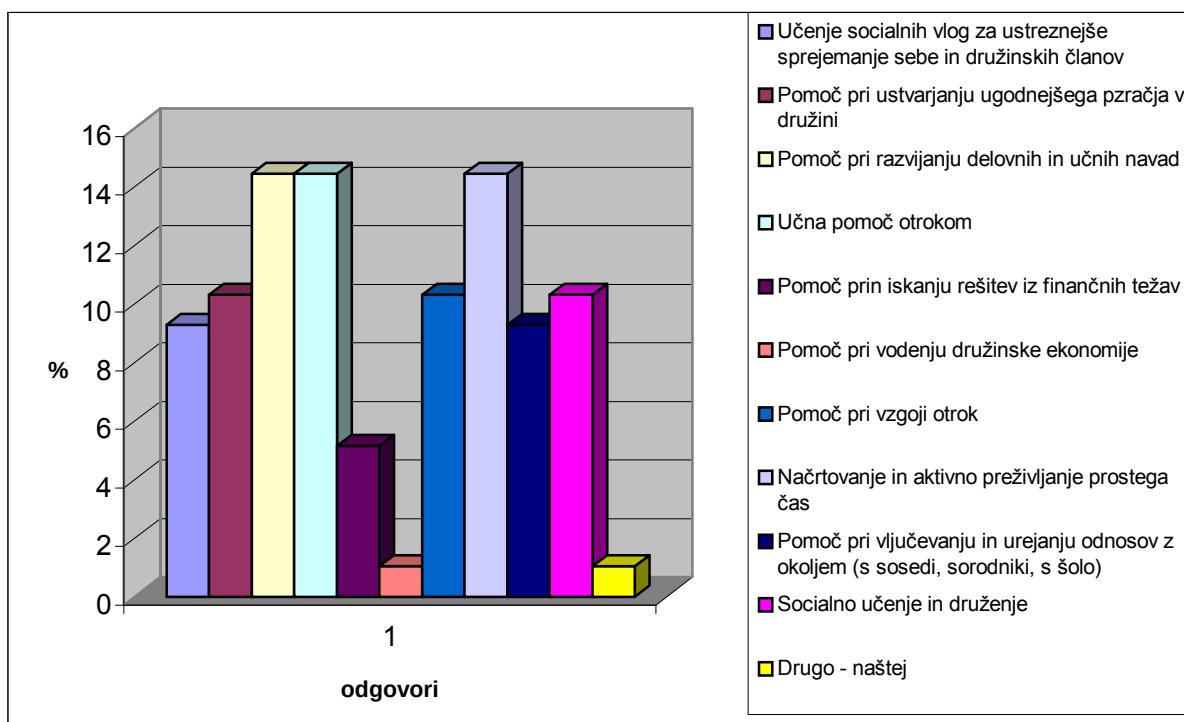
Graf 3: Kaj vse skupaj počneta?

Tudi svetovalci se zavedajo, čemu delajo: 14 vidi program kot pomoč pri učenju, razvijanju delovnih in učnih navad ter kvalitetno preživljanje prostega časa, 10 vidi pomoč kot socialno

učenje in druženje, en svetovalec pod drugo navaja pomoč, da vzpostavijo boljše odnose z vrstniki. Pomoč staršem 10 svetovalcev vidi v ustvarjanju ugodnejšega ozračja v družini in pomoč pri vzgoji, 9 pri vključevanju in urejanju odnosov z okoljem in učenje socialnih vlog za ustrežnejše sprejemanje sebe in družinskih članov, 5 pomoč pri iskanju rešitev iz finančnih težav, en pomoč pri vodenju družinske ekonomije. To sliko ponazarja spodnji graf 4.

Graf 4: Kakšno pomoč nudiš družinam, v katere prihajaš?

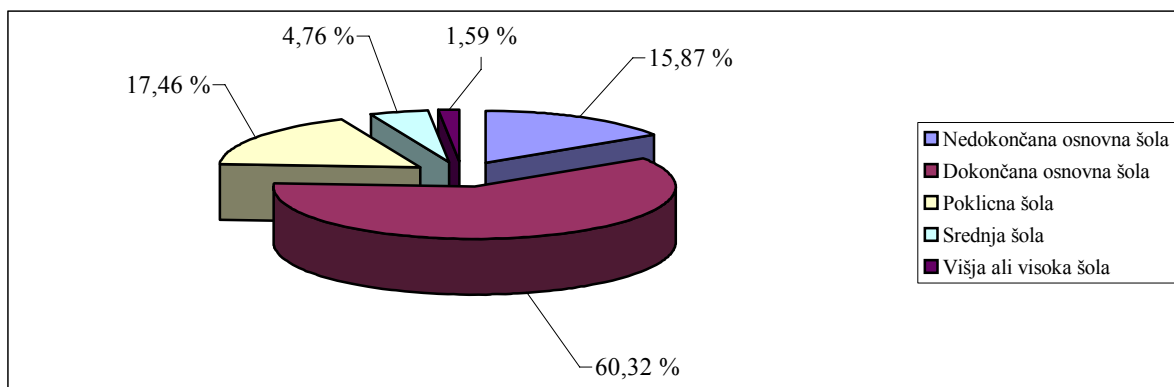
Izvajalci in uporabniki programa se zavedajo ciljev programa.

2.3.1.3. Družine, ki so vključene v program

Že od začetka izvajanja programa ugotavljamo, da so v program vključene družine z nizkimi dohodki. Zato me je v raziskavi zanimalo, če družine, ki so vključene v program Socialnopedagoška pomoč družini, spadajo v nižji socialnoekonomski status. Zato sem postavila naslednjo hipotezo:

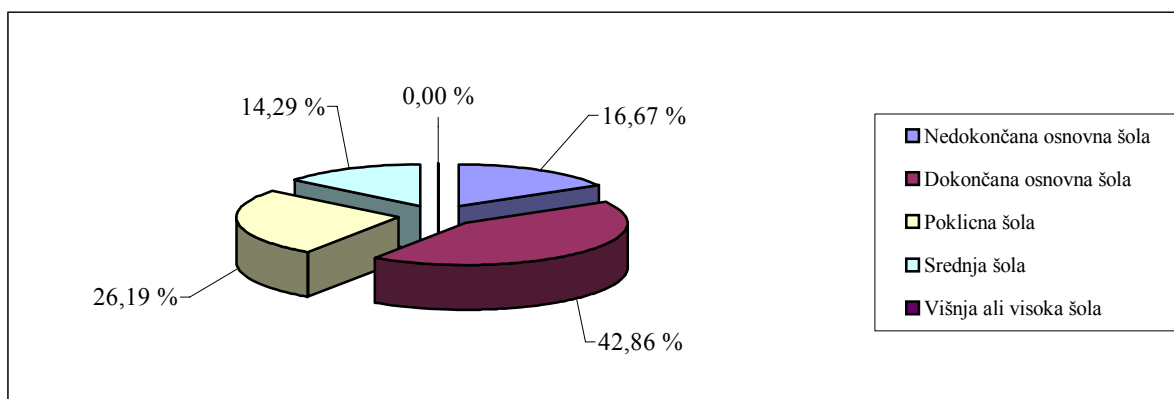
I. Statistično gledano več kot polovica družin, ki so vključene v program Socialnopedagoška pomoč družini, spada v nižji socialnoekonomski razred (nizka izobrazba, slabo plačani poklici, nizki dohodek, slabe stanovanjske razmere, brezposelnost).

Graf 5: Izobrazba staršev - matere

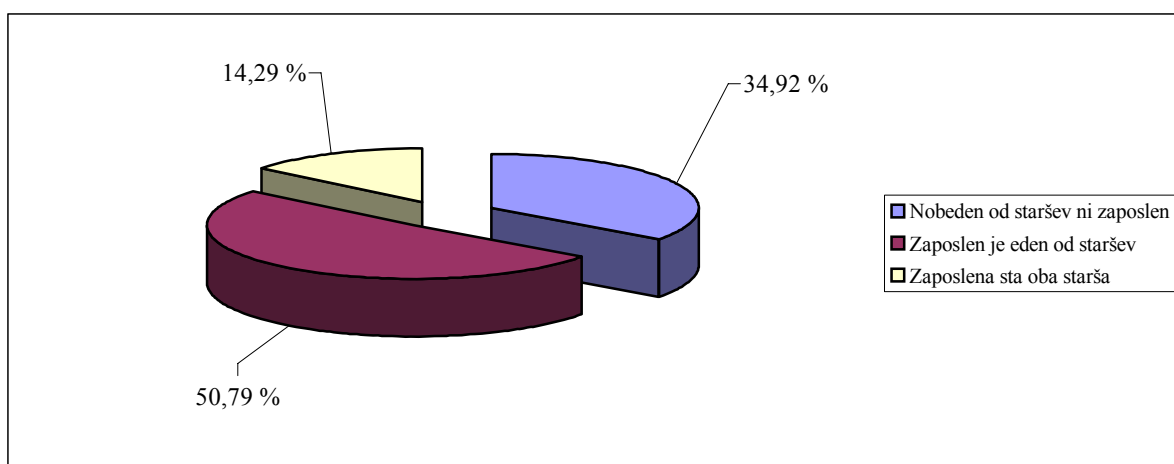
Iz grafikona 5 je razvidno, da ima 60,32 % mater, vključenih v program, dokončano osnovno šolo, 17,46 % poklicno šolo, 15,87 % nima dokončane osnovne šole, 4,76 % ima srednješolsko in 1,59 % višje- ali visokošolsko izobrazbo.

Graf 6: Izobrazba staršev - očeta

Grafikon 6 prikazuje, da ima 42,86 % očetov, vključenih v program, dokončano osnovno šolo, 26,19 % poklicno šolo, 16,67 % nima dokončane osnovne šole in 14,29 % jih je dokončalo srednjo šolo.

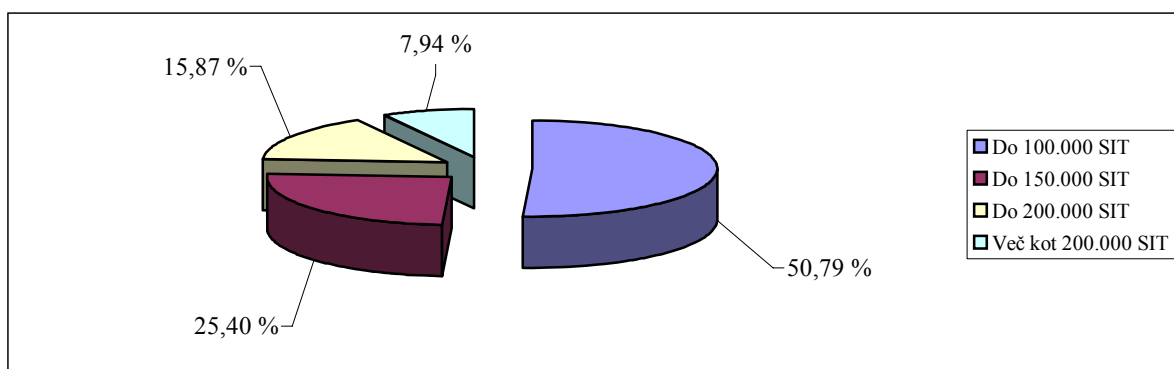
Graf 7: Zaposlitev staršev

Zgornji graf 7 predstavlja naslednje strukturne deleže: v 50,79 % od družin, vključenih v program, je zaposlen samo eden od staršev, v 34,92 % družin ni zaposlen nobeden od staršev in samo v 14,29 % družin sta zaposlena oba starša.

Brezposelnost ni le ekonomska kategorija, temveč tudi socialna, saj prizadene nekatere skupine ljudi bolj kot druge. Na splošno so najbolj izpostavljene skupine mlajših ljudi, starejših delavcev, žensk, delavcev brez strokovne izobrazbe, invalidov in prebivalcev manj razvitih območjih. Najvišja stopnja brezposelnosti po občinah je bila januarja 2004 v občini Rogašovci, in sicer kar 27,8 %; zanjo je krajevno pristojen naš CSD in v njej socialnopedagoško pomoč izvajata dva svetovalca.

Graf 8: V katero skupino spadate, glede na skupni mesečni dohodek?

Grafikon 8 prikazuje opredelitev staršev z naslednjimi deleži: 50,79 % družin je ocenilo, da ima mesečno do 100.000 tolarjev dohodka, 25,40 % je ocenilo, da imajo mesečno do 150.000, 15,87 % ima do 200.000 in le 7,94 % ima več kot 200.000 tolarjev dohodka.

Na materialno izključenost (revščino) se vežejo tudi druge izključenosti – socialne izključenosti – ki so na eni strani povzročitelji, na drugi strani pa posledice materialne izključenosti. To so predvsem brezposelnost (izključenost iz zaposlitve), neizobraženost (izključenost iz izobraževanja), slabo zdravje (ki je v veliki meri odvisno od zagotavljanja osnovnih življenjskih pogojev in virov, kot so primeren prostor za bivanje, izobrazba, hrana, dohodek, stabilen ekosistem ter socialna pravičnost in enakost) in odsotnost oz. neprimernost stanovanjskih pogojev (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve 2002).

Tabela 14 prikazuje sliko tipa bivanja družin, ki so vključene v program. Rezultati kažejo, da družine, ki so vključene v program Socialnopedagoška pomoč družini, v veliki meri živijo v hiši, in sicer kar 87,50 %, v stanovanjskem bloku jih živi 6,25 % in prav toliko jih je pod drugo navedlo najemniško stanovanje, vrstno hišo ali hišo, ki je v lasti starih staršev. Tabela 15 ugotavlja strukturne deleže stanovanjskih razmer: kar 17,69 % je ocenilo, da je njihovo stanovanje premajhno za bivanje, 16,15 % je ocenilo, da je slabo opremljeno, 15,38 % meni, da so njihovi bivalni prostori vlažni, 14,62 % pod drugo navaja v redu, primerno, dobro, solidno, urejeno, normalno, zadošča za našo družino, majhno, srednje, toplo, 12,31 % navaja, da je njihovo stanovanje hladno, in v istem deležu, da je njihovo stanovanje svetlo, 11,54 % pa meni, da je njihovo stanovanje temno.

Raziskava je po obdelavi vseh vprašalnikov in pridobljenih rezultatov potrdila prvo delovno hipotezo, da več kot polovica družin, ki so vključene v program Socialnopedagoška pomoč družini, spada v nižji socialnoekonomski razred (nizka izobrazba, slabo plačani poklici, nizki dohodek, slabe stanovanjske razmere, brezposelnost). Omenjene kategorije, po katerih sem merila socialnoekonomski status, so prikazale naslednje rezultate: kar $\frac{3}{4}$ vseh staršev mesečno zasluži ali na drug način pridobi komaj 150.000 tolarjev, od tega dobra polovica zgolj 100.000 tolarjev. Glede na izobrazbo staršev (dobrih 75 % vseh mater je brez poklicne izobrazbe, dobrih 15 % le-teh nima dokončane niti osnovne šole; 60 % vseh očetov je prav tako brez poklicne izobrazbe, 16 % le-teh nima dokončane niti osnovne šole) sklepam, da se težko zaposlijo na delovnih mestih, ki sodijo v višje plačilne razrede, in so zato obsojeni na težja, slabo plačana fizična dela. Najbolj zaskrbljujoče pa je dejstvo, ki ga je potrdila tudi moja raziskava, da je slabih 35 % družin, ki so vključene v program Socialnopedagoška pomoč družini, takih, v katerih sta brez zaposlitve oba starša, dobrih 50 % odstotkov pa takih, v katerih je zaposlen samo eden izmed njiju. Urejanje bivalnih prostorov je nedvomno povezano z dohodkom in iz tega sledi, da družine zaradi pomanjkanja dohodka in posledično

nezmožnosti urejanja, adaptiranja prostorov, kjer živijo, velikokrat živijo v neurejenih bivanjskih razmerah.

Družine, ki so vključene v program Socialnopedagoška pomoč družini, so pretežno agrarnega izvora in živijo na podeželju (hiše, razširjene družine). Dohodek, ki ga prejemajo (raziskava je pokazala, da ima 50,79 % družin mesečni dohodek pod 100.000 tolarjev) jim ne more zagotoviti človeku dostojno življenje. Pri tej kategoriji družin bi nanje navezala »efekt začaranega kroga«, saj je novim generacijam revščina tako rekoč položena v zibelko. Skozi socializacijo prevzemajo norme, vrednote, ideologijo, interese svojih staršev, ki so, kar je še močno prisotno v naši regiji, pod vplivom sistema pred tranzicijo, kar ni vedno negativno, saj sta v teh družbah še vedno močno prisotni vrednoti solidarnost in altruizem. Kljub temu, da je naš sistem vsekakor sistem, ki omogoča prehajanje med različnimi sloji, je za te družine zaradi nedostopnosti, njihovih vrednot, subkulture to težko, ker niso v taki meri izpostavljeni vplivom globalizacije kot mestno prebivalstvo. Vsakodnevne spremembe – v znanju, tehnologiji, modi, kapitalu, izobraževanju, odnosih, družbi itd. – so pravzaprav nadgradnja že obstoječih ter imajo koristen oz. uporaben učinek le za tiste, ki določene izdelke, predhodna znanja, spretnosti ter dostop do vsega tega že imajo. Otroka, ki nima osnovnih predhodnih znanj, spretnosti in izdelkov, to še bolj oddalji, marginalizira od neke idealne (družbeno sprejemljive) podobe oz. identitete, kvalitetnejšega življenja in življenjskega stila ter od dostopa do pomembnih življenjskih virov. Prav na tem področju skušamo z izvajanjem programa Socialnopedagoška pomoč družini vplivati na to, da bi se z »modernimi normami« tranzicije seznanili tudi otroci, ki so rojeni v omenjene družine, in jim na ta način mogoče odpreti vrata h kvalitetnejšemu življenju.

2.3.1.4. Zaključki evalvacije vloženega napora v program

- Temeljni vzgib za nastanek programa je v zaznavanju potreb po tovrstnih storitvah v okolju s strani CSD Murska Sobota, uvedba javnih del pa je omogočila nadaljevanje programa.
- Izvajanje programa temelji na izoblikovani teoretični podlagi, v kateri se prepletajo postavke sistemsko orientiranega socialnega dela, humanistične psihologije in komunikacijske teorije.
- Program je sekundarno preventiven in zajema storitev pomoč družini za dom.

- CSD Murska Sobota je program razvil samostojno in brez zunanje strokovne podpore.
- Do sedaj je bilo v program zajetih 647 družin in 1237 otrok.
- V letih izvajanja je v programu našlo delo 124 brezposelnih oseb z najmanj srednjo izobrazbo. Številka kaže, da je, gledano na letni ravni, program povprečno letno znižal stopnjo brezposelnosti, v absolutnem številu 13 zaposlenih na leto.
- Pomoč izvajalci nudijo družini na njenem domu, le v izjemnih primerih izven družine (v knjižnici, na šoli, v naravi ...). Pri vseh družinah, ki so sodelovale v raziskavi, se pomoč izvaja na njihovem domu.
- Program ima izoblikovane cilje, ki jih udeleženci (otroci, starši in izvajalci) programa sprejemajo in si prizadevajo za njihovo uresničevanje.
- Več kot polovica vključenih družin v raziskavo spada v nizek socialnoekonomski status.
- Družine, ki so vključene v program in so sodelovale v raziskavi, prihajajo v glavnem iz kmečkega okolja (26 družin opredeljujem kot tip razširjene družine).
- Tudi v programu se zaznava pluralizacija družinskih oblik (oblike so navedene v poglavju 1.1.2. in 2.2.5.).

2.3.2. EVALAVCIJA PROCESA PROGRAMA

V sledečem poglavju je opisan postopek izvajanja programa Socialnopedagoška pomoč družini.

2.3.2.1. Vodenje programa

Vodenje programa je trenutno poverjeno meni kot socialni delavki in to delo opravljam v okviru svoje redne dejavnosti, sem pa tudi nosilka vseh družin, ki so vključene v program Socialnopedagoška pomoč družini. Skrbim za vse potrebne organizacijske zadeve: za program, uporabnike in izvajalce. V času moje odsotnosti me nadomešča socialna delavka, ki sodeluje v programu kot mentorica.

Vodenje programa Socialnopedagoška pomoč družini obsega:

- urejanje vseh organizacijskih zadev v zvezi s programom,
- izbor, uvajanje, strokovno vodenje in spremljanje izvajalcev,
- organiziranje in vodenje sestankov, mentorska srečanja, intervizije,

- nudenje suporta in strokovne pomoči izvajalcem,
- izdelovanje posameznih pisnih poročil o izvajanju programa,
- koordinacijo na relacijah Center za socialno delo Murska Sobota – družina – šola – izvajalci,
- vodenje evidence opravljenih ur, delovne obveznosti in pripravo izplačil za izvajalce,
- skrb za začetno in nadaljevalno izobraževanje izvajalcev,
- skrb za ustrezne delovne razmere in didaktično gradivo.

Zanimalo me je, če so svetovalci zadovoljni s sodelovanjem z mano kot vodjo programa. Zaradi male številčnosti svetovalcev (14) sem pri njih uporabila absolutno število. Podatki (glej tabelo 27) kažejo, da jih je 11 zelo zadovoljnih s sodelovanjem z vodjo programa, trije pa so v glavnem zadovoljni.

Tabela 28 kaže, da ima 8 svetovalcev enkrat tedensko stike z vodjo, 6 jih ima dvakrat na mesec, 5 pa jih je pod drugo navedlo: po potrebi ga pokličem ali obiščem, govorilne ure, telefonski stiki (glej tabelo 28).

Odgovori kažejo, da so svetovalci zadovoljni s vodjem programa in se vedno lahko obrnejo nanj glede nasvetov, reševanja raznih nastalih težav in problemov.

Zanimalo me je tudi mnenje osnovnih šol glede sodelovanja s CSD Murska Sobota (nosilec programa, svetovalce). Iz rezultatov je razvidno, da je 75,61 % osnovnih šol zadovoljnih s sodelovanjem, 21,95 % jih je delno zadovoljnih in 2,44 % ni zadovoljnih s sodelovanjem (glej tabelo 37). Za boljše sodelovanje osnovne šole predlagajo še več povezovanja med šolo (šolska svetovalna služba, razredniki, učitelji) in izvajalci programa.

Kot vodja opažam, da mi vodenje programa zavzema že skoraj 50 % mojega rednega dela. Svetovalci se name ne obračajo samo z vprašanji, ki se tičejo njihovega delovnega procesa, ampak večkrat pridejo tudi s svojimi osebnimi težavami in dilemami. Tako mi za kvalitetno obravnavo vseh vključenih družin zmanjkuje časa, saj mi nekaj dodatnega časa vzame tudi organizacijsko delo. Ob tem se kaže potreba, da se program na novo reorganizira. Za sebe kot vodjo programa menim, da bi se za kvalitetnejšo delo z družinami morala izobraževati po programu ene izmed terapevtskih šol. Vodenje in organizacijske zadeve bi naj ostale takšne, kot so, storitve pa bi se morale razdeliti tudi med druge strokovne delavce (psiholog, sociolog, pedagog), ki imajo v opisu svojih nalog storitev Pomoč družini za dom. Tako bi se lahko več delalo v dvojicah, kot to nalaga Pravilnik o standardih in normativih v socialnem varstvu.

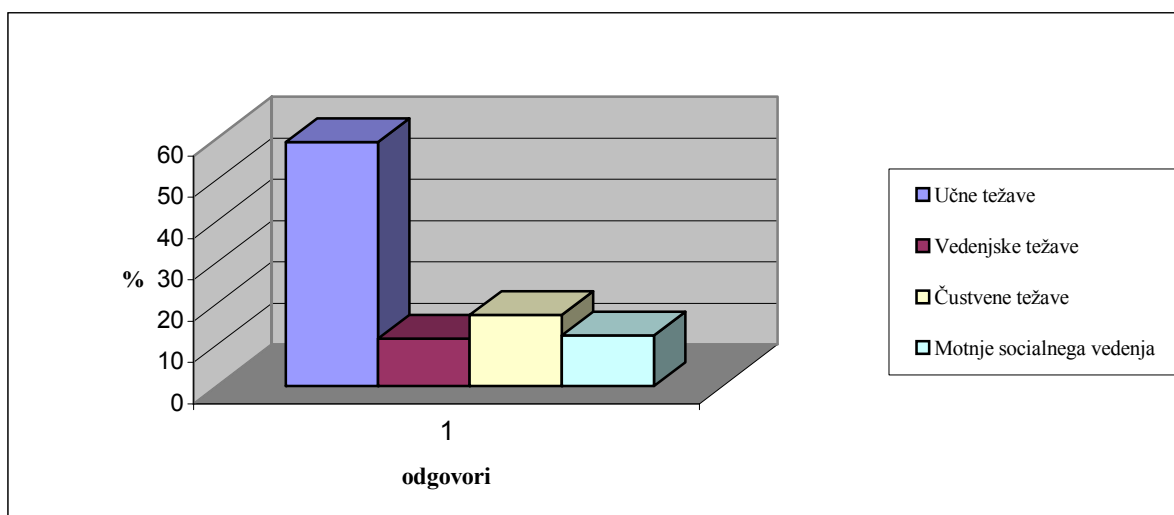
Poleg tega pa se od začetka izvajanja programa število vključenih družin, otrok in s tem tudi izvajalcev nenehno povečuje, kar je razvidno iz tabele 2.

2.3.2.2. *Vključevanje otrok in družin v program*

Predlog za vključitev v program dobim največkrat iz šole ali iz socialne službe same. Družine in otroke, ki so sodelovali v raziskavi, so za vključitev v program (glej tabelo 34) predlagale osnovne šole (60,98 %), ostalih pa v program ni prelagala šola (39,02 %).

Spodnji grafikon 9 v odstotkih prikazuje razloge osnovne šole za vključitev njihovega učenca v program Socialnopedagoške pomoči družini: 59,02 % zaradi učnih težav, 17,21 % zaradi čustvenih težav, 12,30 % zaradi motenj socialnega vedenja in 11,48 % zaradi vedenjskih težav otrok.

Graf 9: Iz katerih razlogov?

V tabeli 16 so zajeti odgovori staršev, ki kažejo, da je 37 staršev (60,66 %) za to obliko izvedelo od šolske svetovalne službe, 15 (24,59 %) jih je izvedelo od socialne službe, 5 (8,20 %) se jih je samih pozanimalo in 4 starši (6,56 %) so izvedeli za program od sorodnikov, sosedov, prijateljev (glej tabelo 16). Podatki kažejo, da je program prepoznaven v okolju. K temu sem dosti prispevala tudi sama. Ko sem prevzela program, so bile družine vključene v program predvsem na predlog šole. Sam članica dveh timov za varstvo otrok in družine ter za preprečevanja nasilja. Družine, ki smo jih tam obravnavati, smo dostikrat vključili v program.

Zanimalo me je, kako dolgo so družine vključene v program oz. kako dolgo jih obiskuje svetovalec. Tabela 17 prikazuje podatke o trajanju vključenosti in obiskovanju svetovalca, in

sicer se je 23 staršev (34,85 %) opredelilo, da jih svetovalec obiskuje dve leti in več, 13 (19,70 %) 1 do 2 leti, 12 (18,18 %) 3 do 6 mesecev in 4 (6,06 %) do 3 mesece. Podatki indicirajo na potrebo, da se pomoč v družini mora izvajati več let, saj zadovoljivih in trajnih sprememb v družini ni mogoče doseči na hitro. Mnoge družine potrebujejo dolgotrajno pomoč.

Zastavljene cilje pri konkretnem delu z družino skušamo doseči tako, da delo poteka nivojsko in po posameznih fazah. Delo v programu poteka na *dveh ravneh, v instituciji in na domu družine*, ki se med izvajanjem prepletata, in sicer:

- delo v instituciji je prva raven in ga izvaja strokovna delavka, ki vodi program v obliki razgovorov, timskih sestankov in intervizij praviloma na centru za socialno delo;
- delo na domu družine je druga raven. Opravljajo ga izvajalci neposredno na domu družine, kjer izvajajo dejavnosti, ki so dogovorjene v načrtu dela za posamezno družino. Ta nivo se lahko izvaja tudi drugje: v šoli, v knjižnici, v naravi, če je to pogojeno s specifično situacijo v družini.

Delo s konkretno družino poteka na obeh nivojih v posameznih *fazah*:

- *Faza priprave družine*, v kateri opravimo prvi razgovor s starši, da se ugotovi njihova pripravljenost, sprejeti ponujeno obliko pomoči. Teh pogovorov je lahko po potrebi tudi več. Če družina pomoč sprejme, skupaj z družino naredimo konkreten načrt pomoči in plan, kako pogosto bo svetovalka obiskovala družino. Vključitev temelji na prostovoljni osnovi. Izberemo in družini predstavimo svetovalko, ki bo hodila v družino.
- *Faza izvajanja pomoči* zajema izvajanje pomoči na osnovi konkretnega načrta dela z družino in se izvaja na domu. O posameznih srečanjih v družini se pišejo dnevne observacije, ki so sestavni del spisa družine. Sprotno se potem spremlja delo v posamezni družini. Vsi problemi in težave, ki nastajajo ob, med in v zvezi z delom s konkretno družino, se rešujejo sprotno na mentorskih in timskih srečanjih.
- *Faza zaključevanja*, ki zajema vse dejavnosti, ki so potrebne, da s tako zastavljenim delom prenehamo in prepustimo družino običajnemu vodenju v okviru možnosti in pooblastil centra za socialno delo.

2.3.2.3. Obveznosti izvajalcev programa

Delo organiziram tako, da en svetovalec obiskuje povprečno 5 družin, 5 do 8 otrok, tedensko 2 do 3-krat, po 2 do 3 ure, da zadostim zahtevanim kriterijem učinkovitih ur. Delo svetovalcev je popoldansko, kajti v program so vključene družine s šoloobveznimi otroci, izjemoma se v času šolskih počitnic izvaja dopoldan. V tem času skušam delo svetovalcev okrepiti s tem, da z otroki izvajajo druge aktivnosti, namenjene predvsem aktivnemu preživljanju prostega časa (kreativne delavnice, kopanje, pohodi, prireditve itd.).

Delovna obveznost vključenih v javna dela se je z leti spreminjala z začetnih 40 ur na teden na 30 ur in v letu 2006 ponovno na 40-urni delavnik. Za izpolnitev tedenske obveznosti opravijo od 25 do 30 ur neposrednega dela v družini oz. z otroki, ostali čas pa porabijo za samoizobraževanje, mentorske in timske sestanke, kontaktiranje s šolami, drugimi institucijami in z vodjo programa, za pisanje dnevnikov in poročil ter neposredne priprave na delo.

Naloge izvajalcev oz. svetovalcev so:

- osnovno in dodatno izobraževanje, samoizobraževanje,
- priprava za delo z družino,
- neposredno delo z družino,
- pisanje delovnih poročil, opazanj,
- poročanje o delu z družino na timskih sestankih,
- dnevne observacije (na ustreznem obrazcu voden zapis vsakega srečanja z otrokom in družino: čas, trajanje, vsebina dogajanja ter zapažanja, dogovori, naloge ...),
- evidenco opravljenih ur in kilometrine,
- sodelovanje z drugimi institucijami, službami, okoljem, v katere je družina vpeta,
- sodelovanje na mentorskih in intervizijskih srečanjih na centru, kjer poroča o delu, razrešuje dileme, načrtuje delo in se dodatno izobražuje.

Vprašalnik C je bil namenjen svetovalcem; ti ocenjujejo, da pri svojem delu z družinami, vključenimi v program, potrebujejo naslednje oblike pomoči: uvodno izobraževanje in seznanitev z dejavnostjo CSD Murska Sobota in programom, seminarje in izobraževanje na temo vedenjskih, čustvenih težav in agresivnosti pri otrocih ter otrok v šolskem okolju (vpliv

uspeha, neuspeha na samopodobo, učne težave, notranja in zunanja motivacija za učenje), izmenjavo izkušenj in uvajanje s predhodnimi svetovalci, priročnike, sodelovanje psihologa in pedagoga v programu, več znanja o družini, o zlorabah v družini, o reševanju finančnih težav, o vodenju družinske ekonomije (glej prilogo C). Za izvajalce pomoči oz. svetovalce bi bilo potrebno izdelati priročnik kot oporo pri delu in v korist ostalim, tj. prostovoljcem, izvajalcem drugih del ali študentom na praksi.

2.3.2.4. Odnos izvajalca z uporabniki programa

Prva naloga vsakega svetovalca je, da vzpostavi delovni odnos. Za navezovanje, razvijanje in ohranjanje zadovoljivih odnosov, ki pripomorejo k spreminjanju in osebnosti rasti, so nujne nekatere temeljne spretnosti, ki zajemajo naslednja področja:

Medsebojno spoznavanje in zaupanje. To področje zajema samorazkrivanje, samozavedanje, sprejemanje sebe in zaupanje. Zaupanje je pogoj, da se dve osebi spoznata in da sta pripravljeni druga drugi razkriti vidike svojega doživljanja.

Komuniciranje se nanaša na točno in nedvoumno posredovanje misli, zapažanj in čustev. Bistveno za udeleženca pri vzpostavljanju kvalitetnega odnosa je, da znata izraziti sprejemanje in naklonjenost. Spretnost komuniciranja pomeni sporočanje sporočil, ki so izražena tako, da jih drugi brez težav razume, in pazljivo poslušanje, ki zagotavlja, da drugega dobro razumemo.

Sprejemanje in potrjevanje vključuje obojestransko sprejemanje, potrjevanje in podporo osebi, ki se znajde v problemski situaciji.

Konstruktivno reševanje problemskih situacij, ki so vezane na vzajemni odnos, zajema strategije za razreševanje medsebojnih konfliktov na načine, ki pomagajo pri približevanju obeh udeleženih pri ohranjanju in razvijanju vzajemnega odnosa.

2.3.2.5. Motivacija izvajalcev programa

Motivacija za sodelovanje v programu poteka pravzaprav na vseh nivojih izvajanja programa, tako za uporabnike kot za svetovalce. Bistvenega pomena je motiviranje svetovalcev. To poteka kot proces in je prisoten ves čas vključenosti v program. Motiviranje svetovalcev se

začenja že v prvem razgovoru in sicer s pravilnim pristopom k posameznemu potencialnemu svetovalcu. Odraža se v tem, da je kandidatu omogočeno, da zavrne vključitev v program, ne da bi sledile sankcije. V času izvajanja programa motivacijo vzpodbujamo z:

- z oblikovanjem enakovrednih odnosov med vsemi udeleženci programa in s prevzemanjem vnaprej točno določenih obveznosti in odgovornosti,
- z možnostjo edukacije in usposabljanja na vseh nivojih,
- z možnostjo načrtovanja in dograjevanja posameznih konkretnih obveznosti,
- z nematerialnimi nagradami (pohvalami, priznanji in pozornostjo vodje).

Na žalost izvajalcev ni mogoče ustrezno materialno nagraditi, kjer se spet srečamo s pomanjkljivostjo zakonodaje, ki ureja to področje.

2.3.2.6. Izobraževanje, spremljanje in suport za izvajalce programa

Usposabljanje pred začetkom dela v obsegu 20 ur zajema osnovno izobraževanje na naslednje teme: seznanitev z dejavnostjo CSD, seznanitev z zakonodajo, ki njegovo dejavnost opredeljuje, metode socialnega dela, metode svetovalnega dela, poglavja iz socialne psihologije in poglavja iz razvojne psihologije. Dopolnilno izobraževanje za celotno skupino poteka na mentorskih sestankih in zajema teme, kot so vzgojne, vedenjske in čustvene težave otrok, učenje za prepoznavanje in reševanje konfliktov, komunikacija v skupini, s poudarkom na komunikaciji v družini, vrste komunikacije, otrok v šolskem okolju (učne težave, notranja in zunanja motivacija za učenje, vpliv uspeha oz. neuspeha na samopodobo). Vsebina za dopolnilno izobraževanje se izbira tudi po interesu izvajalcev ter s spremljanjem novosti v stroki.

Dopolnilno izobraževanje poteka stalno in zajema:

- seminarske oblike (mladinske delavnice),
- predavanja oz. tematske diskusije iz posameznih poglavij socialnega dela, socialnega varstva, razvojne psihologije, psihologije osebnosti, svetovanja itd. (teme pripravijo zunanji sodelavci, strokovni delavci centra in svetovalci sami),
- samoizobraževanja (priprava predavanj, priporočena strokovna literatura),
- intervizijo in

- supervizijo (za vodjo in mentorico programa je supervizija organizirana na centru skupaj z ostalimi strokovnimi delavci, za svetovalce pa supervizija do letošnjega leta ni bila organizirana).

»Supervizija je nujen pogoj za kakovostno delo v poklicih, katerih cilj je pomoč sočloveku in kjer je odnos do stranke bistvena sestavina strokovnega procesa. Dejstvo je, da je supervizija metoda, ki je namenjena strokovnjaku in je neposredna pomoč njemu, posredno pa tudi strankam, saj jim zagotavlja kakovostne profesionalne usluge« (Milošević, 1994: 475). Ker je supervizija med drugim tudi osebni proces, je za resnejšo supervizijsko delo pravzaprav nujna ustrezna motivacija in osebni angažma strokovnih delavcev, v primeru programa Socialnopedagoška pomoč družini laičnih delavcev. Ker so svetovalci v vprašalniku izrazili željo po dodatnem izobraževanju, sem se povezala s strokovno delavko Zavoda za zaposlovanje območne enota Murska Sobota, ki je zadolžena za javna dela. Rezultat tega je bil, da smo uvedli supervizijo, ki se izvaja od 9. 3. 2006. Vsak svetovalac je v supervizijsko skupino vključen eno poldrugo uro mesečno.

Support in *spremljanje* sta pomembna elementa, ki zagotavljata tako kakovost programa kot uspešnost izvajanja programa v konkretni družini. V programu to skušamo zagotoviti z naslednjim:

- **Čas govorilnih ur**

je vnaprej natanko določen dan in čas, ko je vodja na voljo za individualne pogovore in dogovore s svetovalci. Vsebino pogovora določa izvajalec sam glede na trenutno potrebo in željo.

- **Telefonski stiki**

Posameznemu izvajalecu programa so na voljo telefonske številke vseh ostalih izvajalcev, ki so vključeni v program, prav tako telefonski številki vodje in mentorice.

- **Mentorska srečanja**

praviloma potekajo ob vnaprej določenem dnevu, uri in prostoru vsaj dvakrat mesečno. Udeležba na mentorskih srečanjih je obvezna.

Namen mentorskih srečanj je

- poročanje o poteku in opravljenem delu v konkretni družini,
- načrtovanje dela v konkretni družini,
- izpostavljanje in razreševanje eventualnih posebnih, problemskih ali kriznih situacij, ki nastajajo ob delu,
- izpostavljanje situacij, ki jih izvajalec doživlja kot ugodne in perspektivne,
- permanentno usposabljanje in edukacija.

2.3.2.7. Sodelovanje CSD Murska Sobota kot izvajalca programa s šolami in drugimi institucijami

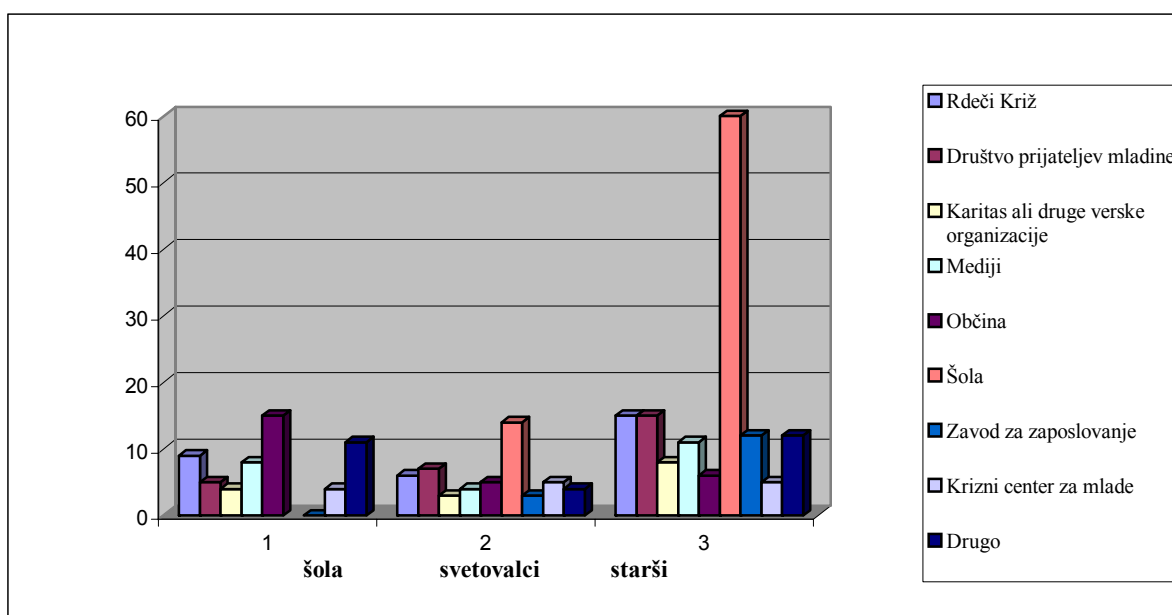
Sodelovanje s šolami, ki jih obiskujejo vključeni otroci, poteka na treh ravneh.

- Na ravni celotnega programa gre za komuniciranje s šolskim vodstvom, za informiranje pedagoških kolektivov s cilji, vsebino in izvajanjem programa ter za pojasnjevanje in odpravljanje posameznih načelnih in konkretnih dilem ter ovir v zvezi z usklajevanjem izvajanja programa s šolo.
- Na drugi ravni gre za organizirane timske sestanke, vezane na problematiko posameznih otrok oz. družin, ki potekajo na centru ali šoli.
- Najintenzivnejše je sodelovanje na tretji ravni, ko gre za redne stike med svetovalci in pedagoškimi delavci šol v zvezi s konkretno problematiko posameznih otrok. S tem senzibilizirajo šolsko skupnost za različnost potreb otrok. Dobro sodelovanje predstavlja komunikacijo v obeh smereh o otrokovih učnih težavah, zmožnostih, napredovanju ...

Na račun sodelovanja z drugimi strokovnjaki se je razvilo timsko delo. Na timskih obravnavah sodelujejo svetovalec, šolski svetovalni delavec, vodja programa, starši in otrok. Največkrat so timske obravnave ob koncu šolskega leta, ko se sprejme sklep kako naprej.

Zaradi nizkega socialnega statusa družin, ki so vključene v program, je vedno več sodelovanja z nevladnimi organizacijami, kot so Območno združenje Rdečega križa Murska Sobota, karitas, DPM Murska Sobota ter mediji.

Graf 10: Sodelovanje z institucijami

Zgornji graf 10 prikazuje sodelovanje šol, staršev in izvajalcev s posameznimi institucijami. 14 izvajalcev sodeluje z OŠ, 7 z DPM, 6 z RK, 5 z občino in KCM, 4 z mediji, 4 s Konjeniškim klubom grad Rakičan (navedba pod »drugo«), 3 s karitasom in z ZRSZZ.

60 staršev je sodeluje z OŠ, 15 z RK in s karitasom, 12 z ZRSZZ, 11 staršev je pod »drugo« navedlo Zdravstveni dom Murska Sobota – komisijo za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami, 8 jih sodeluje z mediji, 6 z občino, 5 s KCM in eni starši z Leo klubom (navedba pod »drugo«).

Šola je svoje sodelovanje v 15 primerih označila z občino, v 10 Zdravstveni dom Murska Sobota – komisijo za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami (navedba pod »drugo«), v 9 z RK, v 5 z DPM, v 8 z mediji, v 4 s karitasom in KCM ter v enem s Centrom za sluh in govor Maribor (navedba pod »drugo«).

Tabela 32 prikazuje, da 11 svetovalcev meni, da je potrebno večje sodelovanje med vsemi zgoraj navedenimi institucijami in CSD Murska Sobota. Trije se niso opredelili. Ostali predlagajo povezovanje, izmenjavo, seznanitev in stike z vsemi zgoraj navedenimi institucijami. Učinkovitejše sodelovanje in povezovanje med institucijami bi pripomoglo k temu, da bi se razkrilo še več socialnih stisk otrok in družin, ki potrebujejo pomoč v okviru CSD Murska Sobota.

»Zgodovina negativnih izkušenj lahko močno vpliva na način, kako ljudje funkcionirajo v skupnosti« (Blow in Tim 2002: 74). Te izkušnje so lahko razlog za nemotiviranost ljudi, pri

čemer lahko socialno delo pripomore k pozitivnim izkušnjam v skupnosti. Pri delu nenehno zaznavamo nove potrebe predvsem otrok in tudi staršev in poskušamo s pomočjo načela sodelovanja priti do vseh tretjih, ki niso neposredno udeleženi v problemu, vendar nujni za uresničitev posameznih potreb (delavnic, pohodi ...). Staršem in otrokom, vključenim v program, priskrbimo slabše dostopne informacije, npr. preko svetovalcev jih seznanjamo z aktivnostmi, ki jih organizira DPM Murska Sobota (npr. v mesecu oktobru ob tednu otroka). Nekaj družin iz programa Socialnopedagoška pomoč družini se potem tudi udeleži nekaterih aktivnosti. V sodelovanju z RK, Leo Klubom, DPM Murska Sobota in drugimi institucijami smo otrokom priskrbeli oblačila, igrače in rabljene računalnike. Vsako leto v času poletnih počitnic otrokom, ki so vključeni v program Socialnopedagoška pomoč družini, organiziramo brezplačno kopanje v kopališču v Murski Soboti, ki ga podpira podjetje Komunala. V lanskem letu smo se povezali s Konjenskim klubom grad Rakičan in štirje otroci, ki so imeli vedenjske in čustvene težave ter motnje na socialnem področju, so se udeležili brezplačnega terapevtskega jahanja. Pri tem sem izkoristila svoje prijateljske vezi in vrednoto solidarnosti do drugih. Sem v izvršilnem odboru DPM Murska Sobota, zato sem se lahko osebno zavzela za brezplačno letovanje otrok na morje. V letu 2004 so otroci iz programa Socialnopedagoška pomoč družini prvič letovali na morju. Otroke sem spremljala kot prostovoljka. Že dve leti zapored smo s pomočjo podpore Konjenskega kluba grad Rakičan, ki nam je odstopil prostor, sponzorstva trgovine Eko-plin (plinski žar za pečenje kostanjev in upravljanje z njim) in lastnim vložkom otrok, ki so nabrali kostanje in prinesli s sabo športne rekvizite, organizirali kostanjev piknik. Želim si, da bi postal tradicionalen. Opažam potrebo, da CSD Murska Sobota prevzame vlogo koordinatorja in v mrežo poveže vse institucije, ki delujejo na območju, za katero je pristojen CSD Murska Sobota, ter tako skupaj pomagajo družinam pri reševanju materialnih in nematerialnih problemov in vzpostavitvi informacijskega sistema, preko katerega bi potekala izmenjava podatkov o dobrodelnih akcijah, potrebah, ki se beležijo in podobno. Vedno več uporabnikov ima materialne probleme, ki so rezultat slabega gospodarskega razvoja regije, ki je trenutno po vseh kazalcih razvitosti in uspešnosti na zadnjem mestu v Sloveniji (visoka brezposelnost, nizke plače, najnižji delež študentov, največje število kmečkega prebivalstva).

2.3.2.8. Zaupnost dela

Vprašanju zaupnosti podatkov je namenjena posebna pozornost. Vse informacije o otoku oz. družini, ki so izvajalcem (kot tudi strokovnim delavcem) dostopne preko CSD, šole in

družine, so zaupne. Izvajalci so seznanjeni s Kodeksom etičnih načel v socialnem varstvu Socialne zbornice Slovenije. Tako kot strokovni delavci centra so tudi oni podpisali izjavo, ki jih zavezuje k ravnanju v skladu z določili kodeksa.

2.3.2.9. Metode dela

V okviru izvajanja programa Socialnopedagoška pomoč družini se uporabljajo naslednje metode dela:

- metoda svetovalnega dela s posameznikom, parom, družino, skupino,
- metoda socialnega učenja,
- metoda vodenja,
- metoda timskega dela,
- metoda intervizije oz. mentorstva,
- metoda evalvacije rezultatov.

2.3.2.10. Študija primera

Kot študijo primera sem izbrala družino, vključeno v program Socialnopedagoška pomoč družini, v kateri se prepletajo materialni in nematerialni problemi, ki jih brez sodelovanja drugih institucij ne bi mogli rešiti. Primer se še vedno obravnava. Zaradi želje po anonimnosti družine in varovanja osebnih podatkov so imena članov družine izmišljena.

2.3.2.10.1. Nastanek in razvoj družine Novak

Družina Novak je popolna, tj. petčlanska. Zakonca Novak sta se poročila pred 15 leti. Izhajata iz podobnih okolij. Oče Janez izhaja iz popolne družine, starša sta bila zaposlena kot delavca. Zaslužila sta malo in z denarjem nista znala ravnati. Družina je živela v pomanjkanju. Janez je večino časa preživel s starimi starši. Ima starejšo sestro, s katero nima dobrega odnosa. Imel je željo, da bi po osnovni šoli nadaljeval šolanje v Mariboru in si pridobil poklic mizarja, vendar starši niso imeli zadostnih sredstev, da bi mu omogočili šolanje. Želja se mu ni uresničila, kljub temu pa je kot priučeni zidar in mizar nekaj let delal pri zasebnikih, največ v Mariboru. Za to, da je ostal brez zaposlitve, so bili krivi objektivni vzroki (zdravstvene težave

z želodcem in hrbtenico) in subjektivni razlogi (alkohol). Mati Marija je odraščala pri starih starših, po porodu jo je namreč mati pustila v vzgojo in varstvo svojim staršem ter odšla na delo v tujino. S očetom ni imela stikov, ker ji mati tega ni dovolila. Na delu v Avstriji je njena mati spoznala novega partnerja in se z njim poročila. Ustvarila si je nov dom. Otrok več ni imela. Starim staršem finančno ni pomagala in domačija je začela počasi propadati. Marija je dokončala osnovno šolo in se takoj po osnovni šoli zaposlila. Nekaj časa si je služila kruh kot natakara, delala pa je tudi kot čistilka v Agromerkurju in Moravskih Toplicah. Moža je spoznala na veselici pred 16 leti. Po enem letu prijateljevala je Marija zanosila in njegovi starši so zahtevali, da se poročita. Na začetku sta živela na moževi domačiji, vendar sta se zaradi nesoglasij z Janezovo sestro odselila k Marijinim starim staršem. Stara mati je umrla pred 7 in stari oče pred 10 leti. Zakonca Novak že nekaj let več nista zaposlena in družina se je znašla v finančnih težavah. Zakonca Novak sta lastnika kmetijskega zemljišča, ki ga več ne obdelujeta sama, ker nimata traktorja, in majhnega gozda. Priložnostno sta zaposlena pri kmetih. Za plačilo dobila hrano, pijačo in protiuslugo v delu (podiranje lesa). Nemalokrat sta za plačilo dobila vino, zato ga skoraj nikoli ni zmanjkalo pri hiši. Oba sta pila in to tudi dolgo prikrivala. Kljub temu, da je Marija pila, se je zavedala, da ima tri mladoletne hčerkе. Poskrbela je za osnovne potrebe deklic; doma je bilo toplo, čisto in vsak dan skuhan kosilo. Deklice so popoldneve v glavnem preživljale same. Kljub temu so vse tri v šoli uspešne. Tina je najstarejša in v tem šolskem letu obiskuje 1. letnik trgovske šole, srednja hčerka Dina končuje osnovno šolo, najmlajša Mina pa obiskuje 7. razred devetletke. Družina živi na obrobju vasi, z dvojimi sosedi, s katerimi so v dobrih odnosih in si medsebojno pomagajo. Od sorodnikov družina obiskuje le Marijino mater in Janezovega očeta. Z obema se dobro razumejo. V okviru te socialne mreže je manj zaznati prisotnost ostalih sorodnikov. Stiki z njimi so redkejši.

2.3.2.10.2. Kronologija dogodkov in ravnanje socialne delavke ter svetovalke

Dosje zajem dva spisa. Prvi je bil knjižen pod prvo socialno pomoč aprila 2004, drugi je bil knjižen pod Socialnopedagoško pomoč družini maja 2004.

Tabela 3: Kronologija dogodkov in ravnanje socialne delavke ter svetovalke

DATUM	UPORABNIKI	SOCIALNA DELAVKA (delo v instituciji), SVETOVALKA (delo na domu družine)
04/2004	Povod za obravnavo družine Novak je bil dopis osnovne šole, ki je predlagala, da se njihova učenka Tina, ki obiskuje 8. razred devetletke, zaradi učnih težav pri matematiki in nemškem jeziku vključi v program Socialnopedagoška pomoč družini. Pri slednjem predmetu ima v zadnjem ocenjevalnem obdobju negativno oceno. Ima dve mlajši sestri, prav tako osnovnošolki. OŠ predlaga, da se z deklicami dela na področju krepitve samozavesti in uvajanja v razne sprostitevne in prostočasne dejavnosti. Družina živi v težkih socialnih razmerah; stanujejo v hiši iz blata, ki se že skoraj podira, na voljo za bivanje je samo kuhinja in spalnica, v kateri spijo vsi. V hiši ni tekoče vode, prav tako ne kopalnice in stranišča. Oba zakonca sta prijavljena na ZRSZZ kot iskalca zaposlitve. Družina prejema denarno socialno pomoč in otroški dodatek. V drugih zadevah družina na CSD Murska Sobota do zdaj ni bila obravnavana.	V okviru prve socialne pomoči je socialna delavka opravila obisk na domu in razgovor z družino na centru. Skupaj z družino se je definiral problem. Zakonca Novak potrebujeta pomoč pri vodenju družinske ekonomije, reševanju stanovanjske problematike in izboljšanju samopodobe. Tini bo ponujena učna pomoč, vsem trem deklicam pa pomoč pri preživljanju prostega časa, graditvi pozitivne samopodobe in večanju samozavesti. Novakovo družino smo napotili k socialni delavki, ki dela na področju storitve Pomoč družini za dom skupaj s psihosocialnim programom Socialnopedagoška pomoč družini.
05/2004	Zakonca Novak z najstarejšo hčerko Tino sta izrazila željo, da se vključijo v psihosocialni program Socialnopedagoška pomoč družini. Družina pričakuje, da jim bomo nudili pomoč pri učenju, pomoč pri izdelavi nalog, razlagi in ponazarjanju snovi ter tehnik učenja (Tini); konstruktivno izrabo prostega časa, izboljšanje samopodobe (vsem hčerkam); pomoč pri vzgojnem ravnanju in razumevanju, pomoč pri vodenju družinske ekonomije, pomoč pri reševanju stanovanjskih razmer (staršem). Vključenost v program bi pomagala pri razširitvi njihove socialne mreže, ki je šibka; družina ima hišo na obrobju vasi, tesnejše vezi imajo le z dvojimi sosedi. Osebnega avtomobila nimajo, avtobusna	Socialna delavka je opravila razgovora z družino na centru in obisk na domu, skupaj z družino opredelila socialne stiske, potrebe in pričakovanja družinskih članov ter jim predstavila možnosti in pogoje, ki jih nudi program Socialnopedagoška pomoč družini. Skupaj z družino je izdelala dogovor in projekt pomoči. Po predstavitvi družine skupini svetovalcev je bila izbrana izvajalka, ki je osebno primerna in z istega konca kot Novakovi. Družino bo obiskovala dvakrat tedensko po dve uri. V pripravi staršev in otrok na vključitev je sodeloval tudi šolski svetovalni delavec. Zakonca Novak se bosta enkrat mesečno javljala na

	povezanost in mobilnost sta slaba. Starša opravljata priložnostna dela in deklice so velikokrat same doma. Primanjkuje pogovorov med njimi in skupno preživljanja prostega časa. Oba zakonca sta brez izobrazbe in zaposlitve. Mož je spreten pri gradbenih in mizarских delih, saj je priučen zidar in mizar. Žena je dobra kuharica, rada vrtnari in obdeluje velik vrt. Hčerka Dina rada peče pecivo, najmlajša Mina je dobra v risanju in teku. Tina se rada uči.	ZRSZZ in takrat bosta prišla tudi k socialni delavki na razgovor. Dogovorjeno je, da se bosta na centru oglasila tudi vsakič, ko prideta v Mursko Soboto po opravkih.
06/2004	Tina je popravila oceno pri nemškem jeziku iz negativne na tri. Vse tri deklice so zaključile razred s prav dobrim uspehom. Ugotovili smo, da deklice nimajo družabnih iger in koles, da imata zakonca Novak nekritičen odnos do alkohola in težave z vzpostavitvijo očesnega kontakta ter s pravilno komunikacijo. Osnovne potrebe v družini so zadovoljene.	Svetovalka je deklicam nudila učno pomoč in kvalitetno preživljanje prostega časa (kopanje, ogled knjižnice v Murski Soboti, igranje družabnih iger), delale so tudi na vajah za izboljšanje samopodobe. Deklice so se s svetovalko pogovarjale o temah, ki niso povezane s šolo, ampak z odraščanjem. Socialna delavka in svetovalka sta posumili na prikriti alkoholizem pri starših, sledil je pogovor o alkoholizmu, vendar sta oba starša zanikala, da bi pila. Zakonca sta vključena v kratki trening asertivnosti.
07/2004	Zakonca sta razočarana, ker hčerkam ne moreta omogočiti različnih možnosti, ki bogatijo življenje, ker se srečujejo z revščino. Ukvarjajo se z dejavnostmi, za katere ne potrebujejo denarja (sprehodi po gozdu, igranje družabnih iger, nabiranje gob, kostanjev, obiskovanje maš, pogovor o različnih stvareh, ipd.) Oba zakonca še vedno zanikata, da bi pila.	Svetovalka je deklicam nudila kvalitetno preživljanje prostega časa. Socialna delavka je nadaljevala pogovor z zakoncema glede alkoholizma, pogovarjali pa so se tudi o možnostih, kako kvalitetno preživeti prosti čas brez denarja.
08/2004	Družina nima nobenih prihrankov, starša ne vesta razpolagati z denarjem. Tudi ne posedujeta premoženja, ki bi bilo kaj vredno, le majhen del kmetijskega zemljišča in gozda. Deklice so svetovalki zaupale svojo veliko željo po lastni sobi in kopalnici v hiši, zato bo potrebno urediti stanovanjske razmere.	Svetovalka je deklice vključila v vse delavnice, ki jih CSD Murska Sobota organizira za otroke, vključene v program (kopanje, delavnice na temo družin, jahanje, pohodi, ogledi gradu). Delavnice so namenjene socialnemu učenju, druženju z vrstniki in delu na socialni samopodobi.

	Mesečni dohodki družine so 185.668 SIT. Dobili so nalogo, da si doma naredijo popis prihodkov in odhodkov ter ocenijo, s kakšnimi minimalnimi sredstvi bi družina lahko mesečno preživela. Starša se udeležita timskega sestanka na osnovni šoli.	Na timskem sestanku – prisotni so bili Tinin razrednik, šolski svetovalni delavec, svetovalka, socialna delavka in zakonca Novak – se je sprejel sklep, da družina ostane vključena v program tudi v naslednjem šolskem letu.
09/2004	Zakonca sta poročala, da so se doma pogovarjali in se odločili, da bodo vsak mesec od denarne socialne pomoči prihranili 50.000 SIT. Denar bo namenjen za ureditev dovoljenj za gradnjo nove hiše.	Socialna delavka in svetovalka sta se pogovorili z družino o tem, kakšno hišo si želijo in kako pridobiti sredstva za gradnjo. Družino je napotila na občino po pomoč pri reševanju stanovanjskih razmer, svetovalka pa je družini pomagala pri sodelovanju z občino in pri pisanju vloge za dodelitev denarne pomoči.
10/2004	Družina se je udeležila delavnice na temo Družina pri naši strokovni službi. Zakonca se sama ne znajdetata pri urejanju dokumentacije za gradnjo hiše. Sta popolnoma neuka in nevedna.	Socialna delavka se je z zakoncema pogovorila o dovoljenjih, ki jih potrebujejo za gradnjo hiše. Kot prvo je potrebno pridobiti lokacijsko dovoljenje. Svetovalka je zakonca pospremila na občino. Deklice se ob pomoči svetovalke pridno učijo.
11/2004	V mesecu novembru je strokovna služba prejela dopis občine Moravske Toplice, v katerem prosijo za poročilo o socialnih in bivalnih razmerah družine Novak. Zakonca sta na razgovoru povedala, da sta na občino podala vlogo za lokacijsko dovoljenje. Najstarejša hči Tina je pred odločitvijo, kje nadaljevati šolanje.	Socialna delavka je občini odgovorila z dopisom, v katerem je predlagala, da se družini pomaga v obliki gradbenega materiala (opeka, malta). Svetovalka je nudila deklicam učno pomoč in se na šoli pogovorila z učitelji in šolskim svetovalnim delavcem.
12/2004	Strokovna služba je prejela dopis občine Moravske Toplice, iz katerega je razvidno, da je občinski svet obravnaval vlogo družine Novak za pomoč pri razreševanju stanovanjskih razmer, vendar iz občinskega proračuna ni možno sofinancirati gradnje. Zadevo bo svet ponovno obravnaval v prihodnje, in sicer takrat, ko bo družina pridobila	Svetovalka je poskrbela, da je v družini vladalo praznično vzdušje. Deklice so s pomočjo svetovalke izdelale novoletne okraske in spekle božično pecivo. Svetovalka je pomagala Tini pri poklicni usmeritvi. Socialna delavka je seznanila zakonca

	vso potrebno dokumentacijo za gradnjo in tudi sama vložila nekaj sredstev v gradnjo objekta. Starša sta hčerkam kupila skromna božična darila.	Novak z dopisom občine.
01/2005	Šolski svetovalni delavec je sporočil, da je Tina ves teden odsotna od pouka, zadrževala naj bi se pri nekem fantu, kasneje so se domneve potrdile. Tina je priznala, da je dom zapustila zaradi slabih stanovanjskih razmer. Želi si svojo sobo, prav tako tudi kopalnico in stranišče v hiši. Pri fantu se lahko vsaj tušira. Potožila je o težavah staršev s pijačo in o alkoholiziranih sovaščanih na njihovem domu. Tina je depresivna in grozi s samomorom, če bo morala pustiti fanta. Vrnila se je domov, vendar ostala v zvezi s fantom. Starši so pri osebni zdravnici dobili napotnico za obravnavo Tine pri psihologinji v zdravstvenem domu v Murski Soboti. Zakonca sta pripravljena reševati svoje stanovanjske težave. Kot prvo se bosta povezala s predstavniki Župnijskega karitasa Dokležovje in napisala vlogo za denarno pomoč na Območno združenje Rdečega križa Murska Sobota.	Socialna delavka se je pogovorila s Tino, s fantom in njunimi starši in zakonca Novak seznanila o javnih pooblastilih zaščite otrok. Socialni delavki se je pri obravnavi družine priključila sodelavka, ki dela na področju zasvojenosti in z njeno pomočjo sta zakonca povezala stanovanjske in finančne težave z njuno odvisnostjo od alkohola. Socialna delavka je zakoncema predstavila nevladne organizacije, ki bi morebiti družini finančno pomagale pri gradnji hiše. Svetovalka se je pogovorila s Tino in ji odgovorila na številna vprašanja v zvezi z odraščanjem, ljubeznijo in spolnostjo. Skupaj sta obiskali ginekološko ambulantno za mladostnice.
02/2005	Družino je na domu obiskal predstavnik občine, ki je zadolžen za lokacijsko dovoljenje. Zakonca sta se povezala z daljnimi sorodniki iz Dokležovja, ki so predstavniki karitasa. Župnijska karitas Dokležovje bo pomagala pri gradnji hiše, za material bo namenila 500.000,00 SIT. Območno združenje Rdečega križa Murska Sobota je odobrilo 30.000,00 SIT, s tem bodo kriti zaključni izleti za deklice. Oče Janez je izrazil željo po zaposlitvi in pomoč CSD pri iskanju le-te. Tina se je odločila za poklic trgovke.	Svetovalka je Tini nudila učno pomoč in pomoč pri izbiri poklica. Pogovorila se je s starši o finančnem stanju. Socialna delavka je zakoncema podala komplimente in pohvalo ter se povezala z Janezovo svetovalko z Zavoda za zaposlovanje območne enote Murska Sobota.
03/2005	Janez je dobil službo in začel opravljati poskusno delo. Kmalu zatem je dom družine zajel požar in uničil ločeni prizidek z eno sobo. Janez se je pri tem poškodoval in pristal na bolniški. Zakonca sta si sposodila denar od sosedov in zaprosila za	Socialna delavka in sodelavka s področja zasvojenosti sta opravili razgovor s zakoncema o gradnji hiše, vodenju družinske ekonomije, alkoholizmu in jima predstavili rubriko Iskrica v časopisu

	denarno socialno pomoč, nakazano v celoti.	Nedeljski tednik. Svetovalka je bila odsotna zaradi dopusta.
04/2005	Mati Marija je neodgovorna do zadolžitev in nalog. Neopravičeno izostane od razgovora na centru. Janez je prišel sam in sporočil, da so se doma odločili za izpoved svoje družinsko zgodbo Nedeljskemu tedniku. Družina je dobila lokacijsko dovoljenje. Zakonca sta se pozanimala, kateri arhitekt je najbolj ugoden. Arhitekt je prišel na ogled in izdelal projekt za gradnjo hiše.	Svetovalka v družini se je menjala. Nova svetovalka je družini pomagala pri iskanju cenovno ugodnega arhitekta. Socialna delavka je po elektronski pošti posredovala predlog družine za objavo v rubriki Iskrica novinarki Nedeljskega tednika. Vrnjen je bil pozitiven odgovor, o tem je seznanila Novakove.
05/2006	Družina je prejela ponudbo za izdelavo projektne dokumentacije za nadomestno stanovanjsko stavbo v tlorisni velikosti. Začelo se je načrtovanje rušenja dosedanjega objekta. Delavci iz Geotima so si ogledali parcelo glede geodetskega načrta. Društvo prijateljev mladine Murska Sobota je našo strokovno službo zaprosilo za predloge družin za sodelovanje v humanitarni akciji v okviru oddaje nacionalne televizije Spet doma.	Socialna delavka je poskrbela, da se je iz Novakovih privarčevanih sredstev plačala ponudba za izdelavo projektne dokumentacije za nadomestno stanovanjsko stavbo. Pregledan je bil geodetski predračun. Socialna delavka je opravila obisk na domu in podala pisni predlog za pomoč družini Novak na Društvo prijateljev mladine Murska Sobota za oddajo Spet doma.
06/2005	9. junija je družino obiskala novinarka iz Nedeljskega tednika. Objavljen je bil njihov prispevek v Nedeljskem tedniku; odziv bližnje okolice na objavljen prispevek je bil negativen, medtem ko se je ostala slovenska javnost odzvala številčno s paketi pomoči (hrana, obleka). Zaključne prireditve ob Tininem zaključku osnovne šole se je udeležila vsa družina. Prizidek, ki je ostal od požara, so podrli.	Svetovalka je bila prisotna pri pogovoru novinarke z družino. Na Tinino povabilo se je udeležila zaključka na osnovni šoli. Pomagala je tudi pri odstranjevanju ruševin. Socialna delavka je pomagala z nasveti pri urejanju težav z okolico.
07/2005	Na CSD Murska Sobota so klicali posamezniki, ki so pripravljeni pomagati družini Novak; družini je tako dobila žensko in moško gorsko kolo, vhodna vrata in okno za hišo. Gospod iz Velenja je pripravljen izdelati pohištvo po meri za kuhinjo in spalnico v novi hiši, vendar želi ostati anonimen.	Svetovalka je pomagala družini izpolniti vlogo za štipendijo in dijaški dom. Tina bo stanovala v dijaškem domu v Murski Soboti. Socialna delavka in svetovalka sta opravili razgovor z dobrotnikom iz Velenja. Svetovalka je dobrotniku poslala mere

	Posredovan mu je načrt hiše. Vloga za štipendijo za Tino je oddana. Zbrana je vsa potrebna dokumentacija za vložitev gradbenega dovoljenja. Družina je tudi v tem mesecu po pošti prejela pakete pomoči s hrano in oblekami.	deklic, ker jim bo kupil obleke in jih poslal po pošti. Svetovalka je z zakoncema na občini in po trgovinah zbirala predračune za gradbeni material.
08/2005	V postopku pridobitve gradbenega dovoljenja je ugotovljeno, da Novakovi niso edini lastniki parcele. Solastnici, sestre Marijinega pokojnega dedka, zakonca Novak napišeta pismo v Francijo.	Na tiskem sestanku na centru je bil sprejet sklep, da družina ostane še naprej vključena v program. Tina bo v času šolanja nastanjena v dijaškem domu. Mlajšima deklicama se bo nudila pomoč, da se stanje ne poslabša. Svetovalka je spremljala zakonca z zbranimi predračuni za gradbeni material k predstavnikom karitasa. Družini je odpeljala paket oblačil, ki jih je poslal dobrotnik iz Velenja.
09/2005	Zakonca Novak sta prišla na center vidno razočarana: v zvezi s postopkom pridobitve gradbene dokumentacije na občini je potrebno dopolniti vlogo z izjavama, da se ostali lastnikovi sestre odpovedujeta deleža v hiši. Iz Francije nista dobila odgovora.	Strokovna delavka in svetovalka sta skupaj s starši izdelali nov načrt in dogovor o pomoči. V ospredju je pomoč pri zidavi hiše, Dini in Mini pa se bo nudila učna pomoč in pomoč pri preživljanju prostega časa. Svetovalka je pomagala pri Tinini selitvi v dijaški dom.
10/2005	Novakovi so dobili gradbeno dovoljenje. Brez svetovalke sami niso naredili kaj dosti. Zakonca neprekinjeno potrebujejo vodenje, usmerjanje in jasne napotke. Po svetovalkini vrnitvi sta Novakova poiskala dva zidarska mojstra, ki sta ponudila predračun za zidavo hiše. Izbrala sta najugodnejšega. Predvidoma pred zimo bo končana prva plošča, za nadaljnje delo je zmanjkalo sredstev.	Zaradi zdravstvenih težav je bila svetovalka odsotna skoraj ves oktober. 24. oktobra je nastopila z delom nova, ki stalno svetovalko nadomešča zaradi bolniške. Svetovalka zakonca motivira za iskanje zidarskega mojstra (dogovorjeno je, da se pridobijo vsaj trije predračuni za prvo ploščo). Socialna delavka je opravila obisk na domu.
11/2005	Izbran je zidarski mojster, ki bo naredil spodnjo ploščo, nabavljen je tudi material (pesek, cement itd.). Družina je ročno izkopala temelje za hišo in	Strokovna delavka je skrbela, da so se plačali računi za gradbeni material. Svetovalka je prevzela vlogo koordinatorke

	ponovno podala vlogo za denarno pomoč za gradnjo hiše na občino Moravske Toplice. Od Župnijske karitas Dokležovje so prejeli 500.000,00 SIT in od »Iskrice« 400.000,00 SIT. Denar je zadostoval za ploščo in material. Družina je bila izbrana za humanitarno akcijo v oddaji Spet doma in za družino je bilo zbranih 2.600.000 SIT. Zakonca sta priznala, da se jim je življenje bistveno spremenilo, odkar so pričeli z gradnjo hiše.	pri gradnji. Zakonca je s pomočjo izbranega zidarskega mojstra usmerjala za nadaljnje delo.
12/2005	Družina je napisala božične voščilnice vsem, ki so jim do sedaj pomagali.	Svetovalka je skupaj z deklicami naredila voščilnice in okraske. Socialna delavka je poskrbela za plačilo zidarskemu mojstru, z družino se je pogovorila o odnosih v družini in okolju.
01/2006	V družini se kaže napredek tudi na osebni ravni. Marija je samozavestnejša, odločnejša in sposobna zagovarjati lastna stališča. Izboljšala je tudi zunanjo podobo. Na center prihaja vedno urejena. Janez ni toliko napredoval. Vlogo gospodarja v hiši je prevzela žena, ki se udeležuje tudi govorilnih ur na srednji šoli. Tina ima zelo dobre ocene in dobre možnosti, da letnik zaključi z odličnim uspehom. Pomaga ji učna pomoč vzgojiteljev v dijaškem domu. Janez in Marija nimata urejenega dodatnega zdravstvenega zavarovanja. Marija si bo v kratkem morala popraviti zobe.	Svetovalka se je z družino pogovarjala o njihovem napredku. Pomagala je pri šolskem delu (referati). Socialna delavka spodbuja zakonca, da si uredita dodatno zdravstveno zavarovanje.
02/2006	Dina bo kmalu zaključila osnovno šolo. Želi si postati kuharica ali trgovka. Po premisleku se je odločila za poklic trgovke.	Svetovalka je bila zaradi bolniške odsotna ves mesec. Socialna delavka se je pogovorila z družino o Dinini poklicni usmeritvi. Družino je napotila k šolskemu pedagogu.
03/2006	Zakonca sta s pomočjo Janezovega očeta na ploščo navozila opeko. Zidarji so zgradili hišo do strehe,	Svetovalki je potekla enoletna vključitev v program, družino začne obiskovati nova

	krovci so pokrili hišo. Janez je pomagal pri fizičnih delih, Marija je zidarjem kuhala.	svetovalka. Socialna delavka je obiskala družino, ki ji je razkazala novozgrajeno hišo.
--	---	--

2.3.2.10.3. Analiza družinskega dogajanja

V izbranem primeru gre za družino, ki se je znašla v kronični socialni in družinski disfunkciji. Družina je nefunkcionalna, kar je posledica osebnostne problematike obeh staršev (prikriti alkoholizem, nizka samopodoba staršev, slaba komunikacija v družini, slabo vodena družinska ekonomija, trajna nezaposlenost staršev, materialna ogroženost). Starša izvirata iz družin z nizkim samovrednotenjem in samospoštovanjem. Družina spada v nižji socialnoekonomski status. Oba zakonca sta končala osnovno šolo, sta brez poklica in zaposlitve ter s tremi otroki živita v zelo slabih stanovanjskih razmerah. Zaznava se revščina. V razgovorih z zakoncema so se zaznale slabe komunikacijske sposobnosti: tih in plašen govor, njuno izražanje je bilo nejasno, pogled je bil ob razgovorih navadno uprt v tla, bila sta nemirna, zavrta in imela previdno razdaljo.

Kadar je jasnosti in odločnosti v komuniciranju premalo, je potrebno to popraviti z ustreznim asertivnim treningom; le tako se na izzive odzovemo dobro in naravnost. Zakonca smo vključili v treninge asertivnosti, kjer se je delalo na tem, kako se postaviti zase, zagovarjati lastno mnenje, se zavzemati za nekaj, se potegovati za lastne pravice, vendar brez nasilja in s spoštljivim odnosom do individualnosti in do svobode posameznika. Njun govor je postajal glasnejši, izražanje razumljivejše, pogled uprt v oči, zaznavala se je boljša umirjenost in ustrezna bližina pri pogovoru. Družino smo ob tem nenehno spodbujali h komunikaciji doma.

Za preobrat pri reševanju stanovanjske problematike je bil v obravnavi družine ključen Tinin odhod od doma. Takrat smo se srečali s prikritim alkoholizmom staršev in jih seznanili z ukrepom za zaščito otrok. Za proces zdravljenja se odloča zelo malo ljudi, vendar sta se zakonca odločila, da se vključita v obravnavo glede odvisnosti pri naši strokovni službi.

Hčerke so zelo navezane na starša, ki do otrok nista bila nikoli nasilna. Mati je poskrbela, da je bilo doma vedno toplo, dokaj čisto, obleke oprane in skuhamo kosilo. Primanjkovalo je komunikacije v družini in kvalitetnega skupnega preživljanja prostega časa. Otroci

alkoholikov so v šoli pogosto presenetljivo uspešni, saj je šola edino stabilno okolje, kjer se lahko izkažejo. Najstarejšo hčerko Tino smo vključili v psihološko obravnavo v Zdravstveni dom Murska Sobota, predvsem zaradi tega, ker je razmišljala o samomoru. Vse hčerke so izražale potrebo in željo po lastnem prostoru oz. svoji sobi. Rade bi imele kopalnico in stranišče v hiši.

Družina ni imela določenih pravil, kako ravnati z denarjem. Zakonca sta potrebovala pomoč pri vodenju družinske ekonomije. Družina se je odločila za varčevanje, 50.000 SIT denarne socialne pomoči mesečno za ureditev gradbenega dovoljenja za novo hišo.

Zakonca Novak sta bila popolnoma nevešča pri pridobivanju gradbenih dovoljenj za hišo. Potrebovala sta vodenje in usmerjanje. Zastopala ju je predvsem svetovalka in jima dodajala moč tam, kjer je zakonca nista imela. Skupaj z njima je začela pridobivati gradbeno dokumentacijo za novo hišo. V začetku ju je v celoti predstavljala, kasneje ju je le spremljala, danes si podobne stvari že urejata sama. Ob tem včasih potrebujeta le malenkostno dodatno pomoč (na listek si npr. zapišeta naslove oz. ključne besede za pridobitev določenih informacij).

Družino smo napotili na vse nevladne institucije, ki delujejo v njunem okolju (Območno združenje Rdečega križa Murska Sobota, Društvo prijateljev mladine Murska Sobota, Župnijska karitas Dokležovje) in od vseh so prejeli pomoč. Družina je bila pripravljena svojo življenjsko zgodbo razkriti preko Nedeljskega tednika. Zgodba je bila objavljena v časopisu in javnost je bila pripravljena pomagati. Družina je bila izbrana za humanitarno akcijo v okviru oddaje Spet doma na nacionalni televiziji, s pomočjo katere se je nabralo precej sredstev.

Družina si je pridobila vsa gradbena dovoljenja za gradnjo hiše, potreben material za zidavo, naredila se je prva plošča pred zimo, v mesecu marcu pa so hišo tudi pokrili.

2.3.2.10.4. Analiza pomoči

Pobudo za obravnavo Novakove družine je sprožila osnovna šola. Postopek izvajanja pomoči družini v programu Socialnopedagoška pomoč družini se je začel na predlog strokovne delavke, ki dela na področju prve socialne pomoči. Družina pri naši strokovni službi prej ni bila obravnavana v smislu svetovanja, je pa prejemale denarno socialno pomoč in otroški dodatek. Socialna delavka je iz pogovorov in terenskega obiska razbrala, da se je v družini ponavljalo »več istega« že nekaj let. Zakonca sta videla svoje težave in stiske v tem, da nista

znala ravnati z denarjem in sta bila popolnoma izgubljena pri reševanju stanovanjskih razmer. Na podlagi vprašanja izjem je socialna delavka ugotovila, da je šlo družini boljše, ko sta še živela Marijina stara starša. Pri hiši je bilo več denarja. Novakovima takrat še ni bilo potrebno opravljati priložnostna dela pri kmetih, ki so ju kasneje pripeljala v odvisnost od alkohola. Na začetku je socialna delavka sprejela problem tako, kot ga je videla družina. Dejstvo je, da običajno stranke iščejo pomoč pri problemih, s katerimi najlažje pridejo na plan. Kasneje se je ugotovilo, da je bil velik problem prikriti alkoholizem pri obeh starših. Družina je sodelovala pri oblikovanju načrta in ciljev in tako participirala pri oblikovanju rešitev. Skupaj so oblikovali dogovor, ki so ga sklenili v pisni obliki. Vodja programa je izbrala primerno svetovalko, ki je začela obiskovati družino dvakrat tedensko po dve uri. Socialna delavka in svetovalka sta z družino delali »tukaj in zdaj« in jim prinesli nove izkušnje in spremembe. Delali so na zaupnem odnosu in zakoncema ponudili treninge asertivnosti za boljšo samopodobo in izboljšanje komunikacije. Socialna delavka je s starši začela izvajati treninge asertivnosti in svetovati glede vodenje družinske ekonomije. Svetovalka je nudila učno pomoč najstarejši hčerki, pozneje pa vsem trem. V času šolskih počitnic je vse tri motivirala, da pozitivno izkoristijo prosti čas. Deklice so razvijale predvsem socialno samopodobo. Družina se je vključila k predavanjem in delavnicam o družini ob 10. obletnici mednarodnega leta družine, ki smo jih pripravili strokovni delavci CSD Murska Sobota. Zakonca sta se udeležila predavanja na temo Komunikacija v družini in pomen čustvenega stika za otroka, hčerke pa so se udeležile delavnic za otroke (Predstavitev moje družine preko risbe, Pomembni dogodki v moji družini, Kakšne starše si želim, Starši niso le starši). Otroke in starše smo skozi delavnice o družini hoteli spomniti na to, kako pomembna je družina in na to, da otroci sledijo vzorcem, ki jih poznajo v družini. Odprli smo prostor za pogovor, skupaj raziskovali obstoječo zgodbo in soustvarjali novo, za ustvarjanje uresničljivega, mogočega. V edinstveno nosilno mrežo smo povezali različne in pomembne ljudi za pomoč hčerkam: družinske člane, učitelje, šolskega svetovalnega delavca, svetovalko, sosede ... in tako omogočili kakovostnejše življenje hčerkam v okviru primarne socialne mreže. Prav tako se je delalo s starši, ki so se učili podpirati napredek svojih otrok (pohvale, vzpodbude, motivacija). Zelo pomembno za otroka je prepoznati njegove potenciale, uspehe in napredovanja ter proslaviti tudi njegov najmanjši zaznavni napredek. Načrt, ki smo ga zastavili, je začel delovati in pričelo se je okrevanje (po Saleebeyevelem leksikonu moči). S pridobljenim znanjem, močjo in kompetentnostjo za ravnanje v stiskah in težavah družina zdaj delno zmora sama naprej, vendar za učinkovito funkcioniranje še vedno potrebuje podporo, nadzor in vodenje. Socialna

delavka in svetovalka sta spremljali vse procese v družini; nenehno smo izmenjevali mnenja in zrcalili procese ter lastno udeležbo v njih.

2.3.2.10.5. Študija primera s perspektive sistemskega socialnega dela

Na primeru družine sem preučila sistemsko socialno delo skozi metodična načela socialnega dela.

a) Načelo vsestranske koristnosti

Načelo vsestranske koristnosti je bilo upoštevano pri prizadevanju socialne delavke za rešitev, ki bi bila koristna za vse udeležence v problemu. Starša sta nekaj časa spretno prikrivala težave povezane s alkoholom, prav tako pa sta potrebovala nekaj časa, da sta začela delati na tem, da bi se v družini izboljšale stanovanjske razmere. Hčerke so si želele, da starša več ne bi pila in da bi se stanovanjske razmere izboljšale. Želele so si svojo sobo, kopalnico in stranišče v hiši. Vsi družinski člani so si prizadevali za reševanje stanovanjskih razmer in bili prikrajšani zaradi varčevanja. Naučili so se, kako voditi družinsko ekonomijo z malo denarja in k uspehu pripomogli s trdim delom (skupaj so čistili okolico, kopali temelje ...). Svetovalka je bila vezni člen med njimi. Pomagala je z napotki, nasveti, motivacijo in fizično pri čiščenju okolice. Vsi družinski člani so bili funkcionalni. Vsekakor so sedaj bližje rešitvi stanovanjskega problema kot kdaj koli prej in to je v korist vsem udeleženi v problemu.

b) Načelo interpozicije

Socialna delavka si je prizadevala, da bi prišla v stik z vsemi udeleženi v problemu; izpustila je delo z mlajšima hčerkama, vendar ga je zato prenesla na svetovalko. Svetovalka je bila v stiku z vsemi člani družine.

c) Načelo komunikacije

To načelo je bilo pri socialni delavki upoštevano od januarja 2005, ko je deklica odšla od doma in tako opozorila nase in na sestro. Od tedaj je socialna delavka iskala stik z vsemi udeleženi v problemu. Svetovalka je to načelo upoštevala od začetka, saj je bila na domu družine dvakrat tedensko v popoldanskem času, ko so bili pogosto doma vsi družinski člani.

d) Načelo instrumentalne definicije problema

Definicija problema je v socialnem delu v celoti instrument za ravnanje. Na začetku izvajanja pomoči je bil problem preozko definiran. Velik problem je predstavljal prikriti alkoholizem. Prva sprememba v reševanju stanovanjskih razmer je bila pripravljenost družine na varčevanje (mesečno 50.000,00 SIT od denarne socialne pomoči). Največji premik se je zgodil z odhodom Tine od doma. Odkritje težav, povezanih s alkoholom, je bil temelj, ki je omogočil prve velike spremembe pri reševanju stanovanjskih razmer.

e) Socialnoekološko načelo

Ravnanje po socialnoekološkem načelu pomeni, da se v edinstveno nosilno mrežo poveže različne ljudi, pomembne za pomoč otroku in družini: družinske člane, učitelje, sošolce, vrstnike, vključene v program, vodjo različnih delavnic, sosede, sorodnike itd.

Svetovalka je neke vrste koordinator in pomemben člen, ki povezuje to mrežo. Svetovalka je odkrivala in raziskovala naravno socialno mrežo hčerk ter si prizadevala za soustvarjanje nove. Ugotovila je, da so hčerke v popoldanskem času same. Vključila jih je v vse dejavnosti in aktivnosti, ki smo jih organizirali na CSD Murska Sobota. Hčerke so se v času počitnic aktivno vključevale različnih ustvarjalnih, kulturnih, športnih, zabavnih ... dejavnosti in tako pridobile na številu pomembnih izkušenj v skupnosti. Te izkušnje so bile za hčerke kvalitetne, saj so doživele prijetne dogodke, kjer so dobile pozitivno potrditev zase. Hčerke so se povezale z ostalimi otroki, ki so vključeni v program in prihajajo iz iste občine. Tako razumemo učinkovito pomoč otrokom, povezano v skupnost, kjer se jim ponudijo nove možnosti za naprej. Izvajalka je povezala tudi starše, razrednike in šolskega svetovalnega delavca. Starši se sedaj redno zanimajo za napredek hčerk v šoli. Svetovalka je dosegla, da družina skupni prosti čas preživlja aktivnejše in kvalitetnejše.

Socialna delavka se je ukvarjala z naravno socialno mrežo staršev. Na začetku obravnave so družino pogosto obiskovali prijatelji. Kasneje se je ugotovilo, da so to pivski prijatelji, zato sta z njimi prekinila stike. Družina je navezana na soseda, ki je ostala vdova in nima lastnih otrok. Pomagajo ji delati na kmetiji. V zameno jim posodi osebni avtomobil, deklicam kupuje oblačila, sladkarije, v njenem hlevu družina redi svinje za lastne potrebe. Od sorodnikov je družina povezana le z Marijino materjo in Janezovim očetom; oba sta pomagala pri gradnji hiše.

f) Načelo pogajanja

Zakonca Novak sta se vključila v treninge asertivnosti. Socialna delavka je skupaj z družino sestavila projekt za iskanje rešitev pri urejanju stanovanjskih razmer, svetovalka je ob tem bila koordinatorka. Zakoncema so bile določene vsakodnevne aktivnosti: obiskala bosta sorodnika, ki delata pri karitasu, napisala vloge za pridobitev denarne pomoči pri gradnji (na občino, Rdeči križ, CSD), podala vlogo za lokacijsko dovoljenje, poiskala najugodnejšega arhitekta, pridobila predračune za gradbeni material ... Deklice bodo pomagale pri rušenju ruševin, pospravljanju okolice, pomagale materi pri kuhanju zidarjem in se odpovedale določenim stvarjem zaradi varčevanja ... Marija bo kuhala zidarjem, Janez pa bo priskrbel dodatno pomoč pri fizičnih delih. Načelo pogajanja je vneslo v sodelovanje izkušnjo kompetentnosti, ki je dragocena. Pogajalski partnerji so bili tako starši kot otroci. Hčerkam je bila ponujena možnost, da se naučijo pogajati zase, ki je pomembna zlasti pri odraščanju; v tem primeru tudi zato, ker se straši dejansko niso znali pogajati.

g) Načelo sodelovanja

Načelo sodelovanja pripelje do vseh, ki niso neposredno udeleženi v problemu, njihova pomoč pa je nujna za razrešitev problema družine. Če smo želeli družini pomagati pri razreševanju stanovanjskih težav, smo morali vključiti še druge institucije, kot so Občina Moravske Toplice, Območno združenje Rdečega križa, Župnijska karitas Dokležovje, Društvo prijateljev mladine Murska Sobota, mediji (Nedeljski tednik), ZRSZZ Območna enota Murska Sobota (za iskanje dela), socialno delavko, ki dela na področju zasvojenosti (pri težavah z alkoholizmom). Ko je bil prispevek družine v časopisu objavljen, se je na stisko družine odzvala javnost oz. posamezniki, ki so bili pripravljeni pomagati družini. Darovali so kolesa, oblačila, prehrembene artikle, vhodna vrata in okno za hišo, dobrotnik iz Velenja pa bo po meri izdelal kuhinjo, spalnico ter dnevno sobo za novo hišo. Socialna delavka je po predhodnem dogovoru z družino povabila k sodelovanju strokovni delavki s področja alkoholizma in denarne socialne pomoči, da se pridružita obravnavi družine.

h) Načelo odpiranja problema

Problem se je začel odpirati, ko je najstarejša hči zapustila dom zaradi alkoholizma staršev in neurejenih stanovanjskih razmer. Socialna delavka je starše seznanila z ukrepi za zaščito otrok. Starša sta se vključila v obravnavo zaradi alkoholizma. Motivirali smo ju za reševanje stanovanjske problematike. Pridobila sta vso potrebno dokumentacijo za gradnjo nove hiše, pri tem jima je bila v veliko pomoč svetovalka. Z zbranim denarjem, ki so ga prispevali

karitas, Rdeči križ, mediji in izredna denarna pomoč CSD, so bili postavljeni temelji hiše. Razrešitev stanovanjskega problem se je začel zapirati, ko je zmanjkalo denarja za nadaljevanje gradnje. Potem, ko je bila družina izbrana za humanitarno akcijo v oddaji Spet doma, se je s pridobljenimi sredstvi hiša pokrila. Tega družina kljub mesečnemu varčevanju sama še dolgo ne bi zmogla.

Staršem in otrokom smo priskrbeli slabše dostopne informacije. Socialna delavka je starše seznanila o nevladnih ustanovah (Rdeči križ, karitas, društva prijateljev mladine), ki v svoji socialni dejavnosti pomagajo družinam v težkem socialnem položaju. Družini je svetovala, da se obrne na občino, ki je pristojna za reševanje stanovanjske problematike. Kasneje jim je predstavila tudi medije. Hčerkam smo priskrbeli vstopnice za brezplačno kopanje v kopališču, brezplačen ogled muzeja, filmskih predstav, pohod po gozdni učni poti ... Potem, ko je socialna delavka seznanila starše o ukrepih za zaščito otrok, so se ti odločili za ponujene oblike pomoči (vključitev v obravnavo zaradi odvisnosti, učinkovitejše reševanje stanovanjske problematike). Socialna delavka je družini nudila oskrbo in suport v smislu vodenja finančnih zadev. Vsa finančna sredstva, ki jih je družina pridobila od različnih institucij, so bila nakazana na CSD Murska Sobota. Socialna delavka je poskrbela, da so bila tudi namensko porabljena. Socialna delavka je bila nepretrgoma v stiku s zakoncema pri urejanju potrebne dokumentacije. Tako jima je nudila oporo v zanju osebnih in pomembnih stvareh. Svetovalka je v začetku nudila suport Tini, kasneje vsem trem; pomagala jim je pri učenju učne snovi in jim dajala zgled pri uporabi boljših strategij, prav tako tudi pri preživljanju prostega časa. Družina potrebuje podporo, vodenje in usmerjanje. Brez tega so izgubljeni. To se je pokazalo v mesecih, ko je bila svetovalka odsotna zaradi bolezni in dopusta. Zakonca je zastopala svetovalka v situacijah, v katerih nista imela dovolj socialne moči. V pogajalskih situacijah socialna delavka in svetovalka družini »dodajata moč« in sicer z znanjem in informacijami, ki so sicer javno dostopne, vendar družina zanje ni vedela.

2.3.2.10.6. Študija primera s perspektive teorije moči

Koncept perspektive moči nas usmerja v skupnost, v svet družine, v katerem je potrebno najti, povezati ali na novo ustvariti odnose, potrebne pogoje in možnosti. Nastopiti iz perspektive moči je v vlogi socialne delavke pomenilo poslušati zgodbo družine, saj je s tem odkrila njihove vire moči, značaje, znanje in spretnosti.

Pri tem so ji bile v pomoč vprašanja, ki so se nanašala na podporo (Kateri so ljudje, ki so vaju razumeli?, Kako sta jih našla?, Kaj izjemnega ti dajejo in kaj so vzbudili v vaju?). Odgovori na »vprašanja podpore« so vključevali/razkrivali močno vez med sosedo in družino. Sosedo jim je posodila avto, da so lahko uredili gradbeno dokumentacijo in predračune za material. Deklicam je kupila oblačila in sladkarije. V njenem hlevu redijo svinje za lastne potrebe, v zameno za to ji pomagajo pri delu na kmetiji. Hčerke pri sosedu preživijo veliko časa.

»Vprašanja izjem« (Kdaj so stvari v življenju potekale bolje?, Kaj je bilo takrat drugače v vašem življenju, vaših odnosih, doživljanju vas in drugih?) so odkrila, da je bilo družini lažje, ko so živeli še Marijini stari starši, ki so pomagali pri varstvu hčerk boljše je bilo tudi finančno stanje družine.

Hčerkam, ki so se udeleževale raznih aktivnosti, smo ob dejavnostih zastavljali »vprašanja možnosti«, da bi jih bolje spoznali (kaj rade počno, kaj bi lahko počele vsak dan, kateri so njihovi posebni talenti in sposobnosti, kakšna so njihova upanja, vizije, cilji, kako daleč so pri tem, kdo jim lahko pomaga, da bi se pomikale v željeni smeri, kako lahko svetovalka oz. socialna delavka pri tem pomaga, v čem mislijo, da so dobre ...). Vse tri so odgovorile, da se rade učijo, pospravljajo, kuhajo. Svetovalka jim je pomagala sestavile urnik za učenje. Skupaj s starši smo se dogovorili, za katera gospodinjska dela bo vsaka deklica zadolžena. Mina rada pomaga na kmetiji, zato smo vključili sosedo s kmetijo. Ker rada riše, se je vključila v likovni krožek na šoli. Vse tri bi si rade pridobile poklic; poklicne želje so se v času vključenosti v program spreminjale. Starejši hčerki sta se opredelili za poklic trgovke. Tudi starši so našli svoje talente: Janez je dober fizični delavec, zna poprijeti za vsako delo, Marija je dobra kuharica, zato je kuhala zidarjem; rada dela z rožami in obdeluje velik vrt.

Velik poudarek smo namenili »vprašanjem na dodajanju samozavesti« družini (Kateri so vaši dosežki, na katere ste resnično ponosni?, Kaj vam v življenju daje resnično zadovoljstvo?, Kdaj ste začeli verjeti, da lahko dosežete nekatere stvari, ki si jih želite?). Vse deklice so dobile priznanje na tekmovanju Računanje je igra, Dina je osvojila tudi bronasto Vegovo priznanje, Mina pa priznanje za prvo mesto v krosu in priznanje za likovno delo na natečaju Društva ljubiteljev umetnosti Alegra Celje na temo Rojstvo – lepota življenja.

Socialna delavka in predvsem svetovalka sta tako skupaj z družino odkrivali vire moči, znanja in talente za uresničitev njihovih vizij in s tem obogatili njihova življenja.

V središču svetovalkinega dela je bilo sodelovanje, dialog in soustvarjanje rešitev skupaj s hčerkami. Tako je v njihovih odgovorih opazila mnogo notranjih upov, zastavljenih ciljev, pozitivne volje, ki pa so potrebovali mnogo vzpodbude in dodajanja na moči za njihovo aktiviranje.

2.3.2.11. Pooblastila programa

Govorimo o dveh vrstah pooblastil, o formalnih in neformalnih.

2.3.2.11.1. Formalna pooblastila

Direktor CSD verificira vse najpomembnejše odločitve v zvezi z organizacijo, vključevanjem izvajalcev, izobraževanjem, financiranjem in strokovnimi rešitvami programa.

Vodja programa samostojno organizira delo skupin izvajalcev, za njih je prva kontaktna oseba, koordinira odnose na relacijah CSD – družine – izvajalci – OŠ, vodi mentorska srečanja skupine izvajalcev dvakrat mesečno, enkrat tedensko opravi govorilne ure z izvajalci, vodi evidenco dopustov in opravljenih ur na delu, obračunava kilometrino, skrbi za ustrezna delovna sredstva, pripomočke in literaturo. Na drugi strani pa vodja programa odloča o vključitvi v program posamezne družine, vodi ustrezno dokumentacijo, obravnava vsako posamezno družino in sprejema vse odločitve v zvezi z organizacijo programa in sodelovanjem programa s drugimi institucijami.

Izvajalci samostojno določajo urnik ter sprejemajo odločitve o manjših spremembah, samostojno pripravljajo vsebino srečanj in jo tudi sproti prilagajajo glede na okoliščine v družini in pri otroku. Odločitve v zvezi z delom v družini sprejema svetovalec samostojno do meje, ki presegajo njegove kompetence. O teh stvareh se posvetuje z vodjem programa. Če gre za zahtevnejša vprašanja, se le-ta prediskutirajo na mentorskih srečanjih skupine, kjer se izoblikujejo tudi ustrezne odločitve. Določene probleme razrešuje tudi Tim za varstvo otrok in družine v okviru CSD Murska Sobota. Za dileme, ki po tem ostajajo še vedno nerešene, pa je končna odločitev v kompetenci direktorice.

»S formalno strukturo je določen tudi potek informacij. Informacije med zaposlenimi v programu potekajo vertikalno. Vertikalne komunikacije omogočajo koordinacijo razdrobljenega dela v celoto, obenem pa služijo višjim organizacijskim ravnam za kontrolo spodnjih« (Kavčič 1991: 313).

Vertikalne komunikacije na centru za socialno delo potekajo dvosmerno:

- navzdol: to so navodila in nasveti za delo in informacije nadrejenih podrejenim in
- navzgor: poročila o delu in doseženih rezultatih, poročila o problemih pri delu, vprašanja za pojasnila delovnih nalog, postopkov, poročila o aktivnostih podrejenih nadrejenim.

2.3.2.11.2. Neformalna pooblastila

Glede na to, da formalna pooblastila niso najbolj natančno določena in glede na to, da vsak o tem, kdaj ne more več sam odločati o posamezni stvari, presoja sam, je jasno, da so neformalna pooblastila dejansko pomembnejša. Prav gotovo pa drži, da imajo tudi formalna pooblastila neformalni del, ki ni nikjer zapisan. Zato tudi formalno dana pooblastila v praksi ne funkcionirajo povsem po zamišljeni shemi in se ne izvajajo povsem tako, kot so zapisana, ampak prirejeno.

Po moji oceni so tudi neformalna pooblastila pri neposrednih izvajalcih večja, kot so formalno določena. Mnoge njihove odločitve imajo zelo močan vpliv na otroke, starše, dogajanje v družinah in šolah. Njihov učinek je lahko pozitiven ali negativen. Zato dajemo na srečanjih velik poudarek tej tematiki. V teh diskusijah skušam svetovalce usmerjati tako, da pred vsako odločitvijo skušajo razmisliti o posledicah in da predvsem ne storijo ničesar, kar bi lahko stanje poslabšalo. Tudi sama se ob pomembnejših odločitvah večkrat sprašujem, od kod imam mandat, da lahko sprejemam odločitve. Možne posledice odločitve vedno skušam primerjati s sprejetimi cilji in načeli programa. V dilemi se vedno posvetujem s sodelavkami.

Med nosilci pooblastil, ki so neposredno pomembni za odločitve v zvezi z uporabniki programa velja omeniti zunanje sodelavce, in sicer šolske svetovalne delavce, razrednike in učitelje otrok, ki so vključeni v program, strokovne delavce za javna dela pri območni enoti ZRSZZ, župane občin, v katerih se izvaja program, sekretarja DPM Murska Sobota, sekretarko Območne enote RK Murska Sobota, itd.

2.3.2.12. Zunanje okolje

Če gledamo na program Socialnopedagoška pomoč družini, ki ga izvaja CSD Murska Sobota, kot na celoto, potem moramo h kolektivu prišteti poleg 14 udeležencev javnih del še direktorja, vodjo programa, mentorja programa in računovodjo.

Najpomembnejše ustanove in posamezniki, od katerih je program odvisen so:

- uporabniki (družine, otroci),
- CSD Murska Sobota kot izvajalec programa (direktor, vodja, mentor programa, računovodja),
- osnovne šole (ravnatelji, učitelji, svetovalni delavci),
- občina kot sofinancer raznih preventivnih programov (župani),
- ZRSZZ kot sofinancer programa (referat za javna dela in vodja svetovalek na območni enoti v Murski Soboti),
- MDDSZ (minister, svetovalec za preventivne dejavnosti),
- nevladne organizacije, kot so RK, karitas, DMP (ki pomagajo uporabnikom pri reševanju materialnih problemov).

V delovnem oz. izvajalskem smislu so za program najpomembnejši uporabniki (program obstaja zaradi njih), CSD in šole. Ko gre za odločitev o izvajanju programa, imata bistveno vlogo občina in ZRSZZ, ki program financirata. Pri reševanju materialnih problemov uporabnikov so pomembne nevladne organizacije, kot so RK, karitas, DPM, pri organizaciji drugih dejavnosti v okviru programa (delavnice, pohodi, ogledi, predavanja, srečanja, obdarovanja ...) pa MDDSZ in občine, ki financirajo preventivne programe.

V času vodenja programa s strani uporabnikov in izvajalcev sem zaznala potrebe, da se poleg rednega dela s posameznimi družinami organizirajo še dejavnosti, namenjene skupini vključenih otrok in staršev v program. Zato smo se prijavljali na razpise z različnimi preventivnimi programi. Ker je v program vključenih veliko družin, v katerih ima vsaj eden izmed staršev težave z alkoholom, smo za 20 otrok iz teh družin izvajali skupinsko delo v okviru programa »Pozabljeni otroci«. V letu 2004 ob 10. obletnici mednarodnega leta družine smo za starše in otroke, vključene v program, organizirali različne delavnice in predavanja na temo Družina in preživljanje prostočasnih aktivnosti v času poletnih počitnic. V letu 2005 smo za 20 otrok, pri katerih se je zaznala nizka samopodoba, izvajali program Vzhajajoče zvezde, ki se izvaja tudi v tem letu, v času poletnih počitnic pa program Juhuhu, zabava je tu! za kvalitetno preživljanje prostega časa otrok v času poletnih počitnic. Torej me je program Socialnopedagoška pomoč družini vzpodbudil, da sem v okviru tega programa razvila še druge preventivne programe za otroke in starše. Pri dodatnih preventivnih programih mi večkrat pomagajo sodelavci in prostovoljci, predvsem dijaki, posledica tega pa je, da program

postaja v okolju prepoznaven in na podlagi tega tudi CSD Murska Sobota pridobiva na veljavi v ožjem in širšem okolju, destigmatizira svojo vlogo, širi obseg in kvaliteto storitev.

Iz storitve Pomoč družini za dom bi lahko izpeljali skupnostno socialno delo. V programu se zaznavajo različne potrebe, npr. prosti čas starši in otroci ne preživljajo kvalitetno, prisoten alkoholizem pri starših, starši ne znajo razpolagati z denarjem. Če izhajamo iz potreb, bi lahko strokovni delavci CSD pripravili npr. tečaj za vodenje družinske ekonomije ali tečaj na temo kako kvalitetno preživeti prosti čas brez alkohola. Prav tako bi lahko izkoristili kmečko okolje, v katerem živijo družine, z organizacijo različnih piknikov (koruzni, krompirjev ...). Razgibana pomurska okolica ponuja npr. izlet s kolesi, gozd ponuja spoznavanje in nabiranje gob, iz tega bi lahko izpeljali kuharski tečaj za jedi iz gob. Vse te aktivnosti je mogoče organizirati z minimalnimi sredstvi. Tako bi s skupnostimi akcijami kreirali različne možnosti, uporabniki sami pa bi izbrali aktivnosti, ki bi se jih udeležili.

Izvedla sem tri nestandardizirane intervjuje s strokovnimi delavci nevladnih institucij (Območno združenje RK Murska Sobota, Župnijska karitas Martjanci, DPM Murska Sobota). Vsi trije so s programom seznanjeni, saj z nami v zadnjih treh letih sodelujejo.

Od sekretarja DPM Murska Sobota sem izvedela, da se v okviru društva izvajajo programi, ki so že utečeni in to z minimalnimi sredstvi, denar pa pridobivajo na razpisih. Vsekakor zaznavajo, da program Socialnopedagoška pomoč družini ne more pokrivati vseh potreb po socialnopedagoški pomoči v okolju, vendar sami zaenkrat ne načrtujejo širitve oz. razvijanja novih programov, ki bi zajele prej omenjeno dejavnost. Največji problem so sredstva za financiranje programov, tudi prostovoljcev je premalo.

Vodja Župnijske karitas Martjanci mi je povedala, da je njihovo delo namenjeno predvsem starejši populaciji, in sicer v smislu preprečevanja osamljenosti. Zaznava, da se v okolju ljudje premalo obračajo po pomoč na karitas, kljub temu da so ljudje v stiskah vabljeni k pomoči preko maš. Socialno ogroženim družinam razdelijo hrano, obleko, pakete in denar. Za otroke se organizira oratorij, tj. delavnica za otroke, ki traja 4 dni. Iz izkušenj lahko pove, da so delavnice obiskane. Pogreša boljše sodelovanje s CSD Murska Sobota v zvezi z materialno pomočjo ogroženim družinam. Za razvoj novih programov, namenjenim otrokom, bi potrebovali več prostovoljcev, predvsem mladih. Njihovi prostovoljci, ki so v večini upokojenci, so zasedeni za nove aktivnosti in niso mobilni (brez osebnega avtomobila, šoferskega izpita).

RK območne enote Murska Sobota družini v stiski pomaga s prehrabnimi paketi, obleko, obutvijo in tudi s finančno pomočjo. 5. 4. 2006 so organizirali seminar za pridobitev novih prostovoljcev. Sekretarka RK je povedala, da zaznavajo potrebe po učni pomoči za otroke s strani šol, s katerimi sodelujejo, ko pripravljajo delavnice zanje o humanitarnem delu, Rdečem križu itd., vendar bi za razširitev dejavnosti potrebovali več prostovoljcev in finančnih sredstev.

Zadnjo oz. četrto zastavljeno hipotezo, da je program Socialnopedagoška pomoč družini spodbudil nove programe v okolju, lahko delno potrdim. Kar se tiče razvoja novih preventivnih programov v okviru CSD, jo lahko potrdim, saj je v zadnjih treh letih program spodbudil štiri nove preventivne programe. Na žalost pa ni spodbudil nobenega novega preventivnega programa s podobno vsebino izven CSD.

Za izvajanje programa je sodelovanje s šolami zelo pomembno. Čeprav cilji programa niso vezani izključno na šolsko uspešnost, pomeni nudenje učne pomoči tisto oprijemališče, preko katerega se da vstopiti v družino. Učna uspešnost pa je za otroka velikega pomena, saj mu omogoča pot do izobraževanja in s tem kvalitetnejše življenje. Z vključitvijo svetovalca v družino nujno nastopi potreba po usklajenem delu otroka z učitelji v šoli, s starši in svetovalcem. Svetovalec nastopi v vlogi koordinatorja, ki se ravna po socialnoekološkem načelu in v edinstveno socialno mrežo povabi posameznike, ki imajo ključno vlogo pri pomoči otroku družinske članke, učitelje, sošolce, vodjo kluba ali skupine ... Preko svetovalca se otroku nudi suport, ki mu daljši čas pomaga pri učenju snovi, pomaga pridobiti učne navade in uporabo boljših strategij. Prav tako svetovalec dela s starši, ki se učijo podpirati otrokov napredek. Nujna pa je tudi uskladitev pričakovanj, ki so za svetovalca mnogokrat nerealna s strani staršev in šole. Izkušnje učijo, da je potrebno s šolami vzdrževati kontinuirane stike, tako na ravni posameznega svetovalca s posameznimi učitelji kakor tudi na ravni timskih sestankov ob koncu šolskega leta, ko se delajo zaključne evalvacije vključenih družin in se odloča o tem, katera družina ostane vključena program. Bolj ko nam uspeva ohranjati pogoste stike s šolo, boljši je odnos šole do programa, posledično pa tudi boljši uspeh.

Vsekakor je zelo pomembno tudi dobro sodelovanje z ZRSZZ, Območno enoto Murska Sobota. Na kvaliteto programa močno vpliva, če stvari v zvezi z vključevanjem in izstopanjem izvajalcev iz programa, omogočanjem izobraževanja (supervizija),

poravnavanjem stroškov za plače, prevoza na delo in malice za izvajalce tečejo usklajeno, z občutkom za realnost, z dogovarjanjem in razumevanjem za potrebe in probleme druge strani. Moram reči, da imamo do sedaj z ZRSZZ zelo dobre izkušnje.

Tudi z občinske strani kljub omejenim materialnim zmožnostim doslej ni bilo težav v zvezi s financiranjem programa. Občina oz. lokalna skupnost stremi k temu, da bi občani živeli čim bolj kvalitetno življenje, da bi bilo čim manj nezadovoljnih občanov in da bi imeli vsi otroci enake možnosti. Lokalna skupnost in širše okolje imata dosti manj težav z družinami, ki se jim pomaga s pomočjo tega programa. Tako v 9 občinah, kjer program izvajamo že več let, ni dvoma v potrebo te dejavnosti. Potrebe so tudi v dveh občinah, ki nista pripravljene sofinancirati programa, ena občina pa si je program uredila sama. Res pa je, da občine za področje socialnega varstva nimajo svoje vizije. Praktično se omejujejo na razporejanje denarja, vsa vsebinska vprašanja pa prepuščajo izvajalcem, med katerimi je CSD edini z izvajanjem programa s takšno vsebino.

V odnosu do celotnega zunanjega okolja je edina prednost programa kvalitetno izvajanje, ki se kaže skozi strokovnost, organizacijo in odnose. Največja negotovost pa je v stalni negotovosti in finančni odvisnosti od ZRSZZ in občin. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Socialno zbornico Slovenije in Skupnost centrov za socialno delo je potrebno seznaniti z rezultati evalvacije programa Socialnopedagoška pomoč družini in jim poslati pisno pobudo za preoblikovanje programa v redno dejavnost.

2.3.2.13. Notranje okolje

Glede na to, da je notranje okolje »vse tisto, kar se dogaja znotraj meja organizacije, torej v njej sami«, smo v našem primeru glede definiranja notranjega okolja v določeni zadregi. Program Socialnopedagoška pomoč družini je podsistem večjega sistema. Spet pa ga ne moremo obravnavati kot organizacijsko enoto centra, ker vključuje tudi ljudi od zunaj, ki niso zaposleni v centru. Je torej dejavnost v okviru centra, ki pa te okvire tudi prestopa. Tako bi lahko razlikovali notranje okolje v ožjem smislu.

Kot vodja programa nimam v centru nobenega posebnega statusa, ampak to delo opravljam v okviru svojih nalog. Lahko pa rečem, da je odnos zaposlenih v CSD do programa pozitiven, da ga sprejemajo kot smiselno in potrebno dejavnost. O programu sem se pogovarjala tudi s

tremi strokovnimi delavkami, ki program bolje poznajo. Vse tri vidijo potrebo po reorganizaciji programa, predvsem kar se tiče družin, vključenih v program. Storitve bi se morale razdeliti med strokovne delavce, ki so zadolženi za izvajanje storitev. Tako bi se lahko družini učinkoviteje pomagalo na socialnem področju. Sodelavke trenutno pomoč zaznavajo bolj kot pomoč v pedagoškem smislu. Za svetovalce bi bilo potrebno organizirati več dodatnega izobraževanja. Tudi same so pripravljene pomagati in pripraviti predavanja s posameznih področjih, na katerih izvajalci delajo. CDS bi v okviru programa moral nuditi celovitejšo storitev, pri tem sodelovati kot tim in se pri delu dopolnjevati.

Komunikacijski kanali in poti medsebojnega informiranja niso strogo formalizirani. Večina informacij se izmenja v neposrednem osebnem stiku na mentorskih sestankih, govorilnih urah itd. Komunikacija med nami poteka ustno, po telefonu in pisno. Za program so značilni nekateri obredi: vsako leto ob koncu leta pripravimo skupno praznovanje novega leta, na katero so vabljeni vsi svetovalci, ki so bili v tistem letu pri nas zaposleni, poleti pa pripravljamo piknike.

V času izvajanja programa smo večinoma zaposlovali iskalce zaposlitve s V. stopnjo izobrazbe, ker ni bilo ustreznih kandidatov s VI. (razen ekonomistov). Imeli so različne poklice (npr. tekstilni, ekonomski, upravni, aranžerski, medicinski, kmetijski, prometni tehnik in gimnazijski maturant). Nekateri izmed njih so bili izredni študentje, pavzerji itd. V večletnih izkušnjah se je pokazalo, da za to delo ni tako pomembna niti stopnja niti vrsta izobrazbe, ampak predvsem osebnost svetovalca in njegova afiniteta za delo z otroki. Kar se kadrovskega stanja tiče, je problem pravzaprav večji na strani CSD. Strokovnih delavcev je dovolj, zadostna je tudi raznovrstnost izobrazbenih smeri (sociolog, psiholog, pedagog), vendar bi delo delavcev različnih poklicnih profilov bilo potrebno organizirati tako, da bi se zaposleni med seboj dopolnjevali, ne pa izvajali posamezne storitve ločeno po posameznih enotah, kot je sedaj v praksi.

2.3.2.14. Zaključki evalvacije procesa programa

- Program ima izoblikovano organizacijsko strukturo in svojo lastno identiteto v okviru CSD.
- Program ima vnaprej predvideno proceduro vključevanja novih družin in otrok.

- Program ima izdelana merila za vključevanje novih izvajalcev (pogovor s kandidatom, najmanj srednješolska izobrazba, motivacija za delo v programu, afiniteta za delo z otroki).
- Program daje pomen usposabljanju izvajalcev. Ima organizirano začetno usposabljanje (povprečno 20 ur), večji pa je poudarek na permanentnem usposabljanju (mentorski sestanki, seminarske oblike, individualno izobraževanje in od 9. 3. 2006 tudi supervizija).
- Delo svetovalcev je sistematično vodeno, spremljano in kontrolirano.
- Delo svetovalcev v družini je usmerjeno v ukvarjanje z otroki in v delo s starši.
- Družine, ki so vključene v program, so zajete tudi v bolj ali manj intenzivno strokovno socialno delo z družino, pri čemer sta oba procesa med seboj povezana in koordinirana.
- Program si je v okolju pridobil mandat (kompetentnosti in zaupanja) v formalnem in neformalnem smislu za izvajanje dejavnosti pomoči otrokom in družinam, ki imajo težave.
- Program je v okolju dobro sprejet, širše uveljavljen in cenjen.
- Hipoteza učinkov v okolju se je le delno potrdila.
- Program v okviru CSD smiselno zaokrožuje dejavnost.

2.3.3. EVALVACIJA CILJEV IN UČINKOV PROGRAMA

V tretjem delu evalvacije so prikazani učinki programa Socialnopedagoška pomoč družini; ovrednoteni so na treh ravneh, in sicer na ravni posameznikov, na skupinski ravni in na skupnostno-organizacijski ravni.

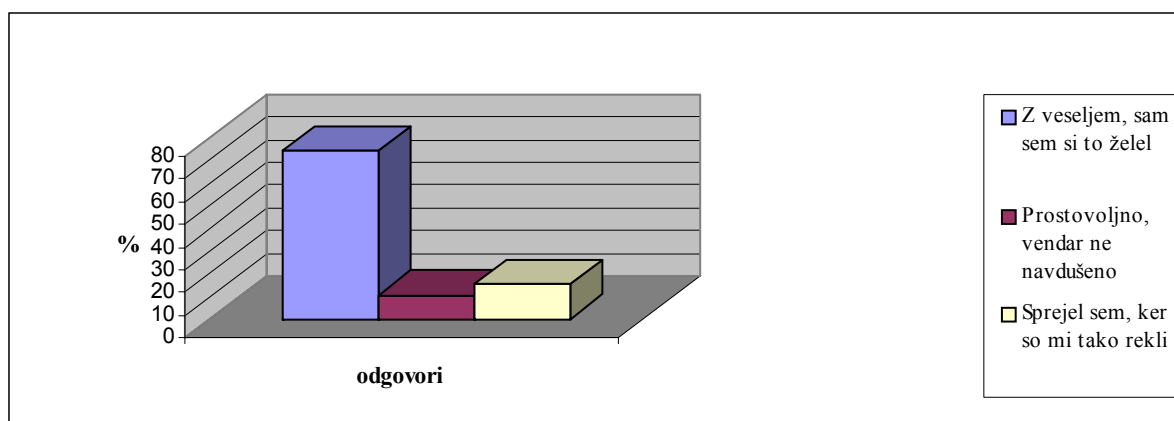
2.3.3.1. Evalvacija učinkov programa na ravni posameznikov

Učinki programa so bili merjeni na ravni vključenih otrok in izvajalcev programa.

2.3.3.1.1. Učinki programa na vključene otroke

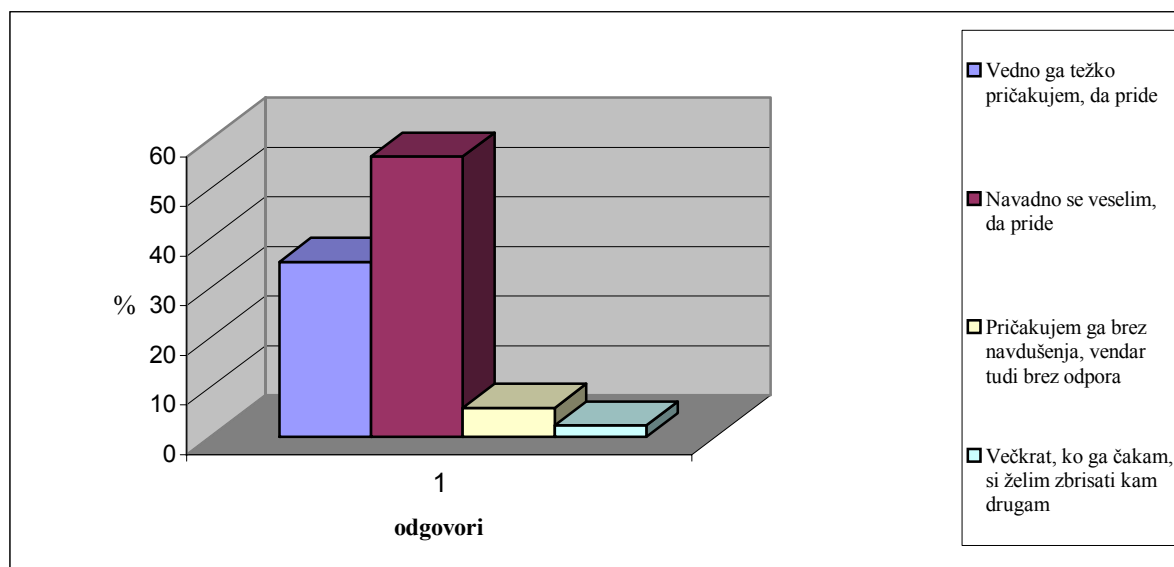
Kako program učinkuje na otroke, sem skušala zvedeti z vprašalniki, ki sem jih ponudila otrokom, staršem, učiteljem in izvajalcem. Na naslednjih straneh so strnjene ugotovitve statističnih obdelav vprašalnikov in preverjena druga hipoteza: vključenost otrok pomembno vpliva na izboljšanje učnega uspeha, preživljanje prostega časa in socialnega učenja.

Graf 11: Kako si sprejel pomoč svetovalca?

Iz tabele 4 in grafikona 11 je razvidno, da je večina otrok, 74,12 %, z veseljem sprejela pomoč, saj si je to želela. 15,29 % jih je svetovalca sprejelo po nasvetu, 10,59 % pa ga je sprejelo prostovoljno, vendar ne navdušeno (glej tabelo 4).

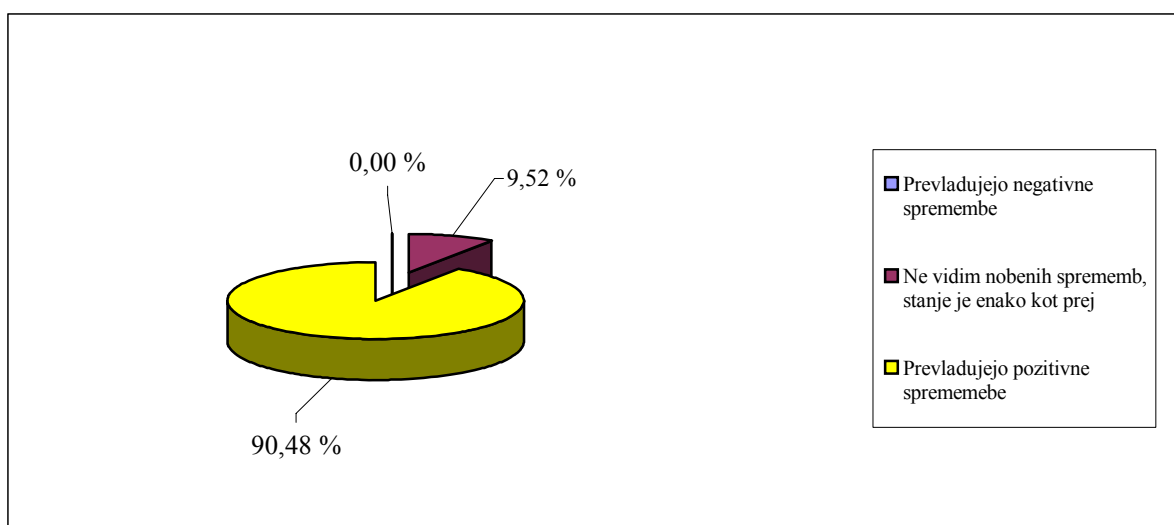
Graf 12: Kako doživljaš srečanja s svetovalcem?

Na dober kontakt med otroki in svetovalci kažejo odgovori na vprašanje, kako otroci doživljajo srečanje (glej tabelo 5 in graf 12). 56,47 % otrok se srečanj ponavadi veseli in 35,29 % srečanje vedno težko pričakuje. 5,88 % otrok svetovalca pričakuje brez navdušenja, pa tudi brez odpora in samo 2,35 % otrok gleda na svetovalca odklonilno.

Iz odgovorov otrok (glej tabelo 6) je mogoče sklepati, da so v srečanjih med otrokom in svetovalcem zastopane vse aktivnosti, ki sestavljajo cilje programa Socialnopedagoška pomoč družini. Na prvem mestu je aktivnost učenja, ostali odgovori pa si delijo približno iste deleže (glej graf 3). (Več o tem v poglavju 2.3.1.2.)

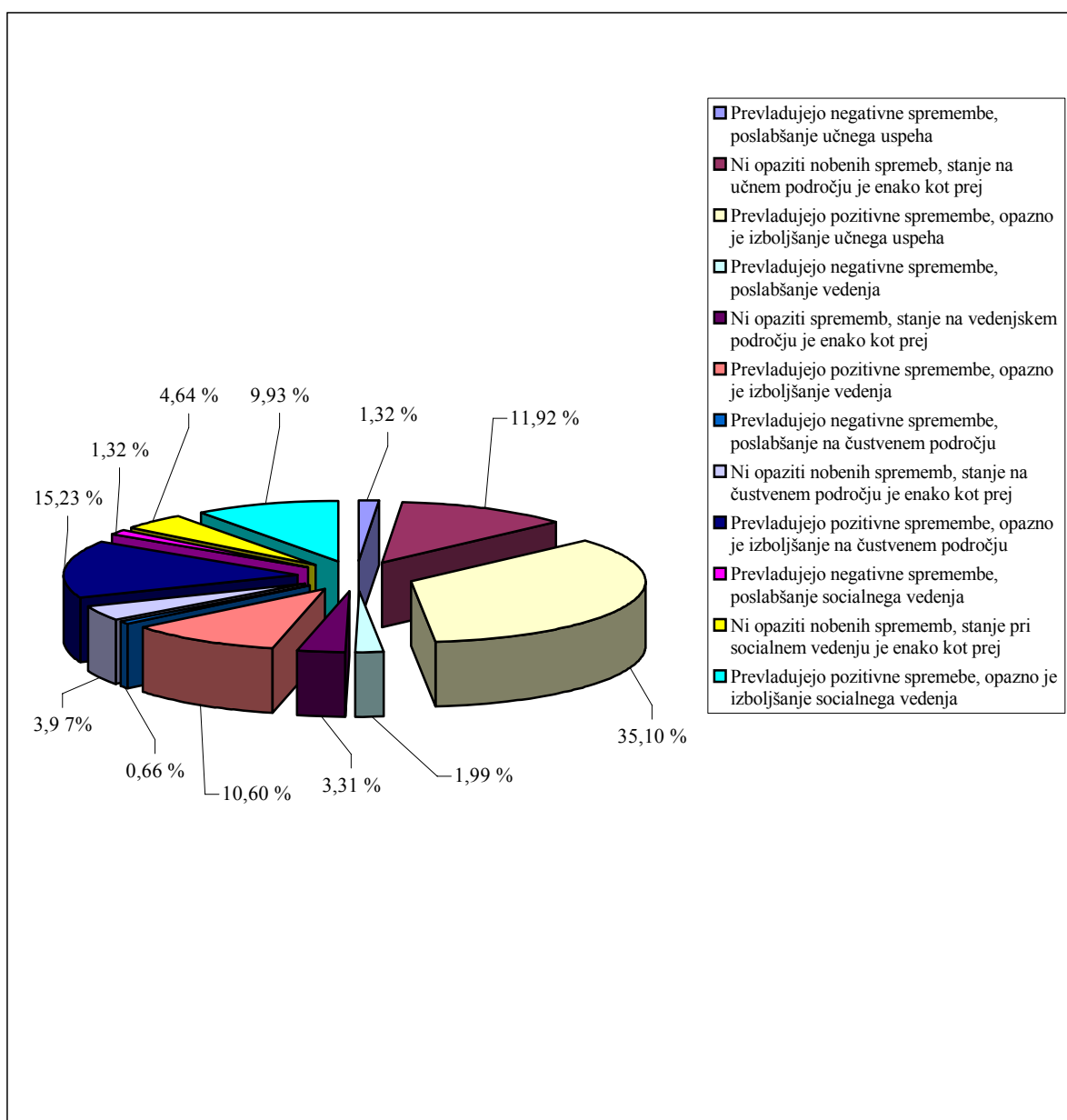
Graf 13: Kakšne spremembe v času pomoči opazate pri otroku?

Iz zgornjega grafikona 13 je razvidno, da 90,48 % staršev otrok, vključenih v program, pri svojem otroku opaža pozitivne spremembe in samo 9,52 % ne vidi nobenih sprememb. Prav tako je razvidno, da nobeden od staršev ne zazna negativnih sprememb.

Z indeksom pozitivnih učinkov so ocenjene spremembe pri otrocih. Starši so po navodilih v vprašalniku posamezne trditve ovrednotili z ocenami od –2 do 2, pri čemer –2 predstavlja najslabšo in 2 najboljšo oceno za posamezno trditev. Pridobivanje znanja, izpolnjevanje učnih obveznosti in posledično pridobivanje otrokovih učnih navad so starši ocenili z indeksom, ki povprečno predstavlja skoraj 75-odstotni delež; indeks povprečja treh omenjenih kategorij, gledano na najvišji mogoči indeks pozitivnih učinkov, znaša 89,6 od skupno mogočega 126. Z zelo visokim indeksom, 94, so starši ovrednotili počutje otrok v šoli in z indeksom 68 otrokovo veselje do učenja, z indeksom 90 pisanje domačih nalog in z indeksom 76 čas, ki ga otrok porabi za učenje. Če še enkrat pogledamo delež navedenih indeksov v primerjavi z najvišjim mogočim seštevkom vseh indeksov, lahko vse spremembe, ki so povezane z učenjem in znanjem otrok, označimo kot pozitivne. Indeks vedenja otrok, kot so ga ovrednotili starši, je 80, indeks zadovoljstva otrok in sklepanja novih prijateljstev 87, indeks druženja na delavnicah 82 in indeks organiziranega preživljanja prostega časa 87. Deleži indeksov na področju socialnega druženja z vrstniki in preživljanja prostega časa glede na najvišji mogoči indeks kažejo, da starši na teh področjih pri svojih otrocih opazajo premike v izrazito pozitivni smeri (glej tabelo 22).

Graf 14: Kakšne spremembe ste v času nudenja pomoči doslej opazili pri otroku?

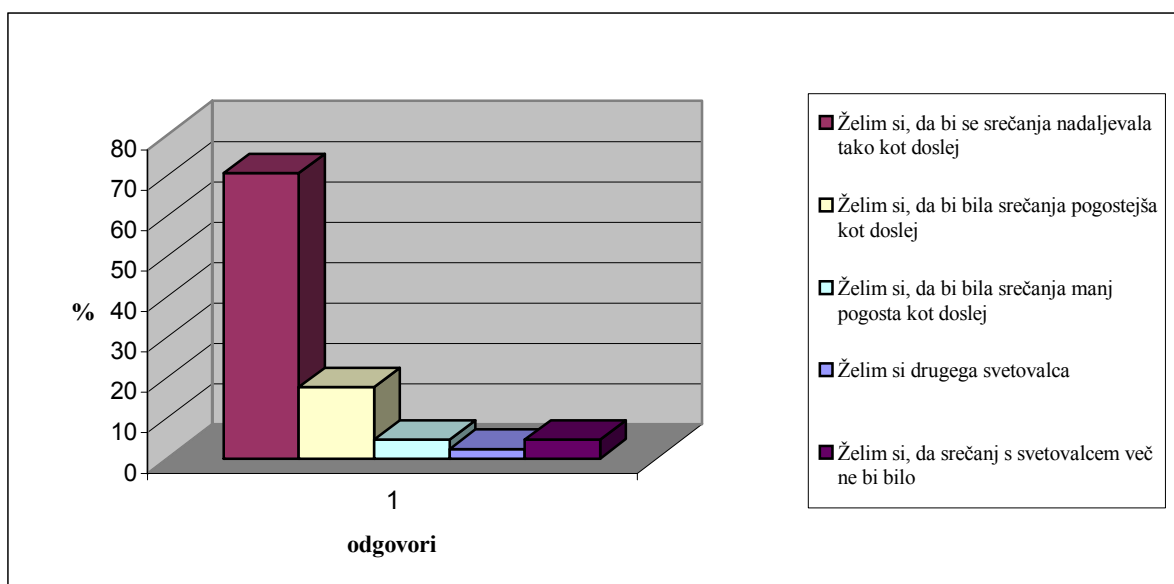

Šole so ovrednotile spremembe otrok (glej graf 14) na področju učnega uspeha, v čustvenem reagiranju otrok, v vzorcih vedenja otrok in spremembe v njihovem socialnem vedenju, kar predstavlja okvire druženja otrok s svojimi vrstniki v šoli. Na prvo mesto je postavljena pozitivna sprememba na področju učnega uspeha s 35,10 %, sledijo izboljšanje reagiranja otrok na čustvenem področju s 15,23 %, pozitivne spremembe na področju vedenja z 10,60 % in izboljšanje na področju socialnega vedenja otrok z 9,93 %. Negativne spremembe na omenjenih področjih zajemajo nizke deleže, nekoliko višji strukturni del pogače (11,92 %) pa pripada otrokom, za katere šole menijo, da se učni uspeh ni niti izboljšal niti poslabšal.

Ob teh podatkih moram pojasniti, da v program niso vključeni zgolj otroci s težavami na učnem področju, ampak so enako pomembne tudi druge komponente, in sicer njihovo

vedenje, čustvene reakcije in druženje s sošolci ter drugimi vrstniki. Nekoliko višji strukturni delež utemeljujem s tem, da v prej omenjeni segment padejo predvsem otroci, ki so v program vključeni zaradi boljšega izkoriščanja prostega časa in druženja, kajti delež tistih, pri katerih šole opazajo pozitivne spremembe na področju učnega uspeha, je trikratnik deleža, za katere ocenjujejo, da na področju učnega uspeha ni opaziti sprememb.

Graf 15: Kaj si želiš za naprej?

Na vprašanje, kaj si želijo za naprej (glej tabelo 9 in graf 15), je 60 otrok odgovorilo, da želijo, da se srečanja nadaljujejo tako kot doslej, 15 otrok želi srečanja bolj pogosto, 4 otroci želijo manj pogosta srečanja in prav toliko otrok srečanj s svetovalcem ne bi pogrešalo. 2 otroka sta izrazila željo po drugem svetovalcu.

Iz tabele 24 je razvidno, da si večina, tj. 60 staršev, želi pomoč tudi v naslednjem šolskem letu. To utemeljujejo z različnimi odgovori, ki se na navezujejo na šolsko delo (učne navade, učenje, strokovna pomoč pri učenju, učni uspeh), prosti čas (igre, šport), socialno učenje in druženje (delavnice, prireditve). Pomaga pa jim tudi kot staršem (razbremenijo se pri učenju otrok, otrok popoldan ni sam zaradi izmenskega dela). Tri družine so navedle, da si pomoči več ne želijo (dokončanje osnovne šole, zapolnitev vrzeli v znanju, otrok odklanja pomoč).

Odgovori otrok in staršev kažejo, da so pomoč dobro sprejeli in da so z njo zadovoljni, po drugi strani pa kažejo na to, da se razmere v družini niso izboljšale v tolikšni meri, da pomoč več ne bi bila potrebna. Starši so na vprašanje, kakšne predloge imajo za delo vnaprej, najpogosteje navedli željo, da se svetovalci ne bi menjali tako pogosto, kot je v praksi zaradi

organizacije in izvedbe javnih del. Isto mnenje je zaslediti pri osnovnih šolah. Vsaka pozitivna sprememba, ki se kaže v šolski uspešnosti, bolj odgovornem vedenju, v bolj pozitivni samopodobi, okrepljenem samospoštovanju in v izboljšanem funkcioniranju v medosebnih odnosih, pomeni za otroka razvojni zagon na poti k osebnostni zrelosti.

Kvaliteta odnosa svetovalcev – otrok in doseženi premiki pri otrocih so dovolj jasno in oprijemljivo dokazani tako z odgovori na vprašalnike kot v študiji primera.

Z rezultati raziskave sem dokazala, da so predstavniki šole in starši pozitivno ocenili otroke na področjih učnih navad in učnega uspeha. Oboji opazijo pri otrocih pozitivne premike glede druženja z vrstniki in preživljanja prostega časa. Zgolj v omembo naj še enkrat omenim, da iz izkušenj pri mojem delu ugotavljam, da so problemi vključenih otrok mnogokrat kompleksne narave in moramo največkrat pri otroku blažiti negativne strani in slabosti tako pri učnem uspehu kot pri njihovi igri in druženju.

2.3.3.1.2. Učinki na izvajalce programa

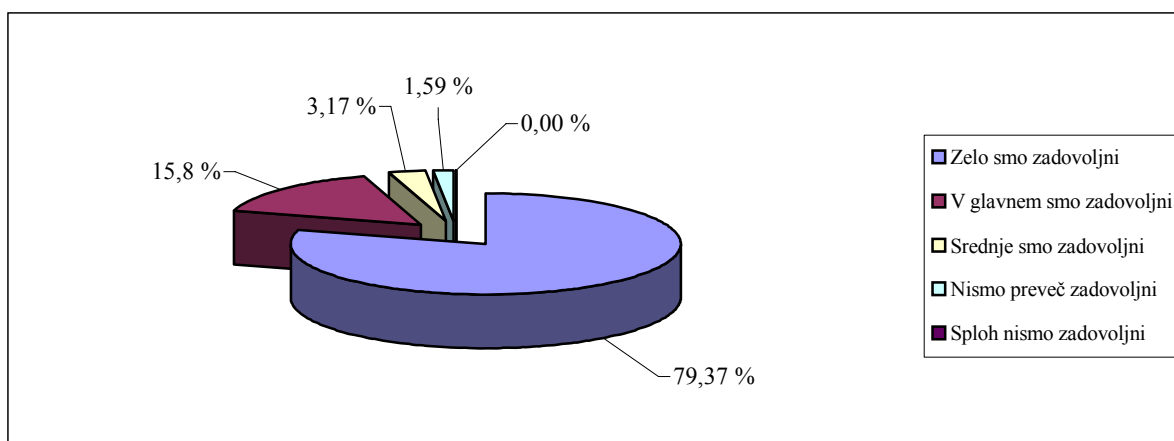
Učinke programa na izvajalce sem ugotavljala z izračunavanjem indeksov pozitivnega učinka (glej tabelo 33). Vrednotenje trditve s strani svetovalcev je pokazalo, da dobrih 80 % izvajalcev gleda pozitivno na program, kar predstavlja indeks pri trditvah glede razvijanja novih zmožnosti, motivacije samega dela, ki ga opravljajo, kreativnosti, v povprečju 23, kar dokazuje pozitivno učinkovanje programa na omenjenih področjih na svetovalca. Indeks pozitivnih učinkov pri trditvi spoznavanja institucij doseže vrednost 23 od skupne 28. Podobno vrednost, vrednost 22, doseže indeks pri trditvah nudenja pomoči drugim in občutka koristnosti. Indeks 20 od skupnega 28 pa je vrednost indeksa pri trditvi glede osebnostnega razvoja, kar predstavlja 71,43-odstotni delež in nedvomno potrdi tretje zastavljeno hipotezo, da več kot polovica svetovalcev z delom, ki ga opravlja, tudi osebnostno raste in se razvija. Slabih 60 % svetovalcev je ovrednotilo svoje delo v povezavi z osebnim zadovoljstvom, samopotrditve in uspešnosti pri doseganju zastavljenih ciljev programa. Indeks je dosegel vrednost 8 od skupne 28 pri opredelitvi stresnih situacij pri delu in vrednost 10 pri čustveni obremenjenosti z delom.

Delo svetovalcev so po posameznih trditvah ovrednotili tudi otroci (glej tabelo 8). Otroci so delo svetovalca z njimi, in sicer na učnem področju, zelo pozitivno ovrednotili, saj indeks

pozitivnih učinkov v povprečju preseže 70-odstotni delež (indeks preseže vrednost 120 od skupne 170). Indeks pri trditvah, da je svetovalec postal njihov prijatelj, da z njegovo pomočjo lažje shaja z učitelji, da ima boljše odnose z vrstniki in s starši, doseže v povprečju vrednost 105 od 170, kar predstavlja 60-odstotni delež. Indeks glede trditev, da je svetovalec človek, ki ga ima otrok za zgled in ki mu deli koristne nasvete, pa je dosegel vrednost 134 oz. 135, kar predstavlja slabih 80 %.

Vseh 14 svetovalcev, ki izvajajo program Socialnopedagoška pomoč družini, je istega mnenja, da naj bi se ta vrsta pomoči družini uzakonila in na ta način dobila svojo samostojno pravno podlago. To bi bila rešitev za mnoge pomanjkljivosti, ki zaradi lukenj v zakonodaji niso izvedljive. Svetovalci svoje delo sprejemajo pozitivno, kar kaže število pritrdilnih odgovorov na vprašanje, ali bi to delo opravljali, če bi to bila redna služba, ne pa zaposlitev preko javnih del. Vsi so odgovorili pritrdilno, od tega je 9 svetovalcev svoj odgovor opredelilo pogojno, in sicer bi to delo opravljali v primerih, če bi prejeli boljše plačilo in regres, če bi razpolagali s službenim avtomobilom, telefonom in službenim prostorom za pripravo na delo, če bi se udeleževali večjega števila izobraževanj. Menim, da so naštet pogoji naravnani v smer, ki posamezniku na nek način omogoča identifikacijo s svojim delom in matično organizacijo.

Graf 16: Kako ste zadovoljni s svetovalcem?

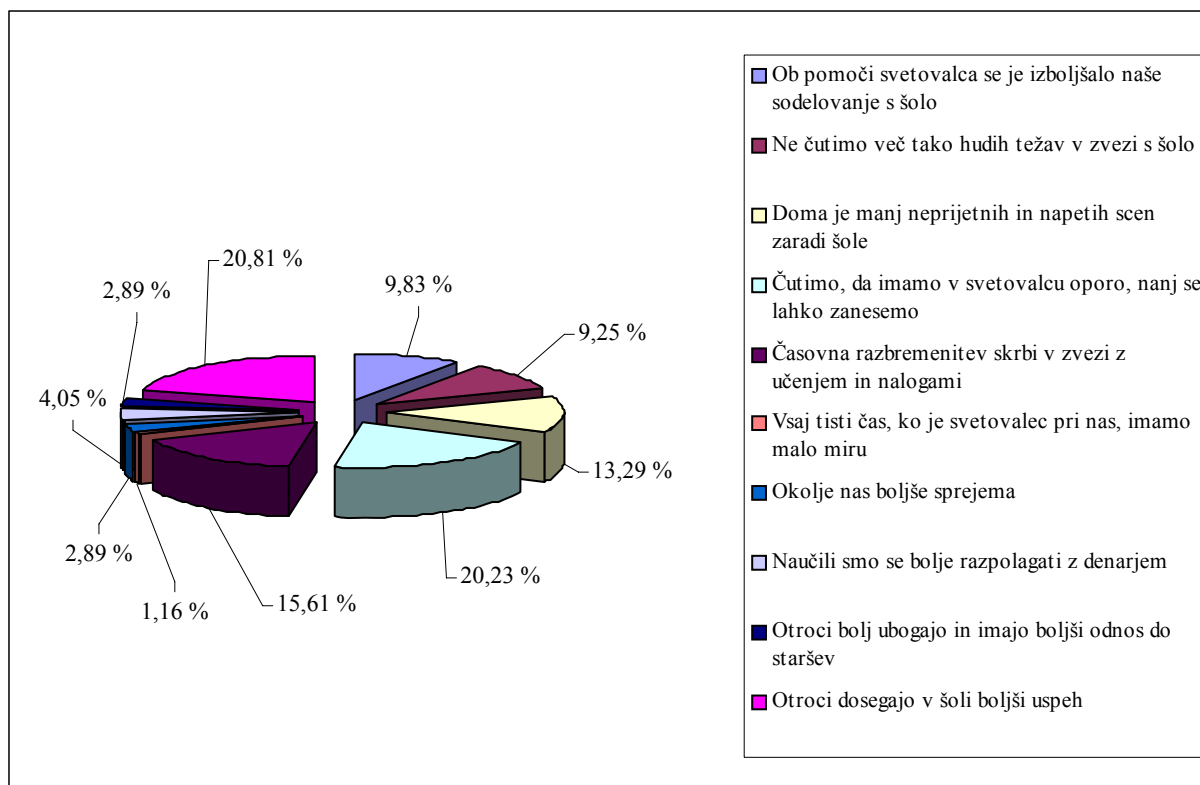

Graf 16 prikazuje, da je slabih 80 % vseh staršev zelo zadovoljnih s svetovalcem in z njegovim delom z otroki, slabih 16 % pa je v glavnem zadovoljnih s svetovalcem. Le 1,59 % staršev je takih, ki niso preveč zadovoljni s svetovalcem in njegovim delom.

2.3.3.2. Evalvacija programa na skupinski ravni

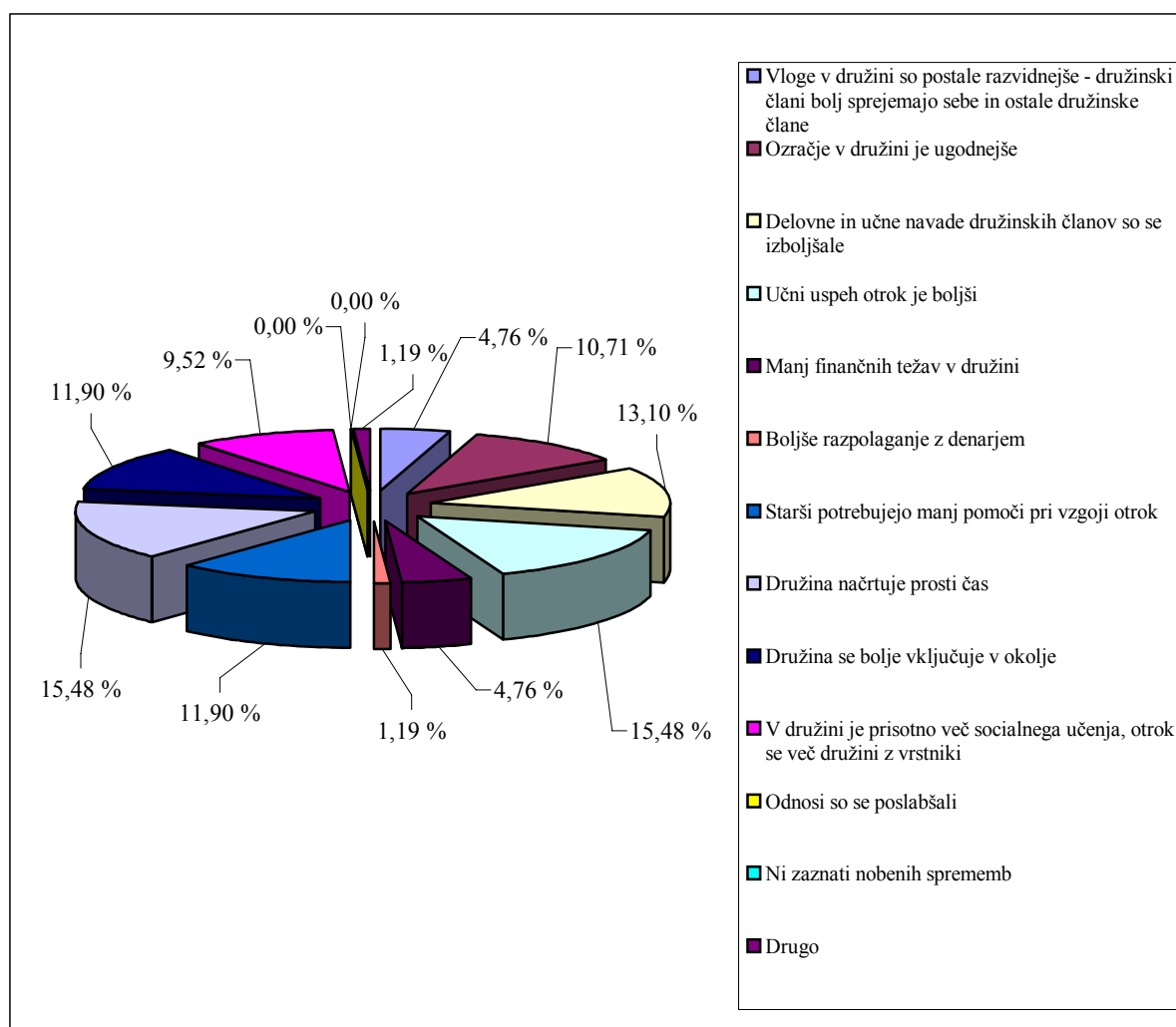
V sledečem poglavju so preverjeni učinki programa na družino.

Graf 17: V čem vidite korist pomoči za vas, starše?

Graf 17 prikazuje, da je dobrih 20 % staršev program in obenem delo svetovalcev ocenilo, da v svetovalcu čutijo oporo in da otroci v šoli dosegajo boljši uspeh. 15,61 % jih meni, da jih je svetovalec razbremenil skrbi pri učenju z otroci, 13,29 % pa, da je sedaj manj neprijetnih situacij zaradi šole. Z deleži pod 10 % se zvrstijo trditve, da se je s svetovalcem izboljšalo sodelovanje s šolo, da ne čutijo več tako hudih težav v zvezi s šolo, da sedaj bolje razpolagajo z denarjem, da jih okolje bolje sprejema, da imajo z otroci boljši odnos in da imajo več časa zase, ko jih obišče svetovalec in dela z otrokom.

Graf 18: Kaj se je spremenilo v družinah, ki jih obiskuješ?

Graf 18 prikazuje rezultate in spremembe v družini skozi oči svetovalcev. Svetovalci s 15,48 % na prvo mesto postavljajo učni uspeh otrok in njegovo učinkovitejše načrtovanje prostega časa. 13,10 % svetovalcev meni, da so se delovne in učne navade družinskih članov izboljšale, 11,90 %, da starši sedaj potrebujejo manj pomoči pri vzgoji svojih otrok in da se otrok bolje vključuje v okolje, s slabimi 10 % sledi trditev, da je otrok pridobil na socialnem učenju in se več družini z vrstniki, sledijo še opredelitve, da so vloge v družini jasnejše in je manj finančnih težav, boljše razpolaganje z denarjem in da je klima v družini boljša.

2.3.3.3. Evalvacija ciljev in učinkov programa na skupnostno-organizacijski ravni

Zanima me vpliv programa na CSD in njegove relacije z zunanjim okoljem. Učinke programa na skupnostno-organizacijski ravni lahko strnemo v ugotovitev, da je CSD z izvajanjem programa bistveno pridobil na učinkovitosti v svoji temeljni socialnovarstveni funkciji, in sicer v dveh smereh:

- v razširitvi ponudbe storitev (gre za novo vrsto storitev, po kateri v okolju obstaja povpraševanje, CSD jo ponuja, drugih izvajalcev pa ni) in
- v novi kvaliteti določenih utečenih storitev (ko vključitev v program predstavlja dopolnilo v kompleksnem socialnem delu z družino ali celo nadomestilo za ukrepe represivnega poseganja v družino).

Program hkrati prispeva k preobrazbi centra iz bolj zaprte, samozadostne in birokratske organizacije v odprt in fleksibilen organizem, ki se zmore prilagajati spremembam in k razvoju novih preventivnih programov, kar je konkretni prispevek programa k razvoju CSD.

Organizacijo kot zaprti sistem je potrebno reorganizirati v odprt sistem, ki mora vzpostaviti odnos z okoljem, zaznavati potrebe in stiske ogroženih in izključenih skupin prebivalcev, razvijati nove pristope in programe pomoči, v skladu s tem na novo opredeliti svoje kratkoročne, srednjeročne in dolgoročne cilje in biti nenehno v interakciji s svojim okoljem, z uporabniki in zunanjimi deležniki, ter hkrati navznoter nanovo organizirati strokovno delo, prilagojeno novi vlogi organizacije.

Razširitev ponudbe storitev, nova kvaliteta storitev, uveljavitev centra v okolju ter preobrazba v odprt in fleksibilen organizem predstavljajo za center dovolj oprijemljivo korist. Kljub temu, da program ne prinaša materialne koristi, je torej dovolj razlogov za investiranje energije v prihodnost programa.

2.3.3.4. Zaključki evalvacije ciljev in učinkov programa

Za uspešen socialnovarstveni program javnih del je nujno, da je dobro umeščen v skupnem prostoru potreb in prinaša pozitivne učinke vsem trem soudeležnim stranem: (1) uporabnikom, (2) izvajalcem in (3) izvajalski organizaciji:

- pri uporabnikih zasledimo boljše vključevanje v socialno interakcijo, boljše opremljenost s socialnimi veščinami, izboljšano šolsko uspešnost, boljše mnenje o sebi, kvalitetnejše

preživljanje prostega časa, večjo funkcionalnost družin, kar vsem vključenim otrokom omogoča boljšo perspektivo v življenju,

- pri izvajalcih je viden napredek pri osebnostni rasti,
- pri izvajalski organizaciji pa so opazne razvojne spremembe, večja odprtost, večja učinkovitost in izboljššan položaj v okolju.

3. SKLEPI

Program Socialnopedagoška pomoč družini se je v okviru Centra za socialno delo Murska Sobota začel izvajati v letu 1994. Nastal je kot odgovor centra na zaznavne potrebe po pomoči otrokom in družinam s psihosocialnimi motnjami v okolju, hkrati pa tudi kot odgovor na uvedbo javnih del v okviru ukrepov aktivne politike zaposlovanja.

Generalni cilj programa je sekundarna preventivna dejavnost, torej ukvarjanje s posebej ogroženimi otroki z namenom, da bi izboljšali njihove razvojne možnosti. Pomoč otroku oz. družini se izvaja na način, da izvajalci/svetovalci, ki so brezposelne osebe, vključene v program javnih del, prihajajo v družine dva- do trikrat tedensko po dve uri. V začetku nudijo predvsem učno pomoč otroku, pozneje pa se pomoč usmeri k celotni družini.

Družine, ki so vključene v program, so se znašle v številnih težavah in v različnih disfunkcijah, ki jih same niso zmožne rešiti. V njih so ogroženi otroci, zato program uvrščamo v sekundarno preventivo. Cilj programa je tudi v tem, da otroci ostanejo v družinah in da družinski sistem ne razpade.

Poleg ciljev ima program izoblikovano teoretično osnovo in pravila za ravnanje, opredeljene uporabnike, organizacijsko strukturo znotraj CSD Murska Sobota, lastno identiteto, predvideno proceduro vključevanja novih družin in otrok ter izdelana merila za vključevanje novih izvajalcev (pogovor s kandidatom, najmanj V. stopnja izobrazbe, motivacija za delo v programu, afiniteta za delo z otroki).

Program se širi in razvija vse od svojega nastanka. S svojimi zmogljivostmi ne dohaja potreb po tovrstnih storitvah v okolju. Tudi danes, ko dela v programu štirinajst izvajalcev, je stalno nekaj družin, ki čakajo na vključitev.

Namen naloge je kompleksno ovrednotenje programa Socialnopedagoška pomoč družini, ki zajema evalvacijo vloženega napora v nastajanje in razvoj programa, evalvacijo procesa izvajanja programa in evalvacijo ciljev ter učinkov programa na individualni, skupinski in skupnostno organizacijski ravni. Z evalvacijo se program potrjuje kot smiselna, potrebna in učinkovita oblika pomoči družini. S strani uporabnikov in družbene skupnosti je program dobro sprejet. Prevladujejo pozitivne ocene pri otrocih, starših, osnovnih šolah in izvajalcih, ki ocenjujejo, da z vključitvijo v program pridobivajo otroci (izboljšanje učnega uspeha in samopodobe), družine, izvajalci (osebnostna rast) in Center za socialno delo Murska Sobota (večja učinkovitost).

Tri hipoteze so v celoti potrjene: (I) več kot polovica družin, vključenih v program, spada v nižji socialnoekonomski razred, (II) vključenost otrok pomembno vpliva na izboljšanje učnega uspeha, preživljanje prostega časa in socialnega učenja in (III) več kot polovica izvajalcev, ki so vključeni v program, pridobi na osebni rasti.

Delno je potrjena hipoteza (IV), da program Socialnopedagoška pomoč družini spodbuja nove programe v okolju. Kar se tiče razvoja novih preventivnih programov v okviru CSD Murska Sobota, jo lahko delno potrdim, saj je v zadnjih treh letih program spodbudil štiri nove preventivne programe. Na žalost pa ni spodbudil nobenega novega preventivnega programa s podobno vsebino izven CSD Murska Sobota.

Težavo v izvajanju programa Socialnopedagoška pomoč družini predstavljajo predvsem javna dela, ki poleg tega, da omogočajo izvajanje za družine izredno pomembne in potrebne oblike pomoči, prinašajo kopico problemov za vodjo programa, saj lahko izvajalec v programu ostane najdlje eno leto (nenehna edukacija, tako rekoč od začetka, nenehno na novo vzpostavljanje skupinske dinamike, nenehno vnovično prilagajanje, pisanje kopice priporočil in negotovosti) kot tudi za uporabnika (navezovanje stikov in odnosov do vedno novih svetovalcev), kar je težavno za vsakogar, še posebno za člane družine, ki jih označujemo kot zaprte, pa tudi za izvajalce same (saj jim vzbuja negotovost, nelagodnost in jim otežuje občutek uspešnosti).

Storitev Pomoč družini za dom skupaj s psihosocialnim programom Socialnopedagoška pomoč družini je mogoče pod določenimi pogoji v določenem obsegu izvajati s programi javnih del. Zaradi zagotovitve kontinuitete in kompletnejše strokovne podpore pa bi bilo nujno to obliko čim prej preoblikovati v redno dejavnost. Lahko rečemo, da je Center za

socialno delo Murska Sobota ustvaril vse potrebno za prehod programa Socialnopedagoška pomoč družini v redno dejavnost (mreža uporabnikov, usposobljeni izvajalci in usposobljeni strokovni delavec za vodenje). Težava je v tem, da se tovrstni program javnih del lahko preoblikuje le v nepridobitno dejavnost, ki lahko preživi samo ob podpori države ali lokalne skupnosti. Ta pa je dražja od javnih del.

4. LITERATURA

- Bass, Lessie, Dosser, David in Powell, John (2001): »Words Can Be Powerful: Changing the Words of Helping to Enhance Syestem of Care«. Journal of Family Social Work, 5, 3:35– 48.
- Blow, Adrian in Timm, Tina (2002): »Promoting Community through Family Therapy: Helping Clients develop a network of signiticant social relationships«, Journal of Systemic Therapies, Vol.21, No. 2. str. 67–89.
- Bole, Metoda (1998): Psihosocialna pomoč družini: predstavitev projekta in rezultatov; Socialno delo 6, (437–475).
- Čačinovič Vogrinčič, Gabi (1991): Socialno delo z družino. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- Čačinovič Vogrinčič, Gabi (1992): Psihodinamski procesi v družini. Ljubljana: Advance.
- Čačinovič Vogrinčič, Gabi (1998): Psihologija družine. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Čačinovič Vogrinčič, Gabi (2000): Socialno delo z družino – študijsko gradivo. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- Čačinovič Vogrinčič, Gabi (2003): Socialno delo z družino – študijsko gradivo. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- Čačinovič Vogrinčič, Gabi (2004/05): »Teorije pomoči: študijsko gradivo«, Magistrski študij Sociologija – Socialno delo v skupnosti. Ljubljana. Fakulteta za socialno delo in Fakulteta za družbene vede.
- Čačinovič Vogrinčič, Gabi, Kobal, Leonida, Mešl, Nina in Možina, Miran (2005): Vzpostavlanje delovnega odnosa in osebnega stika. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.
- De Vries, Sjef in Bouwkamp, Roel (1995): Psihosocialna družinska terapija. Logatec: Firis.

- Evalvacija socialnovarstvene storitve »Pomoč družini za dom« in programov psihosocialne pomoči družini v centrih za socialno delo/ [gradivo pripravili Boris Sunko...[et al.], (2001) Ljubljana: Skupnost centrov za socialno delo Slovenije.
- Gregorčič, Marta in Hanžek, Matjaž (ur) (2001): Human development report Slovenia 2000– 2001. Ljubljana: Urad RS za makroekonomske analize in razvoj.
- Haralambos, Michael in Holborn, Martin (1999): Sociologija. Teme in pogledi. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Inštitut RS za socialno varstvo (2005): Spremljanje učinkov izvajanja Nacionalnega programa socialnega varstva. Ljubljana: Inštitut RS za socialno varstvo.
- Kavčič, Bogdan (1991): Sodobna teorija organizacije. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Kobal, Darja (2000): Temeljni vidiki samopodobe. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Kolarič, Zinka (1995): Evalvacija javnih del na področju socialnega varstva. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Kraševac Ravnik, Erna (1999): Ekonomski in socialni dejavniki duševnega zdravja ter obrobne skupine otrok in mladostnikov. Ljubljana: Kolaborativni center Svetovne zdravstvene organizacije za duševno zdravje otrok pri Svetovalnem centru za otroke, mladostnike in starše & Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije.
- Kresal, Barbara (2002): Zakon o delovnih razmerjih s komentarjem in stvarnim kazalom. Ljubljana: Primath.
- Lukšič Hacin, Marina (1999): Multikulturalizem in migracije. Ljubljana: Založba ZRC.
- Lüssi, Peter (1990): Sistemski nauk v socialnem delu. Socialno delo 29: 81–94. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- Lüssi, Peter (1990): Systemische Sozialarbeit. Haupt: Bern.
- Malnar, Brina (1996): Zaznava družbene neenakosti. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Maučec, Nataša (2000): Kakovost delovnega življenja na Centru za socialno delo Murska Sobota. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- Meglič Črnak, Andreja, Barle, Andreja, Novak, Mojca in Žerovnik, Vojka (2003): »Boj proti revščini in socialni izključenosti«. V: Maja Vojnovič (ur.): Nacionalni razvojni program za izboljšanje položaja otrok v RS za obdobje 2003–2013,

Ministerstvo za delo, družino in socialne zadeve, Svet za otroke. Ljubljana: Slovenski odbor za Unicef.

- Mesec, Blaž (1994): Evalvacija prostovoljnega dela, Socialno delo 33. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- Mesec, Blaž (1997): Metodologija raziskovanja v socialnem delu I. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- Mesec, Blaž, Postrak, Milko, Rode, Nino, Kern, Bojan in Cigoj Kuzma Nika (1999): Evalvacija preventivnih programov centrov za socialno delo 1995-1998. Socialno delo, 38, 3: 135–150.
- Mesec, Blaž (2000): Študija primera – študijsko gradivo. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- Mesec, Blaž in Ovsenjak, Marija (2005): Organizacija in vodenje skupnostnih projektov socialnega dela. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede in Fakulteta za socialno delo.
- Mikuš Kos, Anica (1999): Različnim otrokom enake možnosti. Ljubljana: Zveza prijateljev mladine Slovenije.
- Milošević, Vida (1994): Supervizija – metoda za profesionalce. Socialno delo, 33, 6: 475–487.
- Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (2000): Program boja proti revščini in socialni izključenosti. Ljubljana: Ministrstvo za delo družino in socialne zadeve.
- Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve (2002): Poročilo o izvajanju strategij socialnega izključevanja ter uresničevanju boja proti revščini in socialni izključenosti. Ljubljana: Ministrstvo za delo družino in socialne zadeve.
- Musek, Janek in Pečjak, Vid (2001): Psihologija. Ljubljana: Educy.
- Novak, Mojca (1994a): Dober dan revščina: Dejstva, pristopi, politike. Ljubljana: Socialna zbornica Slovenije.
- Novak, Mojca (1994b): Antropologija revnega vsakdana. Tretji dan 23 (9): 23–26.
- Novak, Mojca (1996): Razvoj evropskih modelov države blaginje. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo & Institut Republike Slovenije za socialno varstvo.
- Ovsenik, Marija in Ambrož, Milan (1999): Neprofitni avtopoetični sistemi. Ljubljana: Institut za samorazvoj d.o.o.
- Pavliha, Milan (1996): Javna dela v Sloveniji. Ljubljana: Republiški zavod za zaposlovanje.

- Ramovš, Jože (1999): Slovenska socialna med včeraj in jutri. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka.
- Rapoša Tanjšek, Pavla (1990): Skupnostni pristop kot temeljno načelo socialnega dela. Socialno delo 29, 1–3: 63–68.
- Rapoša Tanjšek, Pavla (2001): Pregled vsebine predavanj iz skupnostnega socialnega dela. Tipkopis. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- Rener, Tanja (1995): »Ideologija krize«, V: Rener, T., Potočnik, V., Kozmik, V. (ur): Družine. Različne – enakopravne. Ljubljana: Vitrum.
- Satir, Virginia (1995): Družina za naš čas. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Skynner, Robin in Cleese, John (1994): Družine in kako v njih preživeti. Ljubljana: Tangram.
- Sieder, Reiner (1998): Socialna zgodovina družine. Ljubljana: Studia humanitatis.
- Splichal, Slavko (1997): Javno mnenje: teoretski razvoj in spori v XX. stoletju. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Stritih, Bernard (1993): Normativi in standardi v socialnem varstvu. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- Stropnik, Nada (1997): Ekonomski vidiki starševstva. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Sunko, Sonja (1996): Evalvacija preventivnega programa »Skupaj zmoremo«. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
- Švab, Alenka (2001): Družina; od modernosti k postmodernosti. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Saleebey, Dennis (2000): Introduction. Power in the People«, V: Saleebey, d. (ur.), The strengths perspective in Social work Practice, Allyn and Bacon, str. 1–22.
- Saleebey, Dennis (2002): »The Strengths Approach to Practice«, V: Saleebey, D. (ur.), The strengths Perspective in Social work Practice, Allyn and Bacon, str. 80–94.
- Satir, Virginia (1995): Družina za naš čas. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Stanovnik, Tine (1994): Revščina in življenjski standard v Sloveniji. Razgledi, let. 3, št. 22, st. 20–21.
- Tomoti, Martina (1994): Knjiga o družini. Ljubljana: EWO.
- Ule, Mirjana (2002): Ekonomsko socialni položaj mladih družin v Sloveniji. Končno poročilo. FDV. Ljubljana: Center za razvoj kakovosti.

- Ule, Mirjana (2003): Kakovost življenja otrok in mladostnikov v Sloveniji: Fazno poročilo. FDV. Ljubljana: Center za socialno psihologijo.
- Trbanc, Martina (1996): Socialna izključenost: koncept, obseg in značilnosti. V: Svetlik, I. (ur.): Kakovost življenja v Sloveniji. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Žnidarec Demšar, Simona (2003): Skupnostna usmeritev v socialnem delu. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Pravni viri:

- Nacionalni program razvoja trga dela in zaposlovanja do leta 2006 (Ur. l. RS št. 89/01).
- Nacionalni program socialnega varstva do leta 2005 (Ur. l. RS, št. 31/00).
- Pravilnik o standardih in normativih socialno varstvenih storitev (Ur. l. RS, št. 52/95, 2/98, 19/99, 28/99, 127/03 in 125/04).
- Statut Centra za socialno delo Murska Sobota.
- Ustava Republike Slovenije (Ur. l. RS, št. 33/91-I, 42/97, 66/02, 24/03 in 69/04).
- Zakon o delovnih razmerjih (Ur. l. RS, št. 42/02).
- Zakon o družbenem varstvu dušeno in telesno prizadetih (Ur. l. RS, št. 41/83).
- Zakon o izvajanju rejniške dejavnosti (Ur. l. RS, št. 110/02).
- Zakon o izvrševanju kazenskih sankcij (Ur. l. RS, št. 22/00 in 52/02).
- Zakon o socialnem varstvu (Ur. l. RS, št. 36/04).
- Zakon o splošnem upravnem postopku (Ur. l. RS, uradno prečiščeno besedilo št. 24/06).
- Zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih (Ur. l. RS, št. 97/01 in 11/03).
- Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (Ur. l. RS, št. 54/00).
- Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Ur. l. RS, uradno prečiščeno besedilo 69/04).
- Zakon o zaposlovanju in zavarovanju za primer brezposelnosti (Ur. l. RS, št. 5/91, popravka 17/91, 12/92, 71/93, popravek 2/94, 38/94, 69/98, 97/01, 42/02 in 67/02).

Drugi viri:

- Poročilo o delu Centra za socialno delo Murska Sobota za leto 1994, 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004 in 2005, Center za socialno delo Murska Sobota.

5. PRILOGE

PRILOGA A: Vprašalnik psihosocialne pomoči družini (za otroke)

PRILOGA B: Vprašalnik psihosocialne pomoči družini (za starše)

PRILOGA C: Vprašalnik psihosocialne pomoči družini (za svetovalce)

PRILOGA Č: Vprašalnik psihosocialne pomoči družini (za osnovne šole)

PRILOGA D: Rezultati vprašalnika za otroke

PRILOGA E: Rezultati vprašalnika za starše

PRILOGA F: Rezultati vprašalnika za svetovalce

PRILOGA G: Rezultati vprašalnika za OŠ

PRILOGA H: Primerjava podatkov iz vprašalnikov za OŠ, svetovalce in starše

PRILOGA I: Članki

PRILOGA A: Vprašalnik psihosocialne pomoči družini (za otroke)

Ime in priimek:

Šola:

V mesecu januarju 2006 si vključen v program Socialnopedagoška pomoč družini in imaš pomoč svetovalca. Želela bi izvedeti nekaj več o tem, kako to pomoč doživljaš, zato te prosim, da odgovoriš na naslednja vprašanja:

1. Kako si sprejel pomoč svetovalca?

- a) Z veseljem, sam sem si to želel
- b) Prostovoljno, vendar ne navdušeno
- c) Sprejel sem, ker so mi tako rekli

2. Kako doživljaš srečanja s svetovalcem?

- a) Vedno ga težko pričakujem, da pride
- b) Navadno se veselim, da pride
- c) Pričakujem ga brez navdušenja, vendar tudi brez odpora
- d) Večkrat, ko ga čakam, si želim zbrisati kam drugam

3. Kaj vse skupaj počneta? (Možnih je več odgovorov)

- a) Učiva se, rešujeva naloge
- b) Delava domače naloge
- c) Igrava se
- č) Pogovarjava se o drugih stvareh
- d) Greva kam skupaj (na sprehod, na sladoled itn.)
- e) Se ukvarjava s kakšnim športom
- f) Greva na kakšno prireditev
- g) Se druživa z drugimi svetovalci in otroki
- h) Drugo (napiši):

4. Ali ti srečanja s svetovalcem koristijo pri šolskem uspehu?

Odgovor ovrednotite tako, da označite eno vrednost izmed navedenih, vrednost -2 pomeni najslabšo oceno, vrednost 2 pa najboljšo oceno navedenega mnenja.

a) Brez svetovalca bi težko izdelal razred

-2	-1	0	1	2
----	----	---	---	---

b) Pojasnjevanje, podajanje učne snovi

-2	-1	0	1	2
----	----	---	---	---

c) Izpolnjevanje šolskih obveznosti (domače naloge, izdelovanje referatov, sprotno učenje ...)

-2	-1	0	1	2
----	----	---	---	---

č) Učinek srečanj s svetovalcem

-2	-1	0	1	2
----	----	---	---	---

5. Ali so ti srečanja s svetovalcem razen učenja še za kaj dobrodošla oziroma koristna? (Možnih je več odgovorov)

Odgovor ovrednotite tako, da označite eno vrednost izmed navedenih, vrednost -2 pomeni najslabšo oceno, vrednost 2 pa najboljšo oceno navedenega mnenja.

a) Da, zelo: dobil sem prijatelja, s katerim se lahko pogovarjam o svojih problemih

-2	-1	0	1	2
----	----	---	---	---

b) Cenim ga kot človeka, ki mi je lahko za zgled

-2	-1	0	1	2
----	----	---	---	---

c) Večkrat mi da koristen nasvet, ki ga kdaj pa kdaj tudi upoštevam

-2	-1	0	1	2
----	----	---	---	---

č) Z njegovo pomočjo lažje shajam z učitelji

-2	-1	0	1	2
----	----	---	---	---

d) Pomaga mi, da sem vzpostavil boljše odnose z vrstniki

-2	-1	0	1	2
----	----	---	---	---

e) Pomaga mi, da me starši bolje razumejo

-2	-1	0	1	2
----	----	---	---	---

6. Kaj si želiš za naprej?

a) Želim si, da bi se srečanja nadaljevala tako kot doslej

b) Želim si, da bi bila srečanja pogostejša kot doslej

c) Želim si, da bi bila srečanja manj pogosta kot doslej

č) Želim si drugega svetovalca

d) Želim si, da srečanj s svetovalcem več ne bi bilo

PRILOGA B: Vprašalnik psihosocialne pomoči družini (za starše)

I. OSNOVNI PODATKI O DRUŽINI

1. Starša:
2. Število otrok v družini: Število otrok, vključenih v program:
3. Ostali člani družine:

II. SOCIALNOEKONOMSKI STATUS DRUŽINE

1. Izobrazba staršev

MATERE

OČETA

a) Nedokončana osnovna šola	a) Nedokončana osnovna šola
b) Dokončana osnovna šola	b) Dokončana osnovna šola
c) Poklicna šola	c) Poklicna šola
č) Srednja šola	č) Srednja šola
d) Višja ali visoka šola	d) Višja ali visoka šola

2. Zaposlitev staršev

- a) Nobeden od staršev ni zaposlen
- b) Zaposlen je eden od staršev
- c) Zaposlena sta oba starša

3. V katero skupino spadate glede na skupni mesečni dohodek (vsi dohodki, ki jih prejmete mesečno)?

- a) Do 100.000 SIT
- b) Do 150.000 SIT
- c) Do 200.000 SIT
- č) Več kot 200.000 SIT

4. Kje živi vaša družina?

- a) V hiši
- b) V stanovanjskem bloku
- c) V sobi
- č) Drugo: _____

5. Kakšno je vaše stanovanje?

- a) Hladno
- b) Vlažno
- c) Premajhno
- č) Slabo opremljeno
- d) Svetlo
- e) Temno
- f) Drugo: _____

III. RAZLOGI IN NAČIN VKLJUČITVE V PROGRAM

1. Kako ste izvedeli za to obliko pomoči?

- a) Od šolske svetovalne službe
- b) Od socialne službe
- c) Od sorodnikov, sosedov, prijateljev
- č) Pozanimal sem se sam
- d) Drugo: _____

2. Koliko časa svetovalec obiskuje družino?

- a) Do 3 mesece
- b) 3 do 6 mesecev
- c) 6 mesecev do 1 leta
- č) 1 do 2 leti
- d) 2 leti ali več

3. Kakšne vrste pomoči nudi svetovalec vašemu otroku? (Možnih je več odgovorov)

- a) Učna pomoč otrokom
- b) Aktivno preživljanje prostega časa
- c) Razvijanje delovnih in učnih navad
- č) Zmanjšanje odpora do učenja in šole
- d) Razvijanje primernega odnosa do vrstnikov in odraslih
- e) Socialno učenje in druženje
- f) Pomoč pri premagovanju težav v odraščanju

4. Kakšne vrste pomoči nudi svetovalec vam kot staršem? (Možnih je več odgovorov)

- a) Pomoč pri vzgoji otrok
- b) Pomoč pri utrjevanju starševske ali partnerske vloge
- c) Pomoč pri iskanju rešitev iz finančnih težav
- č) Pomoč pri razreševanju konfliktov
- d) Pomoč pri urejanju odnosov z okoljem (s sosedi, sorodniki, šolo)
- e) Pomoč pri vodenju družinske ekonomije

IV. ZADOVOLJSTVO S POMOČJO

1. Kako ste zadovoljni s svetovalcem?

- a) Zelo smo zadovoljni
- b) V glavnem smo zadovoljni
- c) Srednje smo zadovoljni
- č) Nismo preveč zadovoljni
- d) Sploh nismo zadovoljni

Če niste zadovoljni, zakaj? _____

2. Kakšne spremembe v času pomoči opazate pri otroku?

- a) Prevladujejo negativne spremembe
- b) Ne vidimo nobenih sprememb, stanje je enako kot prej
- c) Prevladujejo pozitivne spremembe

3. V čem se kažejo negativne spremembe in kako so te povezane s svetovalcem in pomočjo?

4. V čem vidite spremembe pri otroku oz. v čem se kaže korist pomoči svetovalca pri otroku? (Možnih je več odgovorov)

Odgovor ovrednotite tako, da označite eno vrednost izmed navedenih, vrednost -2 pomeni najslabšo oceno, vrednost 2 pa najboljšo oceno navedenega mnenja.

a) Pridobivanje znanja

-2	-1	0	1	2
----	----	---	---	---

b) Učni uspeh po prvem tromesečju

-2	-1	0	1	2
----	----	---	---	---

c) Izpolnjevanje šolskih obveznosti

-2	-1	0	1	2
----	----	---	---	---

č) Učne navade

-2	-1	0	1	2
----	----	---	---	---

d) Strah, odpor do šole

-2	-1	0	1	2
----	----	---	---	---

e) Počutje v šoli

-2	-1	0	1	2
----	----	---	---	---

f) Veselje do učenja

-2	-1	0	1	2
----	----	---	---	---

g) Izboljšanje v vedenju, manj prekrškov, bolj odgovorno vedenje

-2	-1	0	1	2
----	----	---	---	---

h) Zadovoljen s seboj

-2	-1	0	1	2
----	----	---	---	---

i) Sklepanje novih prijateljstev, druženje na delavnicah

-2	-1	0	1	2
----	----	---	---	---

j) Pisanje domačih nalog

-2	-1	0	1	2
----	----	---	---	---

k) Čas, ki ga porabi za učenje

-2	-1	0	1	2
----	----	---	---	---

l) Organizirano preživljanje prostega časa

-2	-1	0	1	2
----	----	---	---	---

m) Drugo: _____

-2	-1	0	1	2
----	----	---	---	---

5. V čem vidite korist pomoči za vas kot starše? (Možnih je več odgovorov)

- a) Ob pomoči svetovalca se je izboljšalo naše sodelovanje s šolo
- b) Ne čutimo več tako hudih težav v zvezi s šolo
- c) Doma je manj neprijetnih in napetih scen zaradi šole
- č) Čutimo, da imamo v svetovalcu oporo, nanj se lahko zanesemo
- d) Časovna razbremenitev skrbi v zvezi z učenjem in nalogami
- e) Vsaj tisti čas, ko je svetovalec pri nas, imamo malo miru
- f) Okolje nas bolje sprejema
- g) Naučili smo se bolje razpolagati z denarjem
- h) Otroci bolj ubogajo in imajo boljši odnos do staršev
- i) Otroci dosegajo v šoli boljši uspeh
- j) Drugo: _____

6. Ali želite, da se pomoč v naslednjem šolskem letu nadaljuje?

a) Da

Zakaj? _____

b) Ne

Zakaj? _____

7. Ali ste v času izvajanja pomoči sodelovali s katero izmed naštetih institucij? (Možnih je več odgovorov)

- a) Rdeči Križ
- b) Društvo prijateljev mladine
- c) Karitas ali druge verske organizacije
- č) Mediji
- d) Občina
- e) Šola
- f) Zavod za zaposlovanje
- g) Krizni center za mlade
- i) Drugo: _____

8. Prosim, da napišite tudi pripombe, predloge za delo v naprej. _____

PRILOGA C: Vprašalnik psihosocialne pomoči družini (za svetovalce)

1. Kakšno pomoč nudiš družinam, v katere prihajaš?

- a) Učenje socialnih vlog za ustrežnejše sprejemanje sebe in družinskih članov
- b) Pomoč pri ustvarjanju ugodnejšega ozračja v družini
- c) Pomoč pri razvijanju delovnih in učnih navad
- č) Učna pomoč otrokom
- d) Pomoč pri iskanju rešitev iz finančnih težav
- e) Pomoč pri vodenju družinske ekonomije
- f) Pomoč pri vzgoji otrok
- g) Načrtovanje in aktivno preživljanje prostega časa
- h) Pomoč pri vključevanju in urejanju odnosov z okoljem (s sosedi, sorodniki, šolo)
- i) Socialno učenje in druženje
- j) Drugo: _____

2. Kaj se je spremenilo v družinah, ki jih obiskuješ?

- a) Vloge v družini so postale razvidnejše – družinski člani bolj sprejemajo sebe in ostale družinske člane
- b) Ozračje v družini je ugodnejše
- c) Delovne in učne navade družinskih članov so se izboljšale
- č) Učni uspeh otrok je boljši
- d) Manj finančnih težav v družini
- e) Boljše razpolaganje z denarjem
- f) Starši potrebujejo manj pomoči pri vzgoji otrok
- g) Otroci načrtujejo prosti čas
- h) Otroci se bolje vključujejo v okolje
- i) Otroci so pridobili na socialnem učenju in se več družijo z vrstniki
- j) Odnosi so se poslabšali
- k) Ni zaznati nobenih sprememb
- l) Drugo: _____

3. Kako si zadovoljen s sodelovanjem z vodjo programa?

- a) Zelo sem zadovoljen
- b) V glavnem sem zadovoljen
- c) Srednje sem zadovoljen
- č) Nisem preveč zadovoljen
- d) Sploh nisem zadovoljen

4. Kako pogosto imaš stike z vodjo programa?

- a) Enkrat tedensko
- b) Dvakrat na mesec
- c) Enkrat mesečno
- č) Drugo: _____

5. Kakšno konkretno pomoč potrebujete za delo z družinami, vključenimi v program? (Naštejete)

6. Ali menite, da je organizacija pomoči družini v redu, če ne, predlagajte, kako jo boljše organizirati?

- a) Da
- b) Ne vem
- c) Ne

Predlogi za boljšo organizacijo _____

7. Ali menite, da bi bilo potrebno to pomoč uzakoniti kot redno pomoč družinam za dom?

- a) Da
- b) Ne vem
- c) Ne

8. Ali bi se odločili za delo z družinami, če bi bila to vaša redna zaposlitev in ne preko javnih del?

- a) Da
- b) Da, pod določenimi pogoji _____

c) Ne

9. Ali pri svojem delu sodelujete s katero izmed naštetih institucij?

- a) Rdeči Križ
- b) Društvo prijateljev mladine
- c) Karitas ali druge verske organizacije
- č) Mediji
- d) Občina
- e) Šola
- f) Zavod za zaposlovanje
- g) Krizni center za mlade
- i) Drugo: _____

10. Ali menite, da bi bilo potrebno večje sodelovanje med zgoraj naštetimi institucijami in Centrom za socialno delo Murska Sobota?

- a) Da
- b) Ne vem
- c) Ne

Predlogi za boljše sodelovanje _____

11. Kakšni so učinki programa pri vas, odkar ste vključeni v program? (Možnih je več odgovorov)

Odgovor ovrednotite tako, da označite eno vrednost izmed navedenih, vrednost -2 pomeni najslabšo oceno, vrednost 2 pa najboljšo oceno navedenega mnenja.

a) Vzpodbujanje k razvijanju mojih zmožnosti

-2	-1	0	1	2
----	----	---	---	---

b) Delo, ki ga opravljam, me motivira za nadaljnje iskanje dela

-2	-1	0	1	2
----	----	---	---	---

c) Vzpodbujanje k ustvarjalnosti in iniciativnosti

-2	-1	0	1	2
----	----	---	---	---

č) Pridobivanje poznanstev, ki jih sicer ne bi

-2	-1	0	1	2
----	----	---	---	---

d) Možnost spoznavanja institucij (šol, občin ...)

-2	-1	0	1	2
----	----	---	---	---

e) Lastna izkušnja o sposobnosti sodelovanja in dajanja pomoči drugim

-2	-1	0	1	2
----	----	---	---	---

f) Občutek, da si koristen

-2	-1	0	1	2
----	----	---	---	---

g) Pridobivanje dodatnega znanja, ki mi lahko pomaga v poklicnem življenju

-2	-1	0	1	2
----	----	---	---	---

h) Osebnostno se razvijam oz. rastem

-2	-1	0	1	2
----	----	---	---	---

i) Odprtost pri premagovanju morebitnih lastnih kriz

-2	-1	0	1	2
----	----	---	---	---

j) Samopreverjanje in samopotrditev

-2	-1	0	1	2
----	----	---	---	---

k) Osebno zadovoljstvo, ker redno dosegam cilje programa

-2	-1	0	1	2
----	----	---	---	---

l) Stresne situacije pri delu

-2	-1	0	1	2
----	----	---	---	---

m) Obremenitev moje družine z delom, ki ga opravljam

-2	-1	0	1	2
----	----	---	---	---

n) Uspešnost pri doseganju s cilji programa

-2	-1	0	1	2
----	----	---	---	---

o) Čustvena obremenjenost z delom

-2	-1	0	1	2
----	----	---	---	---

p) Enoličnost dela, ki ga opravljam

-2	-1	0	1	2
----	----	---	---	---

r) Drugo: _____

-2	-1	0	1	2
----	----	---	---	---

PRILOGA Č: Vprašalnik psihosocialne pomoči družini (za osnovne šole)

Za vrednotenje programa Socialnopedagoška pomoč družini želimo dobiti povratne informacije s strani šol. Zato prosimo, da za vsakega otroka, ki je v tem šolskem letu vključen v program učne pomoči na domu, razrednik, učitelj, svetovalni delavec oz. tisti, ki otroka najbolj pozna, izpolni ta vprašalnik.

1. Učenec:

2. Kateri razred obiskuje v tem šol. letu? 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9.

3. Ali je bil otrok za vključitev v program predlagan s strani šole? DA NE

4. Iz katerih razlogov?

- a) Učne težave
- b) Vedenjske težave
- c) Čustvene težave
- č) Motnje socialnega vedenja

5. Kakšne spremembe ste v času nudenja pomoči doslej pri otroku opazili?

- a) Prevladujejo negativne spremembe, poslabšanje učnega uspeha
- b) Ni opaziti nobenih sprememb, stanje na učnem področju je enako kot prej
- c) Prevladujejo pozitivne spremembe, opazno je izboljšanje učnega uspeha
- č) Prevladujejo negativne spremembe, poslabšanje vedenja
- d) Ni opaziti nobenih sprememb, stanje na vedenjskem področju je enako kot prej
- e) Prevladujejo pozitivne spremembe, opazno je izboljšanje vedenja
- f) Prevladujejo negativne spremembe, poslabšanje stanja na čustvenem področju
- g) Ni opaziti nobenih sprememb, stanje na čustvenem področju je enako kot prej
- h) Prevladujejo pozitivne spremembe, opazno je izboljšanje stanja na čustvenem področju
- i) Prevladujejo negativne spremembe, poslabšanje socialnega vedenja
- j) Ni opaziti nobenih sprememb, socialno vedenje je enako kot prej
- k) Prevladujejo pozitivne spremembe, opazno je izboljšanje socialnega vedenja

6. Kaj menite glede sodelovanja s Centrom za socialno delo Murska Sobota (nosilec programa, svetovalec)?

- a) Zadovoljni smo
- b) Delno smo zadovoljni
- c) Nismo zadovoljni

Če se delno oz. niste zadovoljni, zakaj in kaj predlagate?

7. Ali pri pomoči otroku in njegovi družini sodelujete s katero od naštetih institucij? (Možnih je več odgovorov)

- a) Rdeči Križ
- b) Društvo prijateljev mladine
- c) Karitas ali druge verske organizacije
- č) Mediji
- d) Občina
- e) Zavod za zaposlovanje
- f) Krizni center za mlade
- g) Drugo: _____

8. Napišite, kje vi vidite možnosti za še učinkovitejšo pomoč otroku in družini?

PRILOGA D: Rezultati vprašalnika za otroke

Tabela 4: Kako si sprejel pomoč svetovalca?

		%	f
a)	Z veseljem, sam sem si to želel	74,12	63
b)	Prostovoljno, vendar ne navdušeno	10,59	9
c)	Sprejel sem, ker so mi tako rekli	15,29	13
	Skupaj	100	85

Tabela 5: Kako doživljaš srečanja s svetovalcem?

		%	f
a)	Vedno ga težko pričakujem, da pride	35,29	30
b)	Navadno se veselim, da pride	56,47	48
c)	Pričakujem ga brez navdušenja, vendar tudi brez odpora	5,88	5
d)	Večkrat, ko ga čakam, si želim zbrisati kam drugam	2,35	2
	Skupaj	100	85

Tabela 6: Kaj vse sta skupaj počela?

		%	f
a)	Učiva se, rešujeva naloge	19,32	85
b)	Delava domače naloge	17,73	78
c)	Igrava se	15,23	67
č)	Pogovarjava se o drugih stvareh	12,27	54
d)	Greva kam skupaj (na sprehod, na sladoled, itn.)	10,45	46
e)	Se ukvarjava s kakšnim športom	6,36	28
f)	Greva na kakšno prireditev	6,36	28
g)	Se druživa z drugimi svetovalci in otroki	11,82	52
h)	Drugo:	0,45	2
	Skupaj	100	440

Tabela 7: Ali ti srečanja s svetovalcem koristijo pri šolskem uspehu?

	1	2	3	4	5
a) Brez svetovalca bi težko izdelala razred	1	1	2	1	2
b) Pojasnjevanje, podajanje učne snovi	1	2	2	2	2
c) Izpolnjevanje šolskih obveznosti (domače naloge, izdelovanje referatov, sprotno učenje)	2	1	2	2	2
č) Učinek srečanj s svetovalci	2	1	2	2	2
Skupaj	6	5	8	7	8
%	75	62,5	100	87,5	100

6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
1	1	2	2	1	1	2	2	2	2	2	2	1	2	2	2	2
1	1	2	2	1	1	2	2	2	2	2	1	1	2	2	2	2
1	1	2	2	1	1	2	1	1	2	2	2	2	2	2	2	2
1	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
4	4	8	8	5	5	8	7	7	8	8	7	6	8	8	8	8
50	50	100	100	62,5	62,5	100	87,5	87,5	100	100	87,5	75	100	100	100	100

23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39
2	2	2	-2	1	1	2	1	2	2	0	0	2	1	2	2	2
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	0	2	2	1	2	2	2
2	2	2	2	2	2	2	2	1	2	2	1	0	2	2	2	2
2	2	1	2	2	2	2	1	1	1	1	0	2	2	2	2	2
8	8	7	4	7	7	8	5	7	7	2	2	8	6	8	8	8
100	100	87,5	50	87,5	87,5	100	62,5	87,5	87,5	25	25	100	75	100	100	100

40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57
2	0	1	1	-1	2	2	1	2	0	2	1	1	0	-2	0	0	-2
2	0	1	1	1	2	2	0	1	0	1	2	2	2	1	0	0	0
2	1	1	2	1	2	2	2	2	0	2	0	1	1	0	0	1	0
2	1	2	1	0	1	2	1	0	0	1	2	2	2	1	2	1	0
8	2	5	5	1	7	8	4	5	0	6	5	6	5	0	2	2	-2
100	25	62,5	62,5	12,5	87,5	100	50	62,5	0	75	62,5	75	62,5	0	25	25	-25

58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74
2	2	2	2	2	0	0	0	-2	0	0	0	1	0	-2	2	0
2	2	2	2	2	0	0	0	1	2	1	0	1	1	-1	2	2
2	2	2	2	2	0	0	0	1	2	0	0	0	2	0	2	2
2	2	2	2	2	1	1	1	1	2	2	2	2	2	1	2	2
8	8	8	8	8	1	1	1	1	6	3	2	4	5	-2	8	6
100	100	100	100	100	12,5	12,5	12,5	12,5	75	37,5	25	50	62,5	-25	100	75

75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	Sk.	%
1	2	2	2	0	0	2	1	2	2	1	92	54,12
1	1	2	2	0	0	2	2	2	2	2	121	71,18
1	1	2	2	1	1	1	2	2	2	1	122	71,76
1	1	2	2	0	0	2	1	2	2	1	132	77,65
4	5	8	8	1	1	7	6	8	8	5		
50	62,5	100	100	12,5	12,5	87,5	75	100	100	62,5		

Tabela 8: Ali so ti srečanja s svetovalcem razen učenja še za kaj dobrodošla oziroma koristna?

	1	2	3	4	5
a) Da, zelo: dobil sem prijatelja, s katerim se lahko pogovarjam o svojih problemih	1	2	2	2	2
b) Cenim ga kot človeka, ki mi je lahko za zgled	2	2	2	2	2
c) Večkrat mi da koristen nasvet, ki ga kdaj pa kdaj tudi upoštevam	1	2	2	2	2
č) Z njegovo pomočjo lažje shajam z učitelji	1	1	2	0	2
d) Pomaga mi, da vzpostavljam boljše odnose z vrstniki	2	1	2	0	2
e) Pomaga mi, da me starši bolje razumejo	2	1	2	0	2
Skupaj	9	9	12	6	12
%	75,00	75,00	100,00	50,00	100,00

6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
2	1	2	2	2	2	2	2	1	2	2	1	0	2	2	2	2
2	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
2	1	2	2	2	2	2	2	1	2	2	2	2	2	2	2	2
1	1	2	2	1	1	2	2	1	1	2	2	2	2	2	2	2
1	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	0	2	2	2	2
1	1	2	2	2	2	2	2	1	2	2	2	2	2	2	2	2
9	6	12	12	11	11	12	12	8	11	12	11	8	12	12	12	12
75,00	50,00	100,00	100,00	91,67	91,67	100,00	100,00	66,67	91,67	100,00	91,67	66,67	100,00	100,00	100,00	100,00

23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39
2	2	2	1	2	2	2	1	1	1	0	1	0	1	1	2	1
2	2	2	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	2	1
2	2	2	2	2	2	2	1	1	1	2	0	2	2	2	2	1
2	2	2	-2	1	2	2	1	1	1	0	2	0	0	1	2	2
2	2	2	0	2	2	2	1	2	2	1	0	2	0	1	2	1
2	2	2	0	2	1	2	1	2	2	1	2	2	0	1	2	0
12	12	12	2	11	11	12	7	9	9	6	7	8	4	7	12	6
100,00	100,00	100,00	16,67	91,67	91,67	100,00	58,33	75,00	75,00	50,00	58,33	66,67	33,33	58,33	100,00	50,00

40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	57
2	1	0	-2	0	2	2	2	0	0	2	-2	1	0	0	-2	-1	0
2	1	2	0	0	1	2	1	2	2	2	0	2	2	1	2	1	1
2	1	2	2	0	1	2	1	2	0	0	0	2	12	1	1	1	1
2	1	1	2	0	2	2	0	0	0	2	0	0	2	0	1	0	0
2	1	0	1	0	-1	2	2	0	0	1	0	0	1	1	1	0	1
2	1	0	0	0	2	2	0	0	0	2	0	0	1	0	2	0	0
12	6	5	3	0	7	12	6	4	2	9	-2	5	18	3	5	1	3
100,00	50,00	41,67	25,00	0,00	58,33	100,00	50,00	33,33	16,67	75,00	-16,67	41,67	150,00	25,00	41,67	8,33	25,00

58	59	60	61	62	63	64	65	66	67	68	69	70	71	72	73	74
2	2	2	2	2	1	1	1	2	2	0	2	1	1	2	1	2
2	2	2	2	2	0	0	1	1	1	0	2	1	2	1	1	2
2	2	2	2	2	0	0	0	0	1	1	2	2	2	1	1	2
2	2	2	2	2	0	0	0	0	2	1	1	2	2	-1	2	2
2	2	2	2	2	1	1	1	0	1	0	0	0	0	2	1	2
2	2	2	2	2	0	0	0	1	1	2	0	2	0	0	2	2
12	12	12	12	12	2	2	3	4	8	4	7	8	7	5	8	12
100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	16,67	16,67	25,00	33,33	66,67	33,33	58,33	66,67	58,33	41,67	66,67	100,00

75	76	77	78	79	80	81	82	83	84	85	Sk.	%
0	1	2	2	0	0	2	2	2	2	1	105	61,76
1	2	2	2	0	0	2	1	2	2	1	134	78,82
1	2	2	2	-1	-1	1	2	2	2	1	135	79,41
1	0	2	2	0	0	1	1	2	2	0	100	58,82
0	2	2	2	0	0	1	1	2	2	1	105	61,76
1	1	2	2	0	0	0	1	2	2	1	106	62,35
4	8	12	12	-1	-1	7	8	12	12	5		
33,33	66,67	100,00	100,00	-8,33	-8,33	58,33	66,67	100,00	100,00	41,67		

Tabela 9: Kaj si želiš za naprej?

	%	f
a) Želim si, da bi se srečanja nadaljevala tako kot doslej	70,59	60
b) Želim si, da bi bila srečanja pogostejša kot doslej	17,65	15
c) Želim si, da bi bila srečanja manj pogosta kot doslej	4,71	4
č) Želim si drugega svetovalca	2,35	2
d) Želim si, da srečanj s svetovalcem več ne bi bilo	4,71	4
Skupaj	100	85

PRILOGA E: Rezultati vprašalnika za starše

II. SOCIALNOEKONOMSKI STATUS DRUŽINE

Tabela 10: Izobrazba matere

	%	f
a) Nedokončana osnovna šola	15,87	10
b) Dokončana osnovna šola	60,32	38
c) Poklicna šola	17,46	11
č) Srednja šola	4,76	3
d) Višja ali visoka šola	1,59	1
Skupaj	100	63

Tabela 11: Izobrazba očeta

	%	f
a) Nedokončana osnovna šola	16,67	7
b) Dokončana osnovna šola	42,86	18
c) Poklicna šola	26,19	11
č) Srednja šola	14,29	6
d) Višja ali visoka šola	0,00	0
Skupaj	100	42

Tabela 12: Zaposlitev staršev

		%	f
a)	Nobeden od staršev ni zaposlen	34,92	22
b)	Zaposlen je eden od staršev	50,79	32
c)	Zaposlena sta oba starša	14,29	9
	Skupaj	100	63

Tabela 13: V katero skupino spadate glede na skupni mesečni dohodek?

		%	f
a)	Do 100.000 SIT	50,79	32
b)	Do 150.000 SIT	25,40	16
c)	Do 200.000 SIT	15,87	10
č)	Več kot 200.000 SIT	7,94	5
	Skupaj	100	63

Tabela 14: Kje živi vaša družina?

		%	f
a)	V hiši	87,50	56
b)	V stanovanjskem bloku	6,25	4
c)	V sobi	0,00	0
č)	Drugo	6,25	4
	Skupaj	100	64

Tabela 15: Kakšno je vaše stanovanje?

		%	f
a)	Hladno	12,31	16
b)	Vlažno	15,38	20
c)	Premajhno	17,69	23
č)	Slabo opremljeno	16,15	21
d)	Svetlo	12,31	16
e)	Temno	11,54	15
f)	Drugo	14,62	19
	Skupaj	100	130

III. RAZLOGI IN NAČIN VKLJUČITVE V PROGRAM

Tabela 16: Kako ste izvedeli za to obliko pomoči?

		%	f
a)	Od šolske svetovalne službe	60,66	37
b)	Od socialne službe	24,59	15
c)	Od sorodnikov, sosedov, prijateljev	6,56	4
č)	Pozanimal sem se sam	8,20	5
d)	Drugo	0,00	0
	Skupaj	100	61

Tabela 17: Koliko časa svetovalec obiskuje družino?

		%	f
a)	Do 3 mesece	6,06	4
b)	3 do 6 mesecev	18,18	12
c)	6 mesecev do 1 leta	21,21	14
č)	1 do 2 leti	19,70	13
d)	2 leti ali več	34,85	23
	Skupaj	100	66

Tabela 18: Kakšne vrste pomoči nudi svetovalec vašemu otroku?

		%	f
a)	Učna pomoč otrokom	19,06	61
b)	Aktivno preživljanje prostega časa	17,19	55
c)	Razvijanje učnih in delovnih navad	16,88	54
č)	Zmanjšanje odpora do učenja in šole	8,75	28
d)	Razvijanje primernega odnosa do vrstnikov in odraslih	13,75	44
e)	Socialno učenje in druženje	13,75	44
f)	Pomoč pri premagovanju težav pri odraščanju	10,63	34
	Skupaj	100	320

Tabela 19: Kakšne vrste pomoči nudi svetovalec vam kot staršem?

		%	f
a)	Pomoč pri vzgoji otrok	39,74	60
b)	Pomoč pri utrjevanju starševske ali partnerske vloge	17,88	27
c)	Pomoč pri iskanju rešitev iz finančnih težav	7,95	12
č)	Pomoč pri razreševanju konfliktov	14,57	22
d)	Pomoč pri urejanju odnosov z okoljem (s sosedi, sorodniki, šolo)	12,58	19
e)	Pomoč pri vodenju družinske ekonomije	7,28	11
	Skupaj	100	151

IV. ZADOVOLJSTVO S POMOČJO

Tabela 20: Kako ste zadovoljni s svetovalcem?

		%	f
a)	Zelo smo zadovoljni	79,37	50
b)	V glavnem smo zadovoljni	15,87	10
c)	Srednje smo zadovoljni	3,17	2
č)	Nismo preveč zadovoljni	1,59	1
d)	Sploh nismo zadovoljni	0,00	0
	Skupaj	100	63

Tabela 21: Kakšne spremembe v času pomoči opazate pri otroku?

		%	f
a)	Prevladujejo negativne spremembe	0,00	0
b)	Ne vidim nobenih sprememb, stanje je enako kot prej	9,52	6
c)	Prevladujejo pozitivne spremembe	90,48	57
	Skupaj	100	63

Tabela 22: V čem vidite spremembe pri otroku oz. v čem se kaže korist pomoči svetovalca pri otroku?

		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
a)	Pridobivanje znanja	2	2	2	-1	2	2	2	2	2	2	2	1	2
b)	Učni uspeh po prvem tromesečju	2	2	1	1	2	1	2	2	2	2	2	1	1
c)	Izpolnjevanje šolskih obveznosti	2	2	1	-1	2	1	2	2	2	2	2	1	1
č)	Učne navade	2	2	1	-1	1	1	1	2	2	2	2	1	1
d)	Strahu, odpora do šole	2	2	0	-1	1	1	1	2	2	2	2	0	2
e)	Počutje v šoli	1	2	1	2	1	1	1	2	2	2	2	-1	2
f)	Veselite se učenja	1	2	0	-2	1	1	1	2	2	1	1	0	1
g)	Izboljšanje v vedenju, manj prekrškov, bolj odgovorno vedenje	2	2	1	1	1	1	1	2	2	2	2	0	1
h)	Zadovoljen s seboj	2	2	1	-1	1	2	2	2	2	2	2	1	2
i)	Sklepanje novih prijateljstev, druženje na delavnicah	1	2	0	-1	2	2	1	2	2	2	2	0	2
j)	Pisanje domačih nalog	1	2	1	1	1	1	1	2	2	2	1	0	2
k)	Čas, ki ga porabi za učenje	2	2	1	-1	1	1	1	2	2	2	1	0	1
l)	Organizirano preživljanje prostega časa	2	2	1	2	2	2	1	2	1	2	2	0	1
m)	Drugo				-2									
	f	22	26	11	-4	18	17	17	26	25	25	23	4	19
	%	78,57	92,86	39,29	-14,29	64,29	60,71	60,71	92,86	89,29	89,29	82,14	14,29	67,86

14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31
2	1	2	2	2	2	1	1	1	1	2	2	1	2	2	2	2	2
2	1	2	1	2	2	1	0	1	1	2	1	1	1	2	2	2	2
2	1	2	2	2	2	0	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
2	2	2	1	2	2	1	1	1	1	2	2	1	1	2	2	2	1
2	0	2	1	2	2	2	-2	2	1	0	1	0	-2	1	2	1	0
2	1	2	1	2	2	1	2	2	2	2	2	1	2	1	2	1	2
1	1	1	1	1	2	2	0	1	2	1	2	2	0	1	1	2	1
1	1	2	1	2	2	1	2	2	1	2	2	0	1	1	2	0	1
2	1	1	2	2	2	0	2	2	1	2	1	0	2	1	2	1	2
2	1	2	2	2	1	2	1	2	1	2	2	0	2	2	2	2	2
2	1	2	1	2	2	2	2	2	1	2	2	1	2	2	2	1	2
1	2	1	1	2	2	1	2	1	1	2	1	1	2	1	2	1	1
2	2	2	2	2	2	0	1	1	1	2	2	1	2	1	2	2	2
23	15	23	18	26	25	12	15	21	15	24	22	9	18	19	26	18	21
82,14	53,57	82,14	64,29	92,86	89,29	42,86	53,57	75,00	53,57	85,71	78,57	32,14	64,29	67,86	92,86	64,29	75,00

32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49
2	2	2	0	0	1	2	2	1	2	1	2	2	2	2	1	1	1
1	2	2	2	0	1	0	2	1	2	1	2	2	1	1	0	0	0
1	0	2	0	0	1	1	1	1	1	1	2	2	2	2	0	1	1
1	2	2	0	0	1	1	2	1	0	1	2	2	2	2	0	0	0
1	1	0	0	1	1	1	2	0	2	2	2	2	2	2	0	0	1
1	1	2	2	1	2	2	2	1	2	2	1	2	2	2	0	1	0
1	2	2	1	0	1	2	1	1	0	0	2	2	2	1	0	1	0
1	1	1	0	1	1	2	1	1	2	2	2	2	2	1	0	0	0
1	2	2	0	1	2	2	1	1	1	2	2	2	2	2	0	1	1
1	2	2	0	-1	2	2	1	0	2	1	2	2	2	1	0	0	1
2	1	2	2	0	1	1	1	1	0	0	2	2	2	1	0	1	1
2	1	2	2	2	1	1	1	1	0	1	2	1	2	1	0	0	0
1	2	2	2	0	1	0	0	1	0	1	2	2	2	2	0	1	1
16	19	23	11	5	16	17	17	11	14	15	25	25	25	20	1	7	7
57,14	67,86	82,14	39,29	17,86	57,14	60,71	60,71	39,29	50,00	53,57	89,29	89,29	89,29	71,43	3,57	25,00	25,00

50	51	52	53	54	55	56	57	58	59	60	61	62	63	f	%
1	1	1	0	1	1	1	0	2	2	2	2	1	1	94	74,60
0	0	2	0	1	0	2	0	2	2	1	2	-1	2	80	63,49
0	2	2	0	2	1	2	1	2	2	2	2	1	2	92	73,02
1	1	2	0	1	2	1	1	2	2	0	2	2	2	83	65,87
0	0	0	0	1	0	1	0	1	2	-1	1	1	1	58	46,03
1	1	1	0	2	1	1	1	2	2	2	2	2	2	94	74,60
-1	0	2	0	1	1	1	0	2	2	1	2	2	2	68	53,97
1	1	0	1	2	2	1	1	1	2	2	2	1	1	80	63,49
1	1	1	1	1	1	1	1	2	2	0	2	0	2	87	69,05
1	0	2	2	1	1	1	0	1	2	0	2	0	2	82	65,08
1	1	2	0	2	2	2	1	2	2	1	2	2	2	90	71,43
0	0	2	0	1	2	1	0	1	2	2	2	1	2	76	60,32
2	1	2	2	1	0	1	0	1	2	0	2	2	2	87	69,05
8	9	19	6	17	14	16	6	21	26	12	25	14	23		
28,57	32,14	67,86	21,43	60,71	50,00	57,14	21,43	75,00	92,86	42,86	89,29	50,00	82,14		

Tabela 23: V čem vidite korist pomoči za vas kot starše?

		%	f
a)	Ob pomoči svetovalca se je izboljšalo naše sodelovanje s šolo	9,83	17
b)	Ne čutimo več tako hudih težav v zvezi s šolo	9,25	16
c)	Doma je manj neprijetnih in napetih scen zaradi šole	13,29	23
č)	Čutimo, da imamo v svetovalcu oporo, nanj se lahko zanesemo	20,23	35
d)	Časovna razbremenitev skrbi v zvezi z učenjem in nalogami	15,61	27
e)	Vsaj tisti čas, ko je svetovalec pri nas, imamo malo miru	1,16	2
f)	Okolje nas boljše sprejema	2,89	5
g)	Naučili smo se bolje razpolagati z denarjem	4,05	7
h)	Otroci bolj ubogajo in imajo boljši odnos do staršev	2,89	5
i)	Otroci dosegajo v šoli boljši uspeh	20,81	36
j)	Drugo	0,00	0
	Skupaj	100	173

Tabela 24: Ali želite, da se pomoč v naslednjem šolskem letu nadaljuje?

		%	f
a)	Da	95,24	60
b)	Ne	4,76	3
	Skupaj	100	63

PRILOGA F: Rezultati vprašalnika za svetovalce

Tabela 25: Kakšno pomoč nudiš družinam, v katere prihajaš?

		%	f
a)	Učenje socialnih vlog za ustrežnejše sprejemanje sebe in družinskih članov	9,28	9
b)	Pomoč pri ustvarjanju ugodnejšega ozračja v družini	10,31	10
c)	Pomoč pri razvijanju delovnih in učnih navad	14,43	14
č)	Učna pomoč otrokom	14,43	14
d)	Pomoč pri iskanju rešitev iz finančnih težav	5,15	5
e)	Pomoč pri vodenju družinske ekonomije	1,03	1
f)	Pomoč pri vzgoji otrok	10,31	10
g)	Načrtovanje in aktivno preživljanje prostega časa	14,43	14
h)	Pomoč pri vključevanju in urejanju odnosov z okoljem (s sosedi, sorodniki, šolo)	9,28	9
i)	Socialno učenje in druženje	10,31	10
j)	Drugo	1,03	1
	Skupaj	100	97

Tabela 26: Kaj se je spremenilo v družinah, ki jih obiskuješ?

		%	f
a)	Vloge v družini so postale razvidnejše – družinski člani bolj sprejemajo sebe in ostale družinske člane	4,76	4
b)	Ozračje v družini je ugodnejše	10,71	9
c)	Delovne in učne navade družinski članov so se izboljšale	13,10	11
č)	Učni uspeh otrok je boljši	15,48	13
d)	Manj finančnih težav v družini	4,76	4
e)	Boljše razpolaganje z denarjem	1,19	1
f)	Starši potrebujejo manj pomoči pri vzgoji otrok	11,90	10
g)	Otrok načrtuje prosti čas	15,48	13
h)	Otrok se bolje vključuje v okolje	11,90	10
i)	Otrok je pridobil na socialnem učenju in se več druži z vrstniki	9,52	8
j)	Odnosi so se poslabšali	0,00	0
k)	Ni zaznati nobenih sprememb	0,00	0
l)	Drugo	1,19	1
	Skupaj	100	84

Tabela 27: Kako si zadovoljen s sodelovanjem z vodjo programa?

		%	f
a)	Zelo sem zadovoljen	78,57	11
b)	V glavnem sem zadovoljen	21,43	3
c)	Srednje sem zadovoljen	0,00	0
č)	Nisem preveč zadovoljen	0,00	0
d)	Sploh nisem zadovoljen	0,00	0
	Skupaj	100	14

Tabela 28: Kako pogosto imaš stike z vodjo programa?

		%	f
a)	Enkrat tedensko	42,11	8
b)	Dvakrat na mesec	31,58	6
c)	Enkrat mesečno	0,00	0
č)	Drugo	26,32	5
	Skupaj	100	19

Tabela 29: Ali menite, da je organizacija pomoči družini v redu, če ne, predlagajte, kako jo boljše organizirati?

		%	f
a)	Da	85,71	12
b)	Ne vem	14,29	2
c)	Ne	0,00	0
	Skupaj	100	14

Tabela 30: Ali menite, da bi bilo potrebno to pomoč uzakoniti kot redno pomoč družinam za dom?

		%	f
a)	Da	100	14
b)	Ne vem	0	0
c)	Ne	0	0
	Skupaj	100	14

Tabela 31: Ali bi se odločili za delo z družinami, če bi bila to vaša redna zaposlitev in ne preko javnih del?

		%	f
a)	Da	35,71	5
b)	Da, pod določenimi pogoji	64,29	9
c)	Ne	0,00	0
	Skupaj	100	14

Tabela 32: Ali menite, da bi bilo potrebno večje sodelovanje med drugimi institucijami in CSD Murska Sobota?

		%	f
a)	Da	78,57	11
b)	Ne vem	21,43	3
c)	Ne	0,00	0
	Skupaj	100	14

Tabela 33: Kakšni so učinki programa pri vas, odkar ste vključeni v program?

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	f	%
a) Vzpodbujanje k razvijanju mojih zmožnosti	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	2	0	23	82,14
b) Delo, ki ga opravljam, me motivira za nadaljnje iskanje dela	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	1	24	85,71
c) Vzpodbujanje k ustvarjalnosti in iniciativnosti	2	2	2	1	1	2	2	2	1	1	1	2	1	1	21	75,00
č) Pridobivanje poznanstev, ki jih sicer ne bi	2	1	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	1	2	24	85,71
d) Možnosti spoznavanja institucij (šol, občin ...)	2	1	2	2	2	2	2	2	2	2	1	1	1	1	23	82,14
e) Lastna izkušnja o sposobnosti sodelovanja in dajanja pomoči drugim	2	1	1	2	1	2	2	1	2	2	2	1	2	1	22	78,57
f) Občutek, da si koristen	1	2	2	2	1	2	2	1	1	2	2	1	2	1	22	78,57
g) Pridobivanje dodatnega znanja, ki mi lahko pomaga v poklicnem življenju	1	2	1	2	2	2	2	1	1	2	0	2	2	1	21	75,00
h) Osebnostno se razvijam oz. rastem	1	1	1	1	1	2	2	2	1	2	1	2	2	1	20	71,43
i) Odprtost pri premagovanju morebitnih lastnih kriz	2	1	2	1	2	2	2	1	2	1	1	0	2	1	20	71,43
j) Samopreverjanje in samopotrditev	1	1	2	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	16	57,14
k) Osebno zadovoljstvo, ker redno dosegam cilje programa	1	1	1	2	1	1	2	1	1	1	1	1	1	2	17	60,71
l) Stresne situacije pri delu	1	0	1	1	2	1	1	-1	0	1	-1	0	0	2	8	28,57
m) Obremenitev moje družine z delom, ki ga opravljam	1	0	1	0	0	0	2	-1	1	0	0	1	0	0	5	17,86
n) Uspešnost pri doseganju s cilji programa	1	1	2	2	1	1	1	1	1	1	0	2	2	1	17	60,71
o) Čustvena obremenjenost z delom	0	0	1	1	1	1	2	-1	1	1	0	1	1	1	10	35,71
p) Enoličnost dela, ki ga opravljam	1	1	1	1	1	2	2	1	0	1	0	1	1	0	13	46,43
r) Drugo																0,00
f	21	19	26	26	23	27	31	17	21	24	13	19	22	17		
%	58,33	52,78	72,22	72,22	63,89	75,00	86,11	47,22	58,33	66,67	36,11	52,78	61,11	47,22		

PRILOGA G: Rezultati vprašalnika za OŠ

Tabela 34: Ali je bil otrok za vključitev v program predlagan s strani šole?

		%	f
a)	Da	60,98	50
b)	Ne	39,02	32
	Skupaj	100	82

Tabela 35: Iz katerih razlogov?

		%	f
a)	Učne težave	59,02	72
b)	Vedenjske težave	11,48	14
c)	Čustvene težave	17,21	21
č)	Motnje socialnega vedenja	12,30	15
	Skupaj	100	122

Tabela 36: Kakšne spremembe ste v času nudenja pomoči doslej opazili pri otroku?

		%	f
a)	Prevladujejo negativne spremembe, poslabšanje učnega uspeha	1,32	2
b)	Ni opaziti nobenih sprememb, stanje na učnem področju je enako kot prej	11,92	18
c)	Prevladujejo pozitivne spremembe, opazno je izboljšanje učnega uspeha	35,10	53
č)	Prevladujejo negativne spremembe, poslabšanje vedenja	1,99	3
d)	Ni opaziti sprememb, stanje na vedenjskem področju je enako kot prej	3,31	5
e)	Prevladujejo pozitivne spremembe, opazno je izboljšanje vedenja	10,60	16
f)	Prevladujejo negativne spremembe, poslabšanje stanja na čustvenem področju	0,66	1
g)	Ni opaziti nobenih sprememb, stanje na čustvenem področju je enako kot prej	3,97	6
h)	Prevladujejo pozitivne spremembe, opazno je izboljšanje stanja na čustvenem področju	15,23	23
i)	Prevladujejo negativne spremembe, poslabšanje socialnega vedenja	1,32	2
j)	Ni opaziti nobenih sprememb, socialno vedenje je enako kot prej	4,64	7
k)	Prevladujejo pozitivne spremembe, opazno je izboljšanje socialnega vedenja	9,93	15
	Skupaj	100	151

Tabela 37: Kaj menite glede sodelovanja s Centrom za socialno delo Murska Sobota (nosilec programa, svetovalec)?

		%	f
a)	Zadovoljni smo	75,61	62
b)	Delno smo zadovoljni	21,95	18
c)	Nismo zadovoljni	2,44	2
	Skupaj	100	82

PRILOGA H: Primerjava podatkov iz vprašalnikov za OŠ, svetovalce in starše

Tabela 38: Sodelovanje z drugimi institucijami

	Šola	Svetovalci	Starši
a) Rdeči Križ	9	6	15
b) Društvo prijateljev mladine	5	7	15
c) Karitas ali druge verske organizacije	4	3	8
č) Mediji	8	4	11
d) Občina	15	5	6
e) Šola		14	60
f) Zavod za zaposlovanje	0	3	12
g) Krizni center za mlade	4	5	5
h) Drugo	11	4	12
	82	14	63

PRILOGA I: Članki

a) Članek v Vestniku (leta 2004)

Baška in akcija Vsi smo bili otroci Prvič na morje

Zadnji teden v avgustu je v počitniškem domu v Baški na otoku Krku letovalo petnajst otrok iz socialno in ekonomsko šibkih družin. Večina jih je bila prvič na morju. Počitnice jim je v okviru slovenske akcije Vsi smo bili otroci omogočilo podjetje Pejo Trading iz Hrpelj pri Kozini, otroke pa je Društvo prijateljev mladine v Murski Soboti izbralo s pomočjo murskosoboškega, ljutomerskega in len-davskega centra za socialno delo.

Na letovanje so povabili otroke iz družin, ki bodisi prejemajo socialno pomoč ali je zaposlen le eden od staršev ali pa je šlo za družine z večjim številom otrok. Na murskosoboškem Rdečem križu so jih opremili s pokrivali, brisačami in kremami za sončenje, denar za krajše izlete z vlakcem in ladjo je nastrgal murskosoboški Center za socialno delo, žepnino za sladoled pa so primaknili starši. Otroke so spremljali trije prostovoljci, od tega dve socialni delavki murskosoboškega centra Vlasta Glavač in Nataša Maučec, ki je skupino tudi vodila. Otroci so bili torej ob varstvu deležni tudi strokovne pomoči z namenom, da jim ob prijetnem letovanju vsaj za nekaj dni omilijo primanjkljaje, ki jih trpijo v družini.

Otroci, ki so prvič prišli v povsem novo okolje, so se veliko igrali v naravi, voditelji pa so jih zamotili tudi z vajami, s katerimi so jih učili socialnega vedenja. Otroci so na letovanju spoznali nov vzorec življenja in obnašanja in to, da je mogoče tudi drugače. Prav vsi bi prihodnje poletje spet šli na morje, strokovni voditeljici Nataša Maučec in Vlasta Glavač pa upata, da se bodo spet našli darovalci, ki jim bodo to tudi omogočali. Tem in še drugim, kajti še vedno je veliko otrok, ki še nikoli niso bili na morju.

M. H.

b) Članek v Delu (2004)

Tudi otroci iz revnih družin bodo šli na morje

Murska Sobota – V pomurskem otroškem počitniškem domu v Baški na otoku Krku bo konec avgusta letovalo tudi sedemnajst otrok iz socialno in ekonomsko šibkih družin. Sedemdnevne počitnice ob morju jim bo v okviru vseslovenske akcije Zveze prijateljev mladine (Vsi smo bili otroci) plačalo podjetje Pejo trading iz Hrpelj pri Kozini. Po besedah Nataše Maučec iz soboškega Centra za socialno delo bodo na brezplačne počitnice odšli otroci iz družin, ki so vključene v program socialne in pedagoške pomoči družinam. V počitniškem domu v Baški bo letos preživelo počitnice blizu osemsto pomurskih otrok. Starši bodo za letovanje otrok plačali 35 tisoč tolarjev, soboška območna enota ZZZS pa bo za vsakega otroka prispevala 19 tisoč tolarjev. Skupina otrok iz socialno šibkih družin iz beltinske občine bo preživela brezplačne počitnice v Karitasovem domu v Ankaranu. Počitnice jim bo plačala beltinska občina. **I. G.**

c) Članek v Večeru (leta 2005)

Dijaki in zaposleni z Ekonomske šole obdarili 18 otrok

Nataša Gider

Daril, ki so jih pripravile dijakinje, so se otroci zelo razveselili.

Več tednov so dijaki in profesorji Ekonomske šole Murska Sobota v dobrodelne namene zbirali igrače, otroške knjige ter opremo za šport in prosti čas. Akcijo so organizirale dijakinje prostovoljke, sedem jih je, pod mentorstvom profesorice Alenke Glavač Geršanov. Na podlagi seznama, ki so ga dobile od Centra za socialno delo (CSD) Murska Sobota, so pripravile 18 paketov in jih v prostorih CSD včeraj izročile otrokom. V treh trgovinah v središču mesta - v Peku, Alpini in Müllerju - so jim brezplačno odstopili škatle in ovojni papir, tako da so bili paketi li-

ni tudi na videz. Nekaj igrač jim je ostalo, tudi tiste bodo razdelili in pripravili še kakšno dobrodelno akcijo. S soboškim CSD so prostovoljke in prostovoljec z Ekonomske šole sodelovali že v lanskem šolskem letu pri nudenju učne pomoči za osnovnošolce. Med predpraznične aktivnosti je v preteklih letih sodelovalo okraševanje prostorov Splošne bolnišnice Murska Sobota in obdarovanje bolnikov na otroškem oddelku. Vsako leto pa prostovoljci poskrbijo tudi za okrasitev svoje šole; pred tem pripravijo delavnice za izdelovanje okraskov. **Nataša Gider**

d) Odstavek iz poročila Razvoj terapevtskega jahanja (leta 2005)

Otroci z vedenjskimi motnjami, čustvenimi težavami in težavami na socialnem področju

Jahanja se je udeležila skupina štirih udeležencev preko Centra za socialno delo Murska Sobota, kjer so vključeni v program »Socialno – pedagoška pomoč družini«.

Pri vseh je bilo prisotno veselje in navdušenje. Na jahanje so prišli vedno polni pričakovanja. Konja so obravnavali kot partnerja, prijatelja in so lepo ravnali z njim.

Opis delovanja terapevtskega jahanja glede na posamezno težavo oz motnjo:

- Veliki čustveni primanjkljaj:
Samota izgine, kot da je našel novega prijatelja, h kateremu se rad vrača. Jahanje je za dečka pomenilo, kot da bi počel nekaj zelo pomembnega. Po jahanju je bil vesel, sproščen.
- Zelo slaba zmožnost koncentracije, težave pri branju:
Pri jahanju so se izvajale predvsem vaje, pri katerih je potrebna zbranost. Na konju se mora koncentrirati na to, kar se dogaja in na navodila terapevta.
- Nezmožnost koncentracije, nemir:
Pri konju se je moral umiriti, prav tako pa se je moral zbrati in slediti navodilom, sicer bi padel s konja.
- Zaprtost v sebe, pasivnost:
Vključevanje med ostale, sodelovanje v skupinski dinamiki. Pridobivanje zaupanja v svoje zmogljivosti.

Nataša Gider

Štirim družinam je dobrodelno pomoč simbolno izročila predsednica DPM Nadja Ivanc Milošević.

Pomoč tudi za štiri družine v Prekmurju

Gledalci oddaje Spet doma v dobrodelne namene zbrali blizu 30 milijonov tolarjev

Predsednica Društva prijateljev mladine (DPM) Murska Sobota Nadja Ivanc Milošević je v četrtek v prostorih soboškega Centra za socialno delo (CSD) štirim socialno ogroženim družinam iz Prekmurja izročila potrdila o prejemu sredstev, zbranih zanje v dobrodelni akciji oddaje Spet doma na TV Slovenija.

V akciji, ki je potekala v sodelovanju z DPM Slovenije, je bilo zbranih blizu 30 milijonov tolarjev, od tega bodo omenjene štiri prekmurske družine prejele skupaj 8,2 milijona tolarjev. Denar bo porabljen strogo namensko, nad tem bo bdela soboški CSD, ki bo po končani porabi moral o tem podati tudi podrobno poročilo.

Sredstva so prejele šestčlanska družina Horvat iz Dokležovja, sedemčlanska družina **Katančič** iz Murske Sobote, petčlanska družina in sedemčlanska družina **Vratarič** iz Černelavcev. Dve družini sta si s prejetimi sredstvi že začeli izboljševati svoje stanovanjske razmere.

Poleg CSD so mnenje k predlogu o prejemnikih sredstev podale še osnovne šole in pediatrična zdravstvena služba. "Prepričani smo, da je denar bil namenjen v prave roke, se pa zavedamo, da je v naši regiji, ki je ena najrevnejših v Sloveniji, pomoči potrebnih še veliko," je dejala Miloševićeva. V sodelovanju s CSD so te družine izbrali, ker so v času začetka akcije živele v razmerah, v katerih so potrebovale hitro pomoč.

Nataša Gider

f) Fotografiji s kostanjevega piknika dne 10. 10. 2005

